

**AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**TEMETTÜAT DEFTERLERİNE GÖRE GELDİKLAN
NAHİYESİ'NİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rıza YILDIRIM

**AMASYA
TEMMUZ, 2017**

**AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**TEMETTÜAT DEFTERLERİNE GÖRE GELDİKLAN
NAHİYESİ'NİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU**

Rıza YILDIRIM

**Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce Yüksek Lisans İçin
Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Danışmanı
Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU**

**AMASYA
TEMMUZ, 2017**

Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 03/ 07/ 2017

Tez Danışmanı : Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU

Üye : Doç. Dr. Ahmet YÜKSEL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Songül KEÇEÇİ KURT.....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

**Doç. Dr. Meltem AKIN KÖSTERELİOĞLU
Enstitü Müdürü**

BİLDİRİM

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Rıza YILDIRIM

03/ 07/ 2017

ÖNSÖZ

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin klasik dönemden beri varlığını sürdüren köklü kurumlarında önemli yeniliklerin yapıldığı bir zaman dilimidir. XIX. yüzyılın başlarında II. Mahmud tarafından devletin birçok kurumunda yapılan köklü değişiklikler, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile daha ileri bir boyuta taşınmıştır. Tanzimat Fermanı ile devletin temel gelir kaynağı konumunda olan vergilerin tevzi ve tahsil edilmesinde yaşanan aksaklıkların önüne geçmek ve devletin gelirlerini tekrar arttırmak maksadıyla mali alanda birçok yenilik yapılmıştır. Özellikle vergilerin tahsil edilmesinde yaşanan usulsüzlüklerin önüne geçmek ve reayayı yerel ayan ve nüfuz sahiplerinin tahakkümünden kurtarmak maksadıyla iltizam kaldırılmıştır. Ayrıca vergilerin tevzi edilmesinde yaşanan adaletsizliklerin önüne geçmek maksadıyla değişik adlarla toplanan örfi vergiler kaldırılmış ve yerine her vergi hanesinin kazancına göre tevzi edilecek olan "Ancemaatin vergi" getirilmiştir.

Tanzimat'la getirilen yeni vergi esasları çerçevesinde reyanın mal, emlak ve kazancını belirlemek maksadıyla, devletin görevlendirdiği muhassıllar nezaretinde 1840 yılında temettü sayımlarına başlanmıştır. Temettü sayımları sonucunda elde edilen bilgiler, sayımları yapan görevliler tarafından defterlere kaydedilmiştir. Bu işlem sonucunda temettüat defterleri ortaya çıkmıştır. Temettüat defterleri bulunduğu döneme ve ait olduğu bölgeye ilişkin kapsadığı zengin bilgi içeriği ile o bölgenin mikro ve makro düzeyde sosyal, ekonomik ve demografik analizini yapabilmemizi sağlayabilmektedir. Bu defterler ait olduğu bölgedeki toplam toprak miktarı, ekili toprak, nadasa bırakılan toprak, ürün çeşitleri, bu ürünlerden sağlanan gelir, hayvan çeşitleri ve sayısı, hane reislerinin meslekleri vb. detaylı bilgileri içermektedir. Bu çalışmada, Sivas Eyaleti'nin Amasya Sancağı'na bağlı Geldiklan Nahiyesi'nin XIX. yüzyılın ortalarındaki sosyal ve ekonomik durumu, nahiyeye bağlı 12 köyün temettüat defterleri kullanılarak incelenmiştir.

Çalışmam boyunca bana her türlü desteği sağlayan değerli danışman hocam Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca beni hiç yalnız bırakmayan, maddi ve manevi desteğini hiç esirgemeyen sevgili arkadaşım Eyüp ONAR'a teşekkür ederim.

Rıza YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
TABLOLAR LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5. Araştırmanın Varsayımları	6
1.6. Tanımlar.....	6
2. LİTERATÜR TARAMASI	7
2.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	7
2.1.1. Temettüat Defterleri Üzerine Yapılan Çalışmalar	9
2.2. Literatür Taramasının Sonucu	11
3. YÖNTEM	12
3.1. Araştırmanın Modeli	12
3.2. Evren ve Örneklem	12
3.3. Verilerin Toplanması	12
3.4. Veri Toplama Araçları	13
3.5. Veri Toplama Süreci	13
3.6. Verilerin Analizi	13
4. ARAŞTIRMA SONUCUNDA ELDE EDİLEN BULGULAR	14
4.1. Geldiklan Nahiyesi'nin Tarihçesi	14
4.2. XIX. Yüzyılın Ortalarında Geldiklan Nahiyesi'nin Sosyal Yapısı	16
4.2.1. Erkek Hane Reislerinin Adları	16

4.2.2. Kadın Hane Reislerinin Adları	19
4.2.3. Unvanlar	19
4.2.4. Lakaplar	22
4.2.4.1. Özellik Bildiren Lakaplar	22
4.2.4.2. Memleket Bildiren Lakaplar	24
4.2.4.3. Meslek Bildiren Lakaplar	26
4.2.4.4. Hane Reislerinin Baba İsmi ve Aile Adlarına Atfen Kullandıkları Lakaplar	28
4.2.5. Hane Reislerine Ait Meslekler	35
4.2.6. Temettuat Defterlerinde Kayıtlı Hane Sayısı ve Nüfus	41
4.2.7. Geldiklan Nahiyesi'nde Göçmen Haneler	44
4.2.7.1. Ülke Dışından Gelen Göçmenler	45
4.2.7.2. Sair Osmanlı Topraklarından Gelen Göçmenler	46
4.2.7.3. Göçmenlerin Sosyal ve Ekonomik Durumları	48
4.3. XIX. Yüzyılın Ortalarında Geldiklan Nahiyesi'nde Tarım ve Hayvancılık ...	49
4.3.1. Tarım	50
4.3.1.1. Üretim Yapılan Tarım Alanlarının Dağılımı	51
4.3.1.2. Üretim Yapılmayan Tarım Alanlarının Dağılımı	54
4.3.1.3. Tarım İşletmelerinin Büyüklüğü	57
4.3.1.4. Tahıl Üretimi ve Elde Edilen Gelirin Dağılımı	59
4.3.1.5. Bağcılık Yapılan Tarım Alanları ve Elde Edilen Gelirin Dağılımı	64
4.3.1.6. İcara Verilen Topraklar ve Elde Edilen İcar Gelirleri	66
4.3.1.7. Ortakçılık Usulü İle İşletilen Tarım Alanları ve Elde Edilen Gelirin Dağılımı	68
4.3.2. Hayvancılık	70
4.3.2.1. Genel Dağılım	70
4.3.2.2. Büyükbaş Hayvan Dağılımı ve Elde Edilen Yıllık Gelir	73
4.3.2.3. Küçükbaş Hayvan Dağılımı ve Elde Edilen Yıllık Gelir	77
4.3.2.4. Yük ve Binek Hayvanı Dağılımı ve Elde Edilen Yıllık Gelir	81
4.3.2.5. Arı Kovanı Dağılımı ve Elde Edilen Yıllık Gelir	85
4.4. XIX. Yüzyılın Ortalarında Geldiklan Nahiyesi'nde Gelir Dağılımı	88
4.4.1. Gelir Gruplarının Dağılımı	90
4.4.2. Gelir Kaynaklarının Dağılımı	92
4.5. XIX. Yüzyılın Ortalarında Geldiklan Nahiyesi'nde Vergi Dağılımı	96
4.5.1. Vergü-yi Mahsusa	99
4.5.2. Öşür Vergisi	101

4.5.3. Ağnam Vergisi	104
4.5.4. Vergiden Muaf Tutulanlar	106
5. TARTIŞMA	109
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	110
6.1. Sonuçlar	110
6.2. Öneriler	111
6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	111
6.2.2. İlerde Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	112
7. KAYNAKLAR	113
8. EKLER	118
9. ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ	134

ÖZET

Temettüat Defterlerine Göre Geldiklan Nahiyesi'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu

Bu çalışmada, XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Sivas Eyaleti'nin Amasya Sancağı'na bağlı Geldiklan Nahiyesi'nin sosyal ve ekonomik durumu, temettüat kayıtları ışığında çeşitli yönleriyle incelenmiştir.

Çalışmanın amacı, temettüat kayıtları ışığında XIX. yüzyılın ortalarında Geldiklan Nahiyesi'nin sosyal ve ekonomik dinamiklerinin ortaya çıkarılmasıdır. Çalışma 1845 yılında Geldiklan Nahiyesi'ne bağlı köylerden 12'sini kapsamaktadır.

Ele alınan bölgenin ilgili dönemdeki nüfus, üretim yapısı, işletmelerin nitelikleri, gelirin kaynakları, tarımsal verimlilik ve vergiler gibi ekonomik ve sosyal hayatın temel alanlarıyla ilgili ayrıntılı kantitatif bilgiler üretilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geldiklan, Temettüat Kayıtları, Sosyal, Ekonomik, Vergi

ABSTRACT

Social and Economic Situation of Geldiklan Township According to Temettüat Registers

In this study, the social and economic situation of the Geldiklan Township of Amasya Sanjak of the Sivas province of Ottoman State in the 19th century was examined in various aspects under the light of temettüat registers.

The purpose of the study is to reveal the social and economic dynamics of the Geldiklan Township in the middle 19th century in the light of the temettüat registers. The study includes 12 villages belonging to Geldiklan Township in 1845.

Detailed and quantitative information is tried to be provided concerning the basic areas of economic and social life such a population, structure of production, attributes of enterprises, sources of income, agricultural productivity and taxes of the considered region.

Keywords: Geldiklan, Temettüat Registers, Social, Economic, Tax

TABLULAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.	Geldiklan Nahiyesi'ne Ait Temettüat Defteri Numaraları	8
Tablo 2.	Erkek Hane Reislerinin İsimleri ve Kullanım Sıklıkları.....	17
Tablo 3.	Kadın Hane Reislerinin İsimleri ve Kullanım Sıklıkları	19
Tablo 4.	Hane Reislerinin Kullandıkları Unvanlar ve Kullanım Sıklıkları	20
Tablo 5.	Özellik Bildiren Lakaplar.....	23
Tablo 6.	Memleket Bildiren Lakaplar	25
Tablo 7.	Meslek Bildiren Lakaplar	26
Tablo 8.	Baba İsmi ve Aile Adlarına Atfen Kullanılan Lakaplar	28
Tablo 9.	Hane Reislerinin İcra Ettikleri Mesleklerin Köylere Göre Dağılımı.....	35
Tablo 10.	Mesleklerin Toplam Dağılımı	39
Tablo 11.	Geldiklan Nahiyesi'nin 1845 Yılına Ait Tahmini Nüfusu	43
Tablo 12.	Ülke Dışından Gelen Göçmenler.....	45
Tablo 13.	Sair Osmanlı Topraklarından Gelen Göçmenler	47
Tablo 14.	Göçmenlerin Sosyal ve Ekonomik Durumları	49
Tablo 15.	Üretim Yapılan Tarım Alanlarının Dağılımı (Dönüm)	52
Tablo 16.	Üretim Yapılmayan Tarım Alanlarının Dağılımı (Dönüm).....	55
Tablo 17.	Büyükliklerine Göre Tarım İşletmelerinin Dağılımı (Dönüm)	58
Tablo 18.	Tahıl Üretiminin Miktar Olarak Dağılımı (Kile).....	61
Tablo 19.	Tahıl Üretiminden Elde Edilen Gelirin Dağılımı (Kuruş)	64
Tablo 20.	Bağcılık Yapılan Tarım Alanları ve Elde Edilen Gelirin Dağılımı	65
Tablo 21.	İcara Verilen Topraklar ve Elde Edilen İcar Gelirlerinin Dağılımı.....	68
Tablo 22.	Ortakçılık Usulü İle İşletilen Tarım Alanları ve Elde Edilen Gelirin Dağılımı	69
Tablo 23.	Hayvan Varlığının Genel Dağılımı (Adet)	71

Tablo 24. Büyükbaş Hayvan Dağılımı (Adet)	74
Tablo 25. Büyükbaş Hayvanlardan Elde Edilen Yıllık Gelirin Dağılımı (Kuruş)	76
Tablo 26. Küçükbaş Hayvan Dağılımı (Adet)	78
Tablo 27. Küçükbaş Hayvanlardan Elde Edilen Yıllık Gelirin Dağılımı (Kuruş)	80
Tablo 28. Yük ve Binek Hayvanı Dağılımı (Adet)	82
Tablo 29. Yük ve Binek Hayvanlarından Elde Edilen Yıllık Gelirin Dağılımı (Kuruş).....	84
Tablo 30. Arı Kovanı Dağılımı ve Elde Edilen Yıllık Gelir (Kuruş).....	86
Tablo 31. Gelir Dağılımı (Kuruş)	89
Tablo 32. Hanelerin Gelir Gruplarına Göre Dağılımı (Kuruş).....	91
Tablo 33. Gelir Kaynaklarının Köylere Göre Dağılımı (Kuruş)	93
Tablo 34. Vergi Türlerinin Köylere Göre Dağılımı (Kuruş)	97
Tablo 35. Vergü-yi Mahsusanın Dağılımı (Kuruş).....	100
Tablo 36. Öşür Vergisinin Dağılımı (Kuruş).....	102
Tablo 37. Ağnam Vergisinin Dağılımı (Kuruş)	105
Tablo 38. Vergiden Muaf Tutulan Hanelerin Köylere Dağılımı	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.	Erkek hane reislerinin en sık kullandıkları isimler	18
Şekil 2.	Sıklıkla kullanılan unvanlar	21
Şekil 3.	En sık kullanılan özellik bildiren lakaplar.....	24
Şekil 4.	En sık kullanılan memleket bildiren lakaplar	26
Şekil 5.	En sık kullanılan meslek bildiren lakaplar	27
Şekil 6.	Mesleklerin sektörlere göre dağılımı	40
Şekil 7.	Nüfusun köylere göre dağılımı.....	44
Şekil 8.	Ekili alanların üretim deseni dağılımı	54
Şekil 9.	Üretim yapılmayan tarım alanlarının dağılımı	57
Şekil 10.	Büyükliklerine göre tarım işletmelerinin dağılımı.....	59
Şekil 11.	Üretilen tahıl çeşitlerinin dağılımı	62
Şekil 12.	Bağcılık gelirlerinin üretim faaliyeti türüne göre dağılımı	66
Şekil 13.	Hayvan varlığının türlere göre dağılımı.....	72
Şekil 14.	Büyükbaş hayvanların niteliklerine göre dağılımı	75
Şekil 15.	Yıllık gelirin büyükbaş hayvan türlerine göre dağılımı	77
Şekil 16.	Küçükbaş hayvanların niteliklerine göre dağılımı	79
Şekil 17.	Yıllık gelirin küçükbaş hayvan türlerine göre dağılımı	81
Şekil 18.	Yük ve binek hayvanı türlerinin dağılımı	83
Şekil 19.	Yıllık gelirin yük ve binek hayvanı türlerine göre dağılımı.....	85
Şekil 20.	Arı kovanlarının köylere göre dağılımı	87
Şekil 21.	Gelir gruplarının dağılımı	92
Şekil 22.	Gelirin kaynaklara göre dağılımı	96
Şekil 23.	Vergi türlerinin dağılımı	98
Şekil 24.	Vergü-yi mahsusanın köylere göre dağılımı.....	101

Şekil 25. Öşür vergisinin kaynaklara göre dağılımı.....	104
Şekil 26. Ağnam vergisinin köylere göre dağılımı.....	106
Şekil 27. Vergiden muafiyet sebeplerinin dağılımı.....	108

KISALTMALAR LİSTESİ

BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
H.	: Hicri
Hz.	: Hazreti
M.	: Miladi
ML. VRD. TMT.	: Maliye Varidat Temettuat
MÖ.	: Milattan Önce
Vb.	: Ve Benzeri
Vd.	: Ve Diğerleri
YÖK.	: Yüksek Öğrenim Kurumu

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Sanayi öncesi tarım toplumu yapısının hâkim olduğu çeşitli devlet ve imparatorluklarda ülkenin vergi ve vergi nüfusu potansiyelini belirlemek maksadıyla sayımlar yapılmıştır. Mısır'da ve Akdeniz havzasının kadim medeniyetlerinde, Roma'da, Ortaçağ Avrupa devletlerinde de buna benzer bazı uygulamalara rastlanmaktadır (Öz, 2010:426). Bu kadim medeniyetlerde ve imparatorluklarda olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de arazi tahrirleri büyük önem taşımaktaydı (İnalçık, 2000a:3).

Tahrir kelimesi "yazma, kaydetme, deftere geçirme" anlamına gelmektedir. Osmanlı maliye teşkilatında ise tahrir, farklı zaman dilimlerinde ve bölgelerde devletin temel gelir kaynağı konumunda olan vergilerin ve vergi vermekle yükümlü hane reislerinin tespiti maksadıyla yapılan sayımları ve bu sayımların kaydedildiği defterleri ifade eder (Öz, 2010:425). Sayımları yapmakla görevlendirilen tahrir emirlerine verilen talimatta tahrirlerin amacı, reayayı askerilerin keyfi uygulamalarına ve suiistimallere karşı korumak olarak belirtilmektedir. Talimatta reayanın korunması ilkesinin ön plana çıkarılıp politik bir amaca vurgu yapıldığı görülmektedir. Ancak vurgulanan bu politik amacın arka planında Osmanlı Devleti'nin nihai hedefi, bütün vergi kaynaklarının kaydedilip değerlendirilebilir hale getirilmesi, vergi kaçırma faaliyetinin açığa çıkarılması ve her türlü vergi muafiyetinin gözden geçirilmesi yoluyla kamu gelirlerinin devamlılığının ve artırılmasının sağlanmasıdır (İnalçık, 2000b:175).

Osmanlıların, hangi tarihte bu tür sayımlara başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Günümüze ulaşan en eski sayımı ihtiva eden tahrir defteri H.835 (M. 1431-1432) tarihli Arnavid Sancağı defteri ile diğer bazı belgelerden, sayım sonuçlarının kaydedildiği defter usulünün XV. yüzyılda mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Öz, 2010:426). Bütün imparatorluğu kapsayan genel tahrirler, Selanik'in fethi (1430), İstanbul'un fethi (1453), Budin'in fethi (1526) gibi büyük fetih ve olayların ardından yapıldı. Tahrirlerin periyodik olarak 30 yılda bir yapılması kuralına her zaman riayet edilmediği görülmektedir. Bunun temel nedeni, bazı bölgelerde nüfus ve gelirden yaşanan önemli bir artış veya küçülme sonucunda tahrir kayıtlarının güncelliğini yitirmesidir. Güncelliğini yitiren tahrir kayıtlarının yenilenmesi amacıyla bu bölgelerde ara tahrirler yapılmaktaydı (İnalçık, 2000a:7).

Osmanlılarda tahrir, tımar sisteminin yürürlükte olduğu sancaklarda uygulanmaktaydı. Tımar, en geniş anlamıyla belirli bir yere ait vergi gelirlerinin tümünün veya bir kısmının, dirlik olarak havale yoluyla bir görevliye devredildiği ve bu devir karşılığında da bazı hizmetlerin ona yüklendiği; mali, idari, askeri amaçları olan bir

sistemdir (Ortaylı, 2010:124). Merkezi bir devlet yapısına sahip olan Osmanlı sistemi açısından, tımar sahiplerinin denetiminde bulunan topraklardaki üretim faaliyetlerinin devamlılığın sağlanması ve buna paralel olarak bu arazilerden elde edilen gelirlerden alınacak vergilerin belirlenmesi büyük bir önem taşımaktaydı (Öz, 2000:17).

XVI. yüzyılın son yıllarında çok yaygın olan rüşvet ve adam kayırmacılık yüzünden, tımarların dağıtılmasında usulsüzlükler yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca Avrupa'da askeri alanda yaşanan gelişmeler sonucunda, savaş meydanında yetersizlikleri ortaya çıkan tımarlı sipahilerin yerine giderek artan oranda yeniçeri, sekban ve saruca paralı askerleri getirilmeye başlanmıştır (İnalçık, 2012:172). XVI. yüzyılda tımar sisteminin eski önemini kaybetmesinde Anadolu'da patlak veren Celali isyanlarının da büyük etkisi vardır. Celali isyanları sırasında yaşanan karmaşa ortamında, tımar sisteminin temelini teşkil eden küçük köylü üreticiler topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır. Köylülerin topraklarını terk etmesiyle tarımsal üretim ve tımarların gelirleri büyük oranlarda azalma göstermiştir (Öz, 2010:428). XVI. yüzyıl sonlarından itibaren tımar sisteminde yaşanan hızlı çözülme, klasik Osmanlı toprak sistemini temelinden sarsmıştır. Toprak nizamındaki bozulma sonucunda klasik dönemden beri yapılan geniş ve çok amaçlı tahrirler artık eski önemini kaybetmiştir. Ayrıca bu dönemde Anadolu'da yaşanan Celali isyanları ve terörü yüzünden Osmanlı Devleti tahrirleri yapmak için uygun bir ortam bulamamıştır (Özel, 2000:36).

Tımar sisteminde yaşanan çözülme sonucunda, sisteme dâhil olan topraklardan elde edilen gelirlerin büyük bir kısmı merkezi hazineye aktarılmıştır. Ancak zamanla tımar gelirleri saray çevresindeki nüfuzlu devlet görevlilerinin ellerine geçmiştir (İnalçık, 2012:172). Tımar topraklarında klasik arazi tahriri usulünün terk edilmesi, devletin bu tür topraklardan aldığı vergilerin büyük oranda azalmasına neden olmuştur. Azalan devlet gelirlerini tekrar artırmak maksadıyla da tımar gelirleri iltizama verilmeye başlanmıştır (Özel, 2000:36). İltizamın yaygınlaşmasıyla birlikte, vergi tabanı ile ilgili bilgi toplama sistemi, iltizam ihalelerini kazanan mültezimlerin kontrolüne geçmiştir. Böylece merkezî bir anlayışla yapılan arazi tahrirlerinin yerini mültezimlerin kontrolünde olan özerk bir yapı almaya başlamıştır (Behar, 2000:67).

Tımar sisteminin çözülüşü ile azalan devlet gelirlerini tekrar artırmak için, askeri sınıf mensuplarına tahsis edilmekte olan tımar gelirlerinin yavaş yavaş iltizama verilmesine paralel olarak avarız grubu vergiler, bu dönemden itibaren yıllık toplanan düzenli bir vergiye dönüştürülmüştür (Özel, 2000:37-38). Avarız vergilerinin sürekli hale gelmesiyle birlikte, verginin toplanması bakımından önem arz eden avarız tahrirleri yapılmaya başlanmış ve klasik arazi tahriri usulü tamamen terk edilmiştir (Öz, 2010:428).

Tımar sisteminin bozulması sonucunda, iltizamın yaygınlaştırılması ve avarız vergilerinin süreklilik kazanmasıyla devam eden bu süreç, özellikle küçük köylü üretici

kesim için deyim yerindeyse bir felaketler zincirinin ilk halkalarını meydana getirmiştir. Özellikle iltizam ihalelerini kazanan mültezimler gelirlerini artırmak maksadıyla pek çok usulsüz uygulamaya başvuruyorlardı. Ayrıca mültezimler kanunsuz olarak reayaya yaptırmaya çalıştıkları angaryalar ile köylüye zulmediyorlardı (Şener, 1990:122). Devletin gelirlerini tekrar artırmak için başvurulan bu yöntemler, mültezimlerin daha fazla kazanç elde etmek maksadıyla yaptıkları usulsüzlükler sonucunda, özellikle köylü kesimin vergi yükünün sürekli artmasına yol açmıştır. Ancak köylü üretici kesim üzerindeki vergi yükünün artmasına karşın, devletin işlevlerini yerine getirebilmesi için gereken vergi gelirleri giderek daha fazla azalmaya devam etmiştir (Shaw, 1985:934).

Yukarı da verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere, devletin gelirlerini tekrar artırmak için yapılan değişiklikler ve uygulanan yöntemler başarılı olamamış, aksine mali alanda yaşanan kriz daha da derinleşerek XIX. yüzyılda devletin en önemli sorunlarından biri haline almıştır. Osmanlı devlet adamları klasik mali sistemin XIX. yüzyıl şartlarına uygun olmadığını anlamışlardı. Bu nedenle özellikle vergi kaynaklarının eksiksiz olarak belirlenmesi ve vergilerin toplanmasında yaşanan aksaklıklarının önlenmesi maksadıyla eyalet düzeyinde yeni bir örgütlenmeye gidilmesi kararlaştırıldı (Ortaylı, 1987:23).

Birçok alanda olduğu gibi mali alanda da köklü değişikliklerin yapıldığı bu yeni dönem Osmanlı tarihinde Tanzimat Dönemi olarak adlandırılır. “Düzenlemek, sıraya koymak, ıslah etmek” anlamındaki tanzim kelimesinin çoğulu olan tazimat, literatürde “mülki idareyi ıslah ve yeniden organize etme” manasında kullanılır, ayrıca bu düzenlemelerin yapıldığı dönemi nitelendirir. 3 Kasım 1839’da ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile başlayan Tanzimat Dönemi’nin, genel olarak 1878’de Meclis-i Mebusan’ın kapatılmasıyla sona erdiği kabul edilmektedir (Akyıldız, 2011:1). Tanzimat Fermanı ile din ayırımına bakılmaksızın bütün tebaaya eşit hak, mal, onur ve yaşam güvencesi veriliyordu (Çadırcı, 1991:173-174).

Tanzimat Dönemi’ndeki mali reformlarla geleneksel vergi sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır. Doğrudan serveti vergilendiren ve vergi muafiyetlerini kaldırmayı amaçlayan yeni bir vergi anlayışı benimsenmiştir. Ayrıca tahrir sisteminin bozulması ve iltizam sisteminin yaygınlaşmasıyla devlet kontrolünden çıkan vergi toplama işi, yapılan düzenlemelerle tekrar merkezi devlet bürokrasisinin kontrolüne alınmaya çalışılmıştır (Efe, 2010:62). Bu amaç doğrultusunda reayanın, o tarihe kadar ocaklık olarak devlete temin ettiği kereste, güherçile, kendir gibi maddelerle, köprücülük, derbendcilik ve yolculuk gibi bazı mükellefiyetlerine son verilmiş ve bunların yerine herkesin kazancına göre belirlenecek olan tek bir verginin alınması prensibi getirilmiştir (Kütükoğlu, 1999:541). Ayrıca önceleri olağanüstü durumlarda veya savaş zamanlarında toplanan fakat daha sonra süreklilik kazanan avarız vergileri de kaldırılmıştır (Şener, 1990:95).

Tanzimat'la getirilen yeni vergi esasları çerçevesinde, reayanın gelirinin tespit edilmesi gerektiğinden yeni bir sayım yapılması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla reayanın bütün mal, mülk ve hayvanlarını içine alan temettü sayımları yapılmaya başlanmıştır (Kütükoğlu, 1999:542). Temettü sayımlarını yapmak ve bu sayımlar sonucunda belirlenecek olan vergileri tahsil etmek amacıyla da muhassıl-ı emval adlı görevliler tayin edilmiştir (Özkaya ve Akyıldız, 2006:19). Merkezden geniş yetkilerle muhassılların tayini ile devlet, vergi tahsil işlerini yerel güç sahibi ayanların kontrolünden kurtararak merkezi bürokrasinin mali alandaki etkinliğini artırmayı hedeflemiştir (İnalçık, 1964:628).

1840 (H.1255-1256) yılında, muhassıllar nezaretinde temettüat sayımlarına başlanmıştır. Muhassıllara verilen talimatta, bölgelerindeki vergi yükümlüsü tüm nüfusu ve bu nüfusun sahip olduğu emlak, arazi ve hayvanları, tüccar ve esnafın bir yıldaki tahmini gelir miktarlarını tespit ederek bir deftere kaydetmeleri ve bu tahrir neticesinde "her şahsın kudretine göre" bölgedeki vergi dağılımını gerçekleştirmeleri istenmiştir (Güran, 2000:76). Osmanlı Devleti, Tanzimat'la getirilen yeni mali politikaları uygulama konusunda kararlılık göstermiş ve muhassıllar vasıtasıyla bunu gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ancak mali reformların uygulanması noktasında gösterilen tüm çabalara rağmen hedeflendiği üzere etkin bir mali sistem kurulamamıştır (Efe, 2010:86-87). Temettüat sayımlarından istenilen sonucun elde edilememesi üzerine, muhassıllık 1842 yılının başında kaldırılmış ve vergilerin toplanmasında tekrar iltizam usulüne dönmüştür (Özkaya ve Akyıldız, 2006:19).

1842 yılında muhassıllıkların kaldırılması ile askıya alınan temettüat sayımları, 1845 (H.1260-1262) yılında Tenkiset-ı Mülkiye programı ile beraber tekrar gündeme gelmiştir. Bu programla, devletin gelirlerinin artırılması amacıyla, yarım kalan Tanzimat Dönemi mali reformlarının tekrar hayata geçirilmesi hedeflenmekteydi (Efe, 2016:19-20). 1845 yılında yapılmasına karar verilen bu sayımların süratle gerçekleştirilmesine karar verildi ve sayımların kısa sürede ve sağlıklı biçimde yapılabilmesi için eyaletlere konuyla ilgili özel talimatlar gönderildi (Güran, 2000:76). Sayımlar mahalli idareciler tarafından yapılmıştır. Halkı Müslüman olan köy ve mahallelerde imam ve muhtarlar, halkı gayrimüslim olanlarda ise kocabaşı ve papazlar sayımları yapmakla görevlendirilmiştir (Kütükoğlu, 1995:397-398).

Bu araştırmanın problemi, 1845 yılında yapılan temettüat sayımları sonucunda oluşturulan Geldiklan Nahiyesi temettüat defterlerine göre, XIX. yüzyılda Sivas Eyaleti'nin Amasya Sancağı'na bağlı Geldiklan Nahiyesi'nin demografik yapısı ve hanelerin ekonomik faaliyetleri, gelirleri ve ödedikleri vergi miktarının belirlenmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, temettuat kayıtlarından hareketle XIX. yüzyılın ortalarında Osmanlı Devleti'nin Sivas Eyaleti'nin Amasya Sancağı'na bağlı bir nahiye olan Geldiklan'ın, sosyal ve ekonomik dinamiklerinin ortaya çıkarılmasıdır.

1.3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Tarih alanında yapılan çalışmalar uzun yıllar genellikle siyasi tarih temel alınarak yapılmış ve tarihin sosyal ve ekonomik yönü ihmal edilmiştir. Osmanlı'dan miras kalan milyonlarca arşiv belgesinden sadece siyasi önem arz eden belgeler incelenmeye değer görülmüş ve diğer konulara ilişkin belgeler üzerinde çalışma yapmaktan imtina edilmiştir. Ülkemizde bu eksikliğin farkına varan ve bu alandaki çalışmaları başlatan Ömer Lütfi Barkan'dır (Acun, 1999:319-320). O'nun ülkemizde başlattığı Annales tarih ekolü sayesinde bu alanda yapılan çalışmalar artmış ve günümüzde de artmaya devam etmektedir.

Bir toplumun sosyal ve ekonomik dinamikleri ortaya çıkarılmadan o toplumda meydana gelen olayların tam olarak anlaşılamayacağı görüşünden hareketle böyle bir çalışma yapmak gerekli görülmüştür. İnsanların geçim kaynakları, ürettikleri ürünler ve geçimlerini sağladıkları meslek kolları gibi bilgilerin tespit edilmesi ve istatistiksel verilerin elde edilmesi XIX. yüzyılın ortalarında Amasya'nın demografik, sosyal ve ekonomik yapısının anlaşılmasına katkı sağlayacağından dolayı bu çalışma önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Temettuat defterleri üzerine yapılan çalışmalarda karşılaşılan en önemli sorun, defterlerden elde edilen verilerin başka kaynaklardan teyit edilmesine imkân olmamasıdır. Zira aynı tür verilere ulaşabileceğimiz başka kaynaklar mevcut değildir veya çok kıttır. Temettuat tahrirlerinin XIX. yüzyıl Osmanlı ekonomik ve sosyal tarihi araştırmaları için önemli bir başka yetersizliği de belirli bir tarihte yapılmış olması nedeniyle ancak statik tahlillere imkân vermesidir. XIX. yüzyılın ne başlarında ne de sonlarında temettuat tahrirlerine benzer bir sayım yapılmamıştır (Güran, 2000:79). Bu eksiklik temettuat tahrirlerinin yetersizliğinin temel nedenini oluşturmaktadır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Temettüat defterleri XIX. yüzyıl Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihi araştırmalarında temel başvuru kaynağı niteliğindedir. Çünkü XIX. yüzyıl boyunca temettüat tahrirlerine benzer başka sayımlar yapılmamıştır (Güran, 2000:79). Bu durum temettüat defterlerinin gücünü daha da artırmaktadır. Temettüat defterlerinden elde edilen bilgiler, özellikle sayımların yapıldığı zaman dilimlerindeki sosyal ve ekonomik hayatın durumu hakkında birçok tespitte bulunmamızı sağlayacaktır.

1.6. Tanımlar

Ağnam: Hayvanlardan alınan bir resim manasında kullanılan bir tabirdir. Ağnam, koyun demek olan “ganem” kelimesinin çoğuludur (Pakalın, 1993:25).

Hınta: Buğday (Devellioğlu, 2012:416).

İltizam: Devlete ait emvalden bazılarının tahsili kefil gösterilmek ve bedeli muayyen taksitlerle ödenmek üzere alınması anlamında kullanılan bir tabirdir (Pakalın, 1993:57).

Kile: Hububat ölççeği olarak kullanılan bir kelimedir. Kilenin birçok çeşidi vardır. Örneğin, İstanbul kilesi ortalama 25 kilo civarında bir ağırlığa tekabül etmekteydi (Pakalın, 1993, 281).

Kuruş: Osmanlılar zamanında kullanılan paralardan birinin adıdır (Pakalın, 1993:326).

Öşür: Arapça onda bir demek olan öşr terim olarak hububattan alınan vergi anlamında kullanılmıştır (Pakalın, 1993:746).

Şair: Arpa (Devellioğlu, 2012:1139).

Temettü Vergisi: Temettü; Arapça kâr etmek demektir. Tanzimat’tan sonra; 1840 (H.1255-1256) senesinden 1858 (H.1274-1275) senesine kadar yirmi sene temettü vergisi “Ancemaatin” tevzi olunan verginin bir kısmını teşkil etmekteydi (Pakalın, 1993:453).

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Tarih araştırmalarında en değerli kaynak grubunu, araştırmanın kapsadığı dönemde yazılan belgeler oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti'nden milyonlarca arşiv belgesinin cumhuriyetimize miras kaldığı düşünülürken, ülkemizin bu konuda ne kadar zengin bir kaynağa sahip olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Arşivlerde gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen milyonlarca belge bulunmaktadır.

Bu araştırmanın kuramsal çerçevesi, 1845 (H.1260-1262) yılına ait Geldiklan Nahiyesi temettüat defterleri üzerine kurulmuştur. Sosyal ve ekonomik tarih açısından çok kıymetli bilgiler sunan bu belgeler özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısı için çok değerli bir birinci elden kaynak grubudur.

Temettüat sayımları esas itibarıyla XIX. yüzyılın ortalarında belirli bir tarihte ve devletin çok geniş bir bölümünde aynı sistematik içinde yapılmış bir vergi, servet ve gelir sayımıdır. Temettüat sayımlarında tahminen 1,1 milyon hane sayılmıştır (Güran, 2000:79). Temettüat defterleri, vergi mükelleflerinin ekonomik potansiyellerinin eksiksiz belirlenmesi amacıyla yapılan temettüat sayımları sonucunda ortaya çıkmıştır (Adıyeye, 2000:772).

Temettüat defterlerinin düzenlenmesinde, temel idari birimler esas alınmıştır. Şehirlerle birden fazla mahalleden oluşan köylerde genellikle her mahalle için bir defter düzenlenmiştir. Defterlerin birinci sayfasının üstünde sırasıyla eyalet-sancak-kaza adları kaydedildikten sonra defter bir şehir veya kasabaya aitse şehir veya kasabanın, ardından mahallenin adı yazılmıştır. Mahallesi olmayan küçük köylerde ise köyün adı yazılmıştır (Kütükoğlu, 1995:397).

Temettüat defterlerine, vergi mükellefi olan hane reisleri hakkında birçok bilgi kaydedilmiştir. Bunlar, mükellef kişilik bilgileri, menkul ve gayrimenkul servet, yıllık gelir ve vergi ödemeleri olmak üzere dört başlık altında toplanabilir (Öztürk, 2003:288). Temettüat defterlerine kaydedilen mükellef kişilik bilgileri arasında lakaplar, unvanlar ve meslekler yer almaktadır. Ayrıca 1840 (H.1255-1256) yılında yapılan sayımlarda, hane reislerinin fiziksel özelliklerinin de defterlere kaydedildiği görülmektedir. Temettüat defterlerine kaydedilen bu bilgiler, sayımların yapıldığı dönemdeki sosyal ve ekonomik hayat hakkında çok değerli bilgiler içermektedir (Kütükoğlu, 1995:398-399).

Maliye Varidat Kalemî defterlerinden olan temettüat defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. 1988'e kadar bu seriden çok az deftere Maliyeden Müdevver ve Kepeci tasnifleri arasında rastlanmaktaydı. 1988'de kataloglanarak araştırmacılara

sunulan temettuat defterleri serisi dokuz katalog içinde 17.747 defter ihtiva etmektedir. Bu defterlerin büyük bir çoğunluğu 1845 (H.1260-1262) tarihinde yapılan sayımlara aittir. Çok az sayıda olmak üzere 1840'ta (H.1255-1256) yapılan ilk sayımlara ait defterlere de rastlanmaktadır (Kütükoğlu, 1995:395-396). Temettuat defterlerinin tasnifi ve kataloglanmasında o tarihlerdeki idari taksimat esas alınmıştır. Defterler içindeki bilgiler esas alınarak alfabetik olarak eyaletlere ayrılmıştır. Her eyalette kendi içinde alfabetik olarak kazalara ayrılmıştır (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, 2010:248).

Tablo 1. Geldiklan Nahiyesi'ne Ait Temettuat Defteri Numaraları

Sıra No	Yerleşim Yeri	Defter Numaraları
1	Musa Karyesi	ML-VRD. TMT. 12911
2	Kutu Karyesi	ML-VRD. TMT. 12923
3	İmred Karyesi	ML-VRD. TMT. 12943
4	Boğa Karyesi	ML-VRD. TMT. 12963
5	Kovay Karyesi	ML-VRD. TMT. 12974
6	Yağmur Karyesi	ML-VRD. TMT. 12987
7	Orta Karyesi	ML-VRD. TMT. 13006
8	Yaylacık Karyesi	ML-VRD. TMT. 13008
9	Olus Karyesi	ML-VRD. TMT. 13024
10	Elgazi Karyesi	ML-VRD. TMT. 13027
11	Bağlıca Karyesi	ML-VRD. TMT. 13034
12	Moramur Karyesi	ML-VRD. TMT. 15981

Tablo 1'de Geldiklan Nahiyesi'ne ait temettuat defterleri verilmektedir. Geldiklan Nahiyesi temettuat defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (BOA.), Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri (ML. VRD. TMT.) koduyla tasnif edilmiş 12 adet defterden oluşmaktadır. Bu defterler toplam 76 sayfadır. Defterlere ML. VRD. TMT. genel koduyla, 12911, 12923, 12943, 12963, 12974, 12987, 13006, 13008, 13024, 13027, 13034, 15981 numaraları verilmiştir.

2.1.1. Temettuat Defterleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde ve bilim dünyasında temettuat defterlerini ilk defa Tefik Güran kullanmıştır. Tefik Güran daha temettuat katalogları açılmadan önce Kepeci tasnifinde bulunan sınırlı sayıdaki defterlerden yararlanarak hazırladığı makalelerle bu zengin bilgi kaynağını tanıtmıştır. Daha sonra yayınladığı makalelerle de temettuat araştırmacılarını uyarmış ve araştırmacının nasıl yürütüleceği konusunda bir yol haritası çizmiştir. Tefik Güran, yaptığı bu çalışmalarla kısa zamanda Osmanlı tarih araştırmacılarının dikkatini bu zengin bilgi kaynağına çekmeyi başarmış ve çok sayıda araştırmaya öncülük ve kaynaklık etmiştir (Öztürk, 2003:296).

Tefik Güran'ın temettuat defterlerini kullanarak yaptığı ilk çalışma "Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabası'nın Sosyo-Ekonomik Özellikleri" adlı çalışmasıdır. Bu çalışma, 1985 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası'nın Ömer Lütfi Barkan'a Armağan özel sayısında yayımlanmıştır. Tefik Güran bu çalışmada küçük bir Anadolu kasabasının XIX. yüzyıl ortalarında sosyo-ekonomik özelliklerini incelemiştir. Tefik Güran'ın yine temettuat defterlerini kullanarak yaptığı bir başka çalışması ise "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910" isimli eseridir. Bu çalışmada yine İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası'nda 1988 yılında yayımlanmıştır. Tefik Güran bu çalışmada temettuat defterlerindeki verilerden hareketle Osmanlı tarım işletmelerinin büyüklükleri, sermaye donatımları konusunda çıkarımlarda bulunmuştur. Tefik Güran'ın, temettuat defterlerinde verilen tarımsal verilere dayanarak hazırladığı bir başka çalışması ise "Zirai Politika ve Ziraatte Gelişmeler, 1839-1876" adıyla 1992 yılında Tanzimat'ın 150. yılı münasebetiyle hazırlanan "150. Yılında Tanzimat" adlı kitapta yayımlanmıştır. Tefik Güran'ın, XIX. yüzyıl Osmanlı tarımı üzerine yaptığı bu çalışmalar, temettuat defterlerinde verilen tarımla ilgili verilerin değerlendirilmesinde büyük bir öneme sahiptir. Tefik Güran'ın bu çalışmaları bir araya getirilerek, 1998 yılında "19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar" adlı eserde tekrar yayımlanmıştır. Bu kitap, temettuat defterleri üzerine çalışma yapanlar için temel başvuru kaynaklarından biridir. Tefik Güran'ın burada değineceğimiz son çalışması ise "19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri" adlı makalesidir. Bu makale, 2000 yılında "Osmanlı Devletinde Bilgi ve İstatistik" adlı kitapta yayımlanmıştır. Tefik Güran bu çalışmada temettuat tahrirleri üzerine ilmi çalışma yapacakları uyarmakta ve temettuat defterlerinden elde edilen verilerin güvenilirlik meselesini sorgulamaktadır.

Tefik Güran'ın temettuat defterleri üzerine yaptığı öncü çalışmaların ardından, 1988 yılında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki temettuat defterleri kataloglanarak araştırmacılara sunulmaya başlamıştır. Mübahat S. Kütükoğlu, Denizli'nin Tavas

Kazası'na ait defterler üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma Tefvik Güran'ın yaptığı öncü çalışmaların ardından, temettuat defterleri üzerine yapılan ilk çalışmalardan biridir. Mübahat S. Kütükoğlu'nun yaptığı bu çalışmanın ardından, Aydın'ın Güzelhisarı temettuat defterleri 1992 yılında Arzu Tozduman'a yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır (Kütükoğlu, 1995:396). Mübahat S. Kütükoğlu'nun temettuat defterleri üzerine yaptığı bir başka çalışması ise "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri" adlı makalesidir. Bu makale 1995 yılında Türk Tarih Kurumu'nun çıkardığı Belleten Dergisi'nin 225'inci sayısında yayımlanmıştır. Bu çalışma, temettuat defterlerindeki sosyal ve iktisadi konularla alakalı verilerin değerlendirilmesinde ve anlaşılmasında büyük bir öneme sahiptir. Çalışmada ayrıca, temettuat defterlerinin tanıtımı yapılmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan temettuat defterlerinin araştırmacılara açılmasının ardından, bu alanda çalışma yapanların sayısı hızla artmıştır. Onlar arasında değineceğimiz son araştırmacı ise Said Öztürk'tür. Said Öztürk'ün temettuat defterlerini kullanarak yaptığı ilk çalışması "Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik" adını taşımaktadır. Said Öztürk bu çalışmasını 1994-1995 yılları arasında hazırlamış ve 1996 yılında yayımlamıştır. Bu çalışmada Bilecik köyleri ve şehir merkezindeki mahallere ait temettuat defterlerini kullanarak, Bilecik'in Tanzimat Dönemi'ndeki sosyal ve ekonomik yapısını incelemiştir. Temettuat defterlerinden elde edilen veriler ilgili konu başlıkları altında tablolaştırılarak gösterilmiştir. Çalışmada kullanılan tablolar, temettuat defterlerinden elde edilen verilerin kullanım alanlarını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Said Öztürk'ün temettuat defterlerini kullanarak yaptığı bir başka çalışması ise "XIX. Yüzyılda Söğüd'ün Sosyo-Ekonomik Yapısı" adlı eseridir. Bu çalışma, 1995 yılında Türk Dünyası Tarih Dergisi'nin 106'ıncı sayısında yayımlanmıştır. Said Öztürk bu çalışmasında 1840 (H.1255-1256) tarihli ilk temettuat sayımı defterlerindeki verileri kullanmıştır. Said Öztürk'ün burada değineceğimiz bir başka çalışması ise "Temettuat Tahrirleri" adlı makalesidir. Bu makale 2000 yılında Akademik Araştırmalar Dergisi'nin Osmanlı özel sayısında yayımlanmıştır. Said Öztürk bu çalışmasında, temettuat tahrirlerinin oluşum sürecini, 1840 ve 1845 tarihli sayımların gerekçelerini, bu sayımların düzenleniş biçimini, yazım kurallarını, pratikte ortaya çıkan yazım şekillerini, defterlerin bölgesel dağılımını incelemiştir (Öztürk, 2003: 297-298).

Yukarda sıraladıklarımız bu alanda yapılan öncü çalışmalardır. Ülkemizde temettuat defterleri üzerine yapılan çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Üniversitelerin tarih bölümleri tarafından birçok temettuat defteri yüksek lisans ve doktora tezi olarak öğrencilere hazırlanmış ve birçoğu yayımlanmıştır. Özellikle sosyal tarih çalışmalarının giderek hız kazanmasıyla, bu defterler üzerinde yapılan çalışmalarda artmaktadır. Yüksek Öğrenim Kurumu'nda (YÖK) bu konuda kayıtlı 130 tez bulunmaktadır (URL-1, 2017).

Temettuat defterleri üzerine yapılan tez çalışmalarında iki yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemlerden biri, Osmanlıca kaleme alınan bu defterlerin günümüz Türkçesi'ne transkripsiyonun yapılmasıdır. Temettuat defterleri üzerine yapılan tez çalışmalarında kullanılan ikinci yöntem ise defterlerin günümüz Türkçesi'ne transkripsiyonun yapılmasının ardından, elde edilen verilerin ilgili konu başlıkları altında gruplandırılması ve değerlendirmelerinin yapılmasıdır. Temettuat defterleri üzerine yapılan çalışmaların büyük bir kısmında bu yöntem kullanılmıştır. Geldiklan Nahiyesi temettuat defterleri üzerine yapılan bu çalışmada da ikinci yöntem tercih edilmiştir.

2.2. Literatür Taramasının Sonucu

Arşiv belgeleri üzerinden yapılacak olan çalışmalarda ilk başvuru kaynağı çalışmanın temelini teşkil eden arşiv kayıtlarıdır. Daha sonra ise arşiv belgelerinin okunmasında ve anlaşılmasında büyük önem arz eden bu alanda yapılmış öncü çalışmalar gelmektedir. Nitekim bu araştırmada da aynı yöntem izlenmiş ve temettuat defterleri üzerine yapılan öncü çalışmalardan faydalanılmıştır. Çalışmanın başında yapılan literatür taramasında temettuat defterleri üzerine yapılan çalışmaların bir hayli fazla olduğu görülmüştür. Bibliyografya oluşturulurken bu konuda seçici davranılmış ve özellikle temettuat defterleri üzerinden yapılan öncü çalışmalara yer verilmeye çalışılmıştır.

Temettuat defterleri Osmanlıca tutulmuştur. Bu sebeple ilk etapta defterlerin günümüz Türkçesi'ne çevirisi yapılmış ve daha sonra elde edilen bilgiler excel programı vasıtasıyla bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu aşamadan sonra elde edilen veriler ilgili oldukları konu başlıkları altında gruplandırılmış ve değerlendirmeleri yapılmıştır. Ayrıca temettuat defterlerinden elde edilen bu bilgiler, daha önce yapılan çalışmalardaki bilgilerle karşılaştırılmış benzer ve farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3. YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

XIX. yüzyılın ortalarında, Geldiklan Nahiyesi'nin sosyal ve ekonomik durumunun tespit edilmeye çalışıldığı bu araştırmada, doküman analizi modeli seçilmiştir. Bu bağlamda ilk etapta, sosyal ve ekonomik durumun değerlendirilmesine imkân verecek olan verilerin elde edilmesi amacıyla Geldiklan Nahiyesi temettüat defterlerinin transkripsiyonu yapılarak birincil kaynak araştırması yapılmıştır.

Birincil kaynak araştırması sonucu elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve temettüat defterleri üzerine yapılan diğer çalışmalardaki verilerle karşılaştırılması amacıyla ikincil kaynak araştırması yapılmıştır. Bu noktada, özellikle temettüat defterlerinden elde edilen verilerin anlaşılmasına ve değerlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülen öncü çalışmalara ağırlık verilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Amasya'da sosyal ve ekonomik hayatın durumudur. Araştırmanın örnekleme ise Amasya'nın Geldiklan Nahiyesi'ne bağlı olan 12 köy yerleşimidir. Örneklem olarak seçilen bu 12 köyün XIX. yüzyılın ortalarındaki sosyal ve ekonomik durumu temettüat defterlerinden elde edilen verilerle tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmaya ait veriler Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden (BOA.) elde edilmiştir. Öncelikle arşiv kataloglarındaki Amasya Sancağı ile ilgili belgeler taranmış ve bunlar arasından Geldiklan Nahiyesi'ne ait olan belgeler tespit edilip arşivden talep edilmiştir. Talep sonrasında belgelerin dijital ortamda aktarımı sağlanmıştır. Elde edilen belgeler titiz bir incelemeye tabi tutulmuş eksik belge olup olmadığı kontrol edilmiştir. Elde edilen ana belgeler dışında araştırmaya kaynaklık edebilecek diğer arşiv kayıtlarında taranmış ve böylelikle arşiv taraması sonlandırılmıştır.

Arşiv taramasının ardından, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden temin edilen Geldiklan Nahiyesi temettüat defterlerinin transkripsiyonu yapılmış ve bu araştırmaya temel oluşturan sosyal ve ekonomik veriler elde edilmiştir. Ayrıca ikincil kaynak taraması

sirasında, temettuat defterleri üzerine yapılan öncü çalışmalardan bu araştırmaya kaynaklık edebilecek birçok veri elde edilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, verilerin toplanması sürecinde bilgisayar aracından faydalanılmıştır. Temettuat defterlerinden elde edilen veriler çeşitli bilgisayar programları kullanılarak bir araya getirilmiş ve konu başlıklarına göre sınıflandırılmıştır.

3.5. Veri Toplama Süreci

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden elde edilen arşiv belgelerinin önce günümüz Türkçesi'ne transkripsiyonu yapılmıştır. Daha sonra bu belgeler ayrıntılı şekilde okunmuş ve elde edilen veriler excel programı vasıtasıyla bilgisayara girilmiştir. Excel programına girilen bilgiler konu başlıkları altında sınıflandırılmış ve tablolara girilmiştir. Araştırmada bilgisayar aracından faydalanılmış ve excel programı ile de istatistiksel veriler elde edilmiştir.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin bilgisayar vasıtasıyla excel programına girilip sınıflandırıldığına daha önce değinmiştik. Bu sınıflandırmayı araştırmanın başında ele almayı planladığımız gelir, vergi, tarım, hayvancılık ve sosyal hayat başlıkları altında gerçekleştirdik. Elde edilen verilerin hangi başlıkla alakalı olduğu tespit edilip ilgili başlığın altında sınıflandırıldı. Başlıklar altında sınıflandırılan veriler tablolara girilerek ayrıntılı analizleri yapıldı. Ayrıca analiz sonucunda elde edilen sonuçlar grafikler vasıtasıyla gösterildi.

4. ARAŞTIRMA SONUCUNDA ELDE EDİLEN BULGULAR

4.1. Geldiklan Nahiyesi'nin Tarihçesi

Amasya'nın bilinen en eski adı Amaseia'dır. Amasya şehri iki tarafı kayalıklarla çevrili dar bir vadide kurulmuştur. Deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 400 metredir. Şehrin tam olarak hangi tarihte ve kimler tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Şehrin tarihinin Hititler dönemine kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Helenistik dönemde Pontus Krallığı'nın hâkimiyetinde kalan Amasya bölgesi, bu krallığın yıkılmasının ardından Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına girmiştir. 712 yılında, Arapların Anadolu'ya düzenlediği seferler neticesinde ele geçirilen bölge, daha sonra Bizans kuvvetleri tarafından geri alınmıştır (Şahin ve Emecen, 1991:1).

1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Sultan Alparslan, bir Türkmen kabilesine mensup olan Danişmendli Ahmed Gazi'yi Sivas-Amasya bölgesinin fethiyle görevlendirmiştir. Danişmendli Ahmed Gazi'de 1071-1072 yıllarında Sivas ve Amasya bölgesinin büyük bir kısmını fethederek, Sivas merkezli bir hükümet kurmuştur (Zeyrek, 2007:157). Bu dönemde Amasya yöresinin Türkleştirilmesi amacıyla göçebe Türkmen aşiretleri Amasya'nın çeşitli bölgelerinde iskân ettirilmiştir. Geldiklan Nahiyesi de ismini, Amasya'nın Danişmendliler'in hâkimiyeti altında olduğu dönemde H.490 (M.1096-1097) yılında Harezmi Türkleri'nden Avşar Kabilesi beylerinden Baygeldi ve aşiretinin burada iskân edilmesi ile almıştır. Türkmen aşiretinin yerleştirildiği bu yeni yerleşim yerine aşiret beyinin adı verilmiş ve Baygeldi Çiftliği manasına gelen Baygeldialan denmiştir. Tarihsel süreçte bu isim bazı değişikliklere uğrayarak Osmanlı dönemine Geldiklan olarak ulaşmıştır (Yaşar, 2013:177).

Danişmendliler tarafından fethedilen ve Türkmenlerin bölgede iskân ettirilmesiyle bir Türk yurdu haline gelen Amasya yöresi, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesud devrinde Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. 1243 yılında Selçukluların Moğollar karşısında mağlup olmasıyla birlikte Anadolu'nun büyük bir kısmında olduğu gibi Amasya bölgesi de Moğol hâkimiyetine girmiştir. 1243-1341 yılları arasında Moğolların hâkimiyetinde kalan şehir daha sonra Sivas merkezli olarak kurulan Eretna Devleti'ne katılmıştır (Gürbüz, 2007:165). Bu dönemde Anadolu'da gittikçe güçlenen Osmanlılar ve Eretna Beyliği arasındaki mücadeleler sonucunda ise Amasya bölgesi, Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid tarafından 1398 yılında Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir (Şahin ve Emecen, 1991:1).

Günümüzde, Amasya bölgesinde Geldiklan ismiyle bir yerleşim birimi bulunmamaktadır. Bu nedenle Geldiklan'ın tam olarak Amasya'nın hangi bölgelerini kapsadığı bilinmemektedir. Tarihsel süreçte Geldiklan Nahiyesi sınırlarına dâhil olan köylerin sürekli bir değişim geçirdiği tespit edilmiştir. Avarız ve tahrir defterleri kullanılarak yapılan bir çalışmada 1576 yılında Geldiklan Nahiyesi'ne bağlı 127 köy yerleşimi tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada 1643 yılında Geldiklan'a bağlı 127 köy yerleşiminden 52'sinin terk edildiği veya köylerin tamamen yok olduğu tespit edilmiştir (Özel, 2016:100-105). Köylerin yok olmasının veya terk edilmesinin temel nedeni XVI. yüzyılın başlarından itibaren başlayan ve XVII. yüzyılda şiddeti artarak devam eden Celali isyanlarıdır. Amasya bölgesi Anadolu'da Celali isyanlarının en şiddetli yaşandığı yerlerden biridir. Ayrıca bu dönemde Amasya yöresinde yaşanan sel, kuraklık ve deprem gibi doğal felaketlerin de kırsal bölgelerdeki köylerin terk edilmesinde veya yok olmasında büyük bir etkisi vardır (Özel, 2016:124).

Amasya bölgesini konu alan bir başka çalışmada ise H.1182 (M.1768-1769) yılında Geldiklan'a bağlı 30 köy yerleşimi tespit edilmiştir. Çalışmada tespit edilen köyler; Zene, Moramul, Orta, Kerne, Kürdeler, Soma, Atabek, Musa, Yurdenik, Bağlıca, Gökyük, Küni, Yağmur, Köyceğiz, Ahenuk, Kutu, Ulus, Buldıklı, İlgazi, Ilıca, Karlı, Yüri, Kovay, Balar, İmrâd, Yaylacık, Boğa, Karaseki, Derbendciler ve Alınek köyleridir (Karadeniz, 1996:47-48). Bu veriler, 1643 yılında Geldiklan'a bağlı olan 75 köyden 45'inin terk edildiğini veya nahiyeye ve kazaların zaman içinde sınırlarının değişmesi sonucu başka yerleşim birimlerine dâhil olduklarını göstermektedir.

Geldiklan Nahiyesi'ne dâhil olan köylerin sayısında görülen azalmanın XIX. yüzyılda da devam ettiği görülmektedir. 1818-1821 tarihleri arasında kapsayan Uluerler'in çalışmasında Geldiklan'a bağlı 21 köy yerleşimi tespit edilmiştir. Çalışmada tespit edilen köyler; Bağlıca, Boğa, Bulduklu, Göne, Ilıca, İlgazi, İmrü, Karlu, Kovay, Köyceğiz, Kürtler, Moramul, Musa, Orta, Susa, Ulus, Yağmur, Yavru, Yaylacık, Yördenik ve Zara köyleridir (Uluerler, 1999:255).

1840 tarihli Amasya nüfus defterleri kullanılarak yapılan diğer bir çalışmada ise Geldiklan'a bağlı 20 köy yerleşimi tespit edilmiştir. Bu köyler; Musa, Olus, Zara, İlgazi, Köyceğiz, Kürtler-i Cedid, Yaylacık, Emert, Kovay, Gerne, Orta, Soma, Yordenik, Bağlıca, Boğa, Bulduklu, Yağmur, Kürtler, Yavru ve Moramur köyleridir (Kahriman ve Gür, 2012:417). Geldiklan Nahiyesi'ne bağlı bulunan köylerin XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın ortalarına kadar sürekli azaldığı görülmektedir. 1845 tarihli temettüat defterleri kullanılarak yapılan bu çalışmada Geldiklan Nahiyesi'ne bağlı sadece 12 köy yerleşiminin tespit edilmesi XIX. yüzyılın ortalarında da köylerin sayısında görülen azalmanın devam ettiğini göstermektedir.

4.2. XIX. Yüzyılın Ortalarında Geldiklan Nahiyesi'nin Sosyal Yapısı

Temettüat defterleri, mali kaygılarla yapılan bir sayım sonucunda ortaya çıkmalarına rağmen ait oldukları yerleşim yerlerinin sosyal yaşantıları hakkında birçok bilgiyi muhtevalarında barındırmaktadır. Hane esaslı yapılan bu sayımlarda vergiye konu olan hane reisi adı, lakabı, mesleği ve varsa unvanı ile birlikte defterlere kaydedilmiştir. Bu bilgiler, defterlerin ait oldukları bölgelerin sosyal yapısı hakkında birçok tespitte bulunmamıza imkân vermektedir.

4.2.1. Erkek Hane Reislerinin Adları

Temettüat sayımlarında hane esas alınmış ve defterlere sadece vergiye konu olan hanenin reisi yazılmıştır (Adıyeke, 2000:774). Geldiklan temettüat defterlerinde hane reisleri genellikle "oğlu" ibaresi kullanılarak kayıt edilmiştir. Bunun dışında hane reislerinin lakapları veya öne çıkan herhangi bir özellikleri ile defterlere kayıt edildikleri görülmektedir.

Tablo 2'de erkek hane reislerinin isimleri ve bu isimlerin kullanım sıklıkları verilmektedir. Hane reislerinin kullandığı toplam 456 adet isim tespit edilmiştir. Tespit edilen isimlerin tamamı Müslüman hane reislerine ait isimlerdir. Kayıtlarda gayrimüslimlere ait bir isme rastlanmaması, bölgede sadece Müslümanların yaşadığı izlenimini vermektedir. İsimlere bakıldığında çift isim kullanımının yaygın olmadığı anlaşılmaktadır. Kayıtlarda çift isim kullanan sadece üç hane reisine rastlanmıştır.

Erkek hane reislerinin isimlerine bakıldığında özellikle İslamiyet'in önde gelen büyüklerinin ve ehlibeyt isimlerinin tercih edildiği görülmektedir. Bunlar içinde özellikle Hz. Muhammed'e ve dört büyük halifeye ait isimler ön plana çıkmaktadır. Amasya'nın Gümüşhacıköy Kazası üzerine yapılan bir çalışmada da dini isimlerin yaygınlıkla kullanıldığı tespit edilmiştir (Aslan, 2015:14). Bu durum, Amasya yöresinde isim vermede dinin büyük bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca Anadolu'da yaygın olan aile büyüklerinin isimlerini yeni doğan çocuklara verme geleneğinin, sürekli aynı isimlerin kullanılmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 2'ye bakıldığında Geldiklan'da en sık kullanılan ismin, kayıtlarda 65 defa rastladığımız Mehmed ismi olduğu görülmektedir. Mehmed, Hz. Muhammed'in isminin Türkçeleştirilmiş halidir. Mehmed ismini 46 defa kullanılan Ali ismi takip etmektedir. Üçüncü sırada ise yine Hz. Peygamberin isimlerinden olan Mustafa ismi yer almaktadır. Yine Hüseyin, Ahmed, Ömer, Osman, Hasan, İbrahim ve Halil isimlerinin de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Tabloya bakıldığında isimlerin belirlenmesinde dinin ne kadar etkili olduğu görülmektedir. Örneğin, Ömer, Osman ve Ali gibi halife isimlerinin sıklıkla

kullanıldığı görülmektedir. Hz. Peygamberin yeğeni ve Hz. Ali'nin oğlu olan Hasan isminin de yaygınlıkla kullanıldığı anlaşılmaktadır.

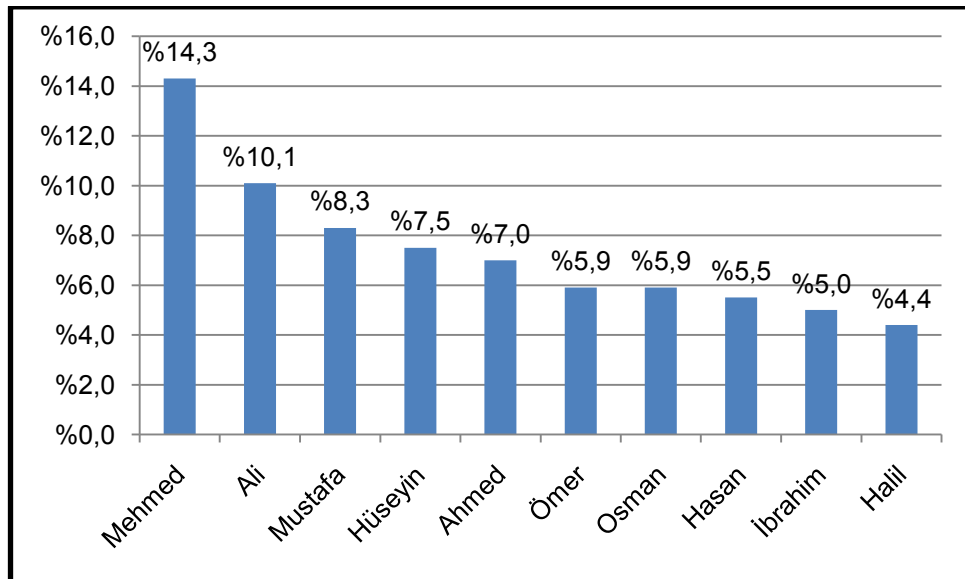
Tablo 2. Erkek Hane Reislerinin İsimleri ve Kullanım Sıklıkları

Sıra No	Kullanılan İsim	Kullanım Sıklığı	Yüzdelik Oran
1	Mehmed	65	% 14,3
2	Ali	46	% 10,1
3	Mustafa	38	% 8,3
4	Hüseyin	34	% 7,5
5	Ahmed	32	% 7,0
6	Ömer	27	% 5,9
7	Osman	27	% 5,9
8	Hasan	25	% 5,5
9	İbrahim	23	% 5,0
10	Halil	20	% 4,4
11	Abdullah	13	% 2,9
12	İsmail	11	% 2,4
13	Süleyman	10	% 2,2
14	Bekir	9	% 2,0
15	Yusuf	9	% 2,0
16	Veli	8	% 1,8
17	Satılmış	5	% 1,1
18	Abdurrahman	4	% 0,9
19	Memiş	3	% 0,7
20	Mahmud	3	% 0,7
21	Feyzullah	3	% 0,7
22	Emin	3	% 0,7
23	Musa	2	% 0,4
24	İbiş	2	% 0,4
25	Kasım	2	% 0,4
26	Yakub	2	% 0,4
27	Aliş	1	% 0,2
28	Yani	1	% 0,2
29	Koca	1	% 0,2
30	Hafız	1	% 0,2
31	Himmet	1	% 0,2
32	Celal	1	% 0,2
33	İslam	1	% 0,2
34	İshak	1	% 0,2
35	İdris	1	% 0,2
36	Cafer	1	% 0,2
37	Abdülkadir	1	% 0,2
38	Eşref	1	% 0,2
39	Reşid	1	% 0,2
40	Esad	1	% 0,2
41	Hacı	1	% 0,2
42	Bayram	1	% 0,2
43	Nasuh	1	% 0,2

Tablo 2'nin devamı

44	Aşur	1	% 0,2
45	Eyüb	1	% 0,2
46	Hızır	1	% 0,2
47	Muhuddin	1	% 0,2
48	Kadir	1	% 0,2
49	Habib	1	% 0,2
50	Abdülfettah	1	% 0,2
51	Arif	1	% 0,2
52	Kerim	1	% 0,2
53	Ahmed Nazif	1	% 0,2
54	Hurşit	1	% 0,2
55	Emir Ömer	1	% 0,2
56	Mehmed Ali	1	% 0,2
Toplam		456	

Geldiklan temettuat defterlerinde erkek hane reislerine ait 56 farklı isim tespit edilmiştir. Tespit edilen isimlerin geneline bakıldığında, bu isimlerin günümüzde Anadolu'da halen yaygınlıkla kullanıldığı görülecektir. Bu tespit bize Anadolu'da yeni doğan çocuklara isim vermede yerleşmiş bir geleneğin olduğunu göstermektedir. Özellikle kayıtlara "oğlu" ibaresi ile birlikte kayıt edilen hane reislerinin baba isimlerine bakıldığında da aynı durumun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak bakıldığında, özellikle Anadolu'da şahıs isimlerinin pek fazla değişiklik göstermediği ve genelde aynı isimlerin sıklıkla kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 1. Erkek hane reislerinin en sık kullandıkları isimler

4.2.2. Kadın Hane Reislerinin Adları

Geldiklan temettuat kayıtlarında, üç kadın hane reisi tespit edilmiştir. Tespit edilen kadın hane reislerinin isimleri Ayşe, Hafize ve Halime'dir. Bu isimler arasında Ayşe ismi dikkat çekicidir. Bu isim muhtemelen Hz. Muhammed'in eşi olan Hz. Ayşe'den esinlenerek verilmiş olmalıdır. Bu bize sadece erkek isimlerinde değil kadın isimlerinin belirlenmesinde de dinin etkisi olduğunu göstermektedir.

Temettuat kayıtlarında erkek hane reisi vefat ettikten sonra, hane reisi olarak ölen kişinin kadın akrabalarının "valideleri, kerimeleri ve zevceleri" şeklinde yazıldığı görülmektedir. Bu kadın hane reislerinin isimleri ayrıca kayıtlarda belirtilmemiştir. Bu şekilde adı belirtilmeyen üç kadın hane reisi tespit edilmiştir.

Kadın hane reisi sayısının bu kadar az olması, kadınların mal ve mülk edinmede erkeklerin çok gerilerinde kaldıklarını düşündürülebilir. Ancak defterlerin tamamına bakıldığında kadınlarında erkekler kadar olmasada mal ve mülk sahibi oldukları görülecektir. Kayıtlarda çoğu zaman "zevcesinin tarlası ve ineği" gibi birçok ifadeye rastlanmaktadır. Bu da bize kadınların da erkekler gibi mal ve mülk edinebildiklerini göstermektedir. Temettuat kayıtlarında adı geçen bu mal ve mülkleri kadınların tam olarak nasıl elde ettikleri belirtilmemiş olsada miras yoluyla geçmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Aşağıdaki tabloda kayıtlarda tespit edilen kadın hane reisleri ve isimleri verilmektedir.

Tablo 3. Kadın Hane Reislerinin İsimleri ve Kullanım Sıklıkları

Kullanıldığı Yerleşim Yeri	Kullanılan İsim	Kullanım Sıklığı
Musa Karyesi	Çapanzade Ahmed Bey'in Zevcesi Hafize Hatun	1
Bağlıca Karyesi	Zeyneloğlu Kerimesi Ayşe Hatun	1
Elgazi Karyesi	Gediklioğlunun Kerimesi Halime Hatun	1

4.2.3. Unvanlar

Sözlükte "kitap, mektup ve yazı başlığı" anlamındaki unvan kelimesi Türkçe'de "bir kimsenin memuriyet rütbesini ve görevini belirten söz, lakap" demektir. Unvan kelimesi terim olarak hükümdar ve yüksek rütbeli devlet adamlarının sıfat ve lakaplarını ifade eder (Özaydın ve İpşirli, 2012:163). Unvan kullanımı bütün Türk-İslam devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde yaygındır. Genellikle devlet adamları ve saray çevresindeki nüfuzlu kimseler arasında yaygın olan unvan kullanımının zamanla bu özelliğini kaybettiği ve XVII.

yüzyılda yerel nüfuz sahiplerinin meşruiyet ve güç kazanmak için kullandıkları bir araca dönüştüğü görülmektedir (Açık, 2014:37).

Temettüat sayımlarında, vergi vermekle yükümlü olan hane reislerinin defterlere genellikle lakapları veya unvanları ile birlikte kaydedildikleri görülmektedir. Defterlerdeki kayıtlara bakıldığında hemen hemen bütün hane reislerinin özellikle bir lakabı veya unvanı olduğu görülecektir.

Tablo 4. Hane Reislerinin Kullandıkları Unvanlar ve Kullanım Sıklıkları

Sıra No	Kullanılan Unvan	Kullanım Sıklığı	Kullanım Yüzdesi
1	Bey	22	%27,5
2	Efendi	18	%22,5
3	Hacı	14	%17,5
4	Ağa	8	%10
5	Molla	7	%8,8
6	Hatun	3	%3,8
7	Derviş	2	%2,5
8	Şeyh	2	%2,5
9	Hoca	1	%1,3
10	Gazi	1	%1,3
11	Paşa	1	%1,3
12	Emir	1	%1,3
Toplam		80	

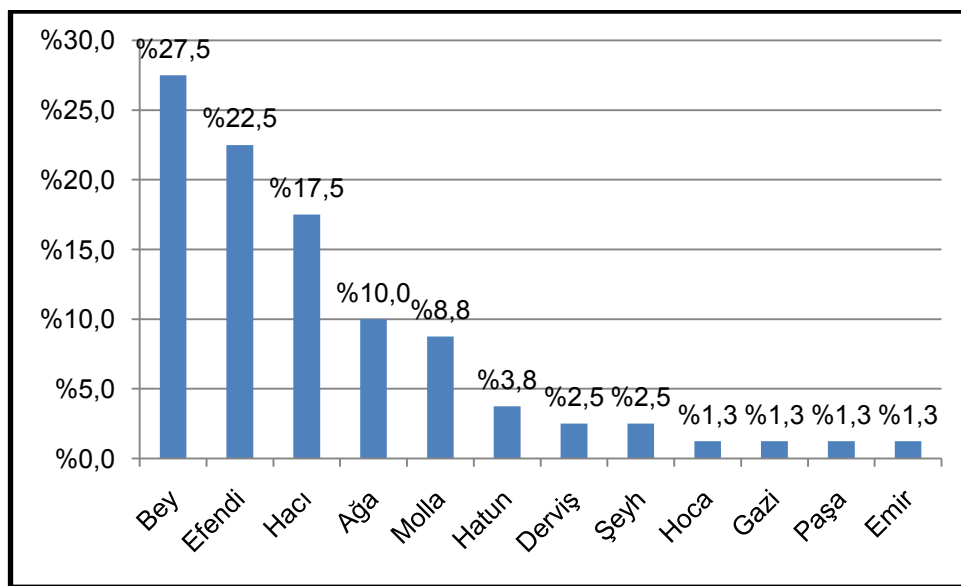
Tablo 4'te hane reislerinin kullandıkları unvanlar ve kullanım sıklıkları verilmektedir. Hane reislerinin kullandığı 12 farklı unvan tespit edilmiştir. Tespit edilen bu unvanlar; Bey, Efendi, Hacı, Ağa, Molla, Hatun, Derviş, Şeyh, Hoca, Gazi, Paşa ve Emir'dir. Tespit edilen bu 12 farklı unvanı kullanan, 80 hane reisi vardır. Özellikle Bey, Efendi, Hacı ve Ağa unvanlarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Hoca, Gazi, Paşa ve Emir unvanları ise sadece birer defa kullanılmışlardır. Unvanların köylere göre dağılımına bakıldığında ise özellikle, Efendi, Hacı ve Bey unvanlarının bütün köylerde yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bey unvanı en fazla Olus Karyesi'nde kullanılmıştır. Moramur Karyesi ise 22 unvan kullanımı ile en fazla unvanın kullanıldığı yerleşim yeridir.

Unvanlar, ait oldukları hane reislerinin özellikle sosyal statüleri hakkında kıymetli bilgiler vermektedir. Bey, Efendi, Ağa ve Paşa unvanlarını kullanan hane reislerinin ekonomik durumlarının, diğer hanelere göre daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Örneğin, Bağlıca Karyesi temettüat kayıtlarında tespit ettiğimiz bir numaralı haneye kayıtlı olan Mirliya Ahmed Nazif Paşa'nın ekonomik durumu köy ortalamasına bakıldığında bir hayli yüksektir. Yine Olus Karyesi'nde tespit edilen Yörgüçzade ailesine mensup olup Bey unvanını kullanan beş hane reisinin ekonomik durumu ve sahip oldukları emlak ve araziler

bir hayli fazladır. Bu örneklerden de görüldüğü üzere unvanların rastgele kullanılmadığı ve toplumda belirli bir sosyal statüye vurgu yaptıkları anlaşılmaktadır.

Yukarıda verilen unvanlardan belki de en fazla aşına olduğumuz unvan Ağa unvanıdır. Ağa unvanı özellikle, büyük miktarlarda bir toprak parçasına sahip olan kimseler için günümüzde de halen kullanılmaktadır. Unvanlar sadece ekonomik durum hakkında bilgi vermezler. Hane reislerinin dini statüleri hakkında bilgi veren yine birçok unvan tespit edilmiştir. Bu unvanlar; Hacı, Molla, Derviş, Şeyh ve Hoca unvanlarıdır. Özellikle, Molla ve Derviş unvanlarını kullanan hane reislerinin gelirlerinin düşük olduğu görülmektedir. Örneğin, İmred Karyesi'nde 24 numaralı haneye kayıtlı olan Topal Derviş Mehmed'in herhangi bir geliri bulunmamaktadır. Yine Orta Karyesi'nde 13 numaralı hanede meskûn olan Molla Osmanoğlu Abdullah'ın da herhangi bir geliri bulunmamaktadır. Hacı unvanı, İslam'ın şartlarından olan Hac farızasını yerine getiren insanlara verilen bir unvan olarak düşünülmektedir. Tabii ki bu unvanın sırf hacı olanlara verildiği kesin değildir. Bu unvanı kullananların tamamının dindar kimseler olduğu da düşünülmemelidir. Dini statü belirten unvanlarda dikkat çeken diğer bir nokta ise bu unvanları kullanan insanların mesleklerinin beklenenin aksine unvanlarıyla bir bağlantısı olmamasıdır.

Geldiklan temettüt defterlerinde tespit edilen kayıtlarda sadece erkek hane reisleri değil kadın hane reislerinin de unvan kullandıkları anlaşılmaktadır. Temettüt kayıtlarında tespit edilen üç kadın hane reisinin de Hatun unvanını kullandığı görülmektedir. Tespit edilen üç kadın hane reisinde de bu unvana rastlanması kadınlar arasında Hatun unvanının yaygın bir şekilde kullanıldığı izlenimini vermektedir.

Şekil 2. Sıklıkla kullanılan unvanlar

4.2.4. Lakaplar

Arapça bir kelime olan lakap, “bir kimseye gizli kalmasını istediği bir ayıbıyla hitap etmek” anlamına gelir. Ancak zamanla “kişinin severek aldığı, onu toplum içinde yücelten ad” manasındaki na't kelimesinin de lakap karşılığında kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, lakap kelimesi insanların hem olumlu hem de olumsuz yönlerine vurgu yapan bir yapıya bürünmüştür. Unvan kullanımında olduğu gibi lakap kullanımı da Türkler arasında çok eski ve yaygın bir gelenektir. Bu nedenle Türk-İslam devletlerinde lakap kullanımı çok yaygındır (Bozkurt ve İpşirli, 2003:65-67). Özellikle soyadı geleneğinin olmadığı bu dönemlerde, resmi ve özel işlerde karışıklığı önlemek amacıyla lakap kullanımının çok yaygın olduğu düşünülmektedir. Lakap kullanımı günümüzde Anadolu'da halen yaygın bir şekilde devam etmektedir.

4.2.4.1. Özellik Bildiren Lakaplar

Hane reislerinin herhangi bir özelliğine vurgu yapan lakapların genellikle, kişilerin değiştiremeyeceği vasıfları temel alınarak verildiği anlaşılmaktadır. Bu özellikler kişilerin sosyal durumları, fiziksel özellikleri veya sağlık durumlarına göre belirlenmekteydi. Bu durum, özellik bildiren lakapların insanlara rastgele verilmediğini ve belirli bir sistematığı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5'te özellik bildiren lakaplar kullanım sıklıklarıyla birlikte verilmektedir. Hane reislerinin farklı özelliklerine vurgu yapan 28 adet özellik bildiren lakap tespit edilmiştir. Tespit edilen bu 28 farklı lakap, 53 farklı hane reisi tarafından kullanılmaktadır. Lakaplar arasında en fazla yetim, kör, kel, kara, kuru, topal, deli ve sabi lakaplarının kullanıldığı görülmektedir. En fazla kullanılan özellik bildiren lakap ise yetimdir. Yetim lakabının bu kadar sık kullanılması dikkat çekicidir. Yetim lakabı, babası ölmüş olan çocuklar için kullanılmaktadır. Sekiz defa kullanılan yetim lakabı bize Geldiklan Nahiyesi'nde temettüat kayıtlarına geçirilen sekiz yetim çocuğun bulunduğunu göstermektedir. Ancak Geldiklan Nahiyesi'ndeki yetim sayısının bu kayıtlarda verilenden ibaret olduğu düşünülmemelidir. Çünkü temettüat kayıtlarına genellikle, babasından veya annesinden kendisine belirli bir miktarda miras kalan yetim çocuklar kaydedilmiştir. Bu durum, babasından veya annesinden belirli bir miktarda miras kalmayan yetim çocukların defterlere kayıt edilmediğini göstermektedir. Yetim çocukların kayıtlara vasileri ile beraber geçirildiği görülmektedir. Bu vasiler genellikle kadılar tarafından tayin edilmektedir. Devlet, mirası korumak, mirasçıyı mağdur etmemek için bu tür bir uygulamaya gitmiştir. Vasiler genellikle mirasçının yakın akrabalarından seçilmiştir (Arıcan, 2002:19-20). Örneğin, Moramur

Karyesi'nde 46 numaralı hanede ikamet eden Kör Mehmedoğlu Yetim Halil'in temettuat kayıtlarında vasisi olarak annesinin seçildiği belirtilmektedir.

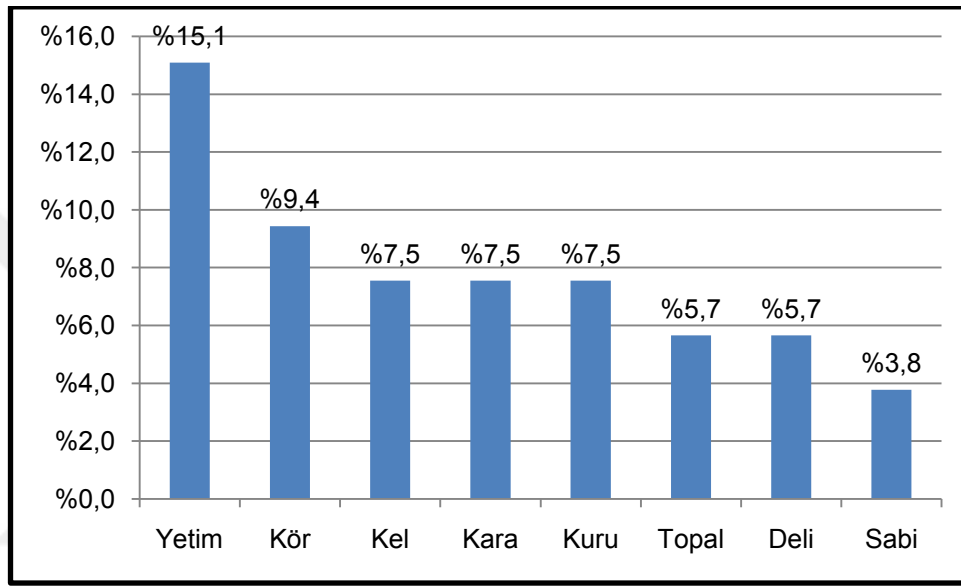
Özellik bildiren lakapların verilmesinde bilhassa sosyal durum ve fiziksel özelliklerin çok etkili olduğu görölmektedir. Yetim lakabının en fazla kullanılan özellik bildiren lakap olması, hane reislerinin sosyal durumlarının lakap vermede ne kadar etkili olduğunun bir göstergesidir. Yetim lakabının ardından, fiziksel özelliklere göre belirlenmiş çok sayıda lakap olması fiziksel özelliklerin lakap vermede çok etkili olduğunu göstermektedir. En fazla kullanılan fiziksel özellik bildiren lakaplar kör, kel, kara, kuru ve topal lakaplarıdır. Tablodan da görüleceği üzere fiziksel özellik bildiren lakapların bazıları bir fiziksel özelliğin yoksunluğunu, bazıları ise kişilerin belirli bir fiziksel yönünü vurgulamaktadır.

Tablo 5. Özellik Bildiren Lakaplar

Sıra No	Kullanılan Lakap	Kullanım Sıklığı	Kullanım Yüzdesi
1	Yetim	8	%15,1
2	Kör	5	%9,4
3	Kel	4	%7,5
4	Kara	4	%7,5
5	Kuru	4	%7,5
6	Topal	3	%5,7
7	Deli	3	%5,7
8	Sabi	2	%3,8
9	Sarı	1	%1,9
10	Boz	1	%1,9
11	Çulu	1	%1,9
12	Karakoca	1	%1,9
13	Tahanlı	1	%1,9
14	Kişi	1	%1,9
15	Keçeli	1	%1,9
16	Kulak	1	%1,9
17	Bıyık	1	%1,9
18	Ağuz	1	%1,9
19	Gıyab	1	%1,9
20	Kubak	1	%1,9
21	Cabık	1	%1,9
22	Bekyaş	1	%1,9
23	Kaşka	1	%1,9
24	Pehlivan	1	%1,9
25	Çolak	1	%1,9
26	Sağır	1	%1,9
27	Çakır	1	%1,9
28	Kayış	1	%1,9
Toplam		53	

Özellik bildiren lakaplar sadece sosyal ve fiziksel özellikleri belirtmezler. İnsanların karakteristik özelliklerine vurgu yapan lakaplar da mevcuttur. Örneğin, kaşka lakabı bu tür

kullanıma bir örnektir. Kaşka, şakacı ve güldürücü anlamında kullanılan özellik bildiren bir lakaptır. Ayrıca insanları küçük düşürücü bazı lakapların kullanıldığı görülmektedir. Kör, kel, topal, deli, çolak ve sağır gibi özellik bildiren lakaplar bu tür kullanıma örnektir. İnsanları küçük düşürücü lakapların kullanımı, insanların sadece iyi özelliklerini vurgulamadıklarını bazı kötü ve eksik yönlerine de vurgu yaptıklarını göstermektedir. Bu tür insanları rencide edici lakapların günümüzde de yaygın olarak kullanıldıkları bilinmektedir.

Şekil 3. En sık kullanılan özellik bildiren lakaplar

4.2.4.2. Memleket Bildiren Lakaplar

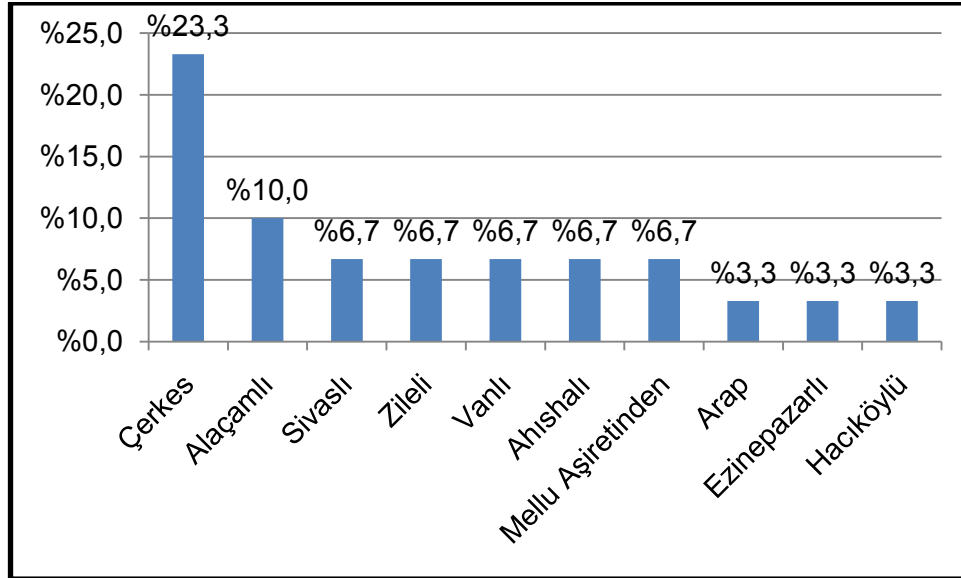
Bu gruba dâhil olan lakaplar, hane reislerinin vatanlarına vurgu yapan bir yapıya sahiptirler. Bu durum bize hane reislerinin, göç etmeden önce yaşadıkları şehir, kasaba veya köye ait isimleri lakap olarak kullandıklarını göstermektedir. Kullanılan bu lakaplar, insanların göç etmeden önce yaşadıkları coğrafyanın belirlenmesine büyük katkı sağlamaktadır. Herhangi bir yerleşim biriminde yaşayan göçmenlerin tespit edilmesinde bu lakaplardan faydalanılmaktadır. Anadolu'da günümüzde de insanların göç ederek gittikleri yeni vatanlarında genellikle geldikleri coğrafyaya vurgu yapan lakaplarla anılmaları sık karşılaşılan bir durumdur. Görüldüğü üzere bu lakapların verilmesinde birincil etken hane reisinin göçmen olmasıdır. Bu lakaplar muhtemelen, hane reisinin göç ederek gittiği yeni vatanında yerleşik bulunan insanlar tarafından göçmenlere verilmiş ve zamanla göçmenler bu lakaplar ile anılır olmuşlardır.

Tablo 6. Memleket Bildiren Lakaplar

Sıra No	Kullanılan Lakap	Kullanım Sıklığı	Kullanım Yüzdesi
1	Çerkes	7	%23,3
2	Alaçamlı	3	%10,0
3	Sivaslı	2	%6,7
4	Zileli	2	%6,7
5	Vanlı	2	%6,7
6	Ahışhalı	2	%6,7
7	Mellu Aşiretinden	2	%6,7
8	Arap	1	%3,3
9	Ezinepazarlı	1	%3,3
10	Hacıköylü	1	%3,3
11	Köyceğizli	1	%3,3
12	Gürünlü	1	%3,3
13	Şeyhlerli	1	%3,3
14	Bayındırlı	1	%3,3
15	Oluslu	1	%3,3
16	Kürtlerli	1	%3,3
17	Moramlı	1	%3,3
Toplam		30	

Tablo 6'da memleket bildiren lakaplar ve kullanım sıklıkları verilmektedir. Memleket bildiren 17 farklı lakap tespit edilmiştir. Bu 17 farklı lakabı kullanan 30 hane reisi mevcuttur. Tabii ki Geldiklan Nahiyesi'nde yaşayan göçmen hanelerin bunlarla sınırlı olduğu düşünülmemelidir. Göçmenlere geldikleri vatanlarına atfen bir lakap takılması yaygın bir gelenek olsa da bu lakapları kullanmayan veya göçmen olduğu halde kendisine lakap takılmayan hane reislerinin mevcut olması kuvvetle muhtemeldir.

Tablo 6'ya bakıldığında en çok kullanılan memleket bildiren lakabın Çerkes olduğu görülmektedir. Tespit edilen bu yedi Çerkes hane reisinin tamamı Kutu Karyesi'nde ikamet etmektedirler. Çerkes lakabının ardından sırasıyla Alaçamlı, Sivaslı, Zileli, Vanlı, Ahışhalı ve Mellu aşiretinden lakapları en çok kullanılan memleket bildiren lakaplar olarak sıralanmaktadır. Kullanılan lakaplara bakıldığında, Geldiklan Nahiyesi'ne daha çok çevre bölgelerden ve yakın köy veya kasabalardan göç hareketi yaşandığı görülecektir. Tespit edilen Çerkes ve Ahışhalı lakapları ise Osmanlı topraklarının dışından da Geldiklan'a göç hareketinin olduğunu göstermektedir. Geldiklan Nahiyesi'nde tespit edilen göçmenlerin durumu, nüfus bölümünde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Şekil 4. En sık kullanılan memleket bildiren lakaplar

4.2.4.3. Meslek Bildiren Lakaplar

Temettüat kayıtlarında tespit edilen lakapların ne kadar zengin bir kaynak olduğunu ispat eden bir başka husus da hane reislerinin mesleklerinin lakap olarak kullanılmasıdır. Temettüat defterlerinde, mesleği olan bütün hane reislerinin meslekleri kayıtlara geçirilmiştir. Ayrıca lakap olarak hane reislerinin mesleklerinden bahsedilmesi kayıtlarda verilen mesleklerle bir karşılaştırma yapma imkânı sunmaktadır. Bu da bizlere kayıtlarda verilen bilgilerin doğruluğunu test etme şansı vermektedir.

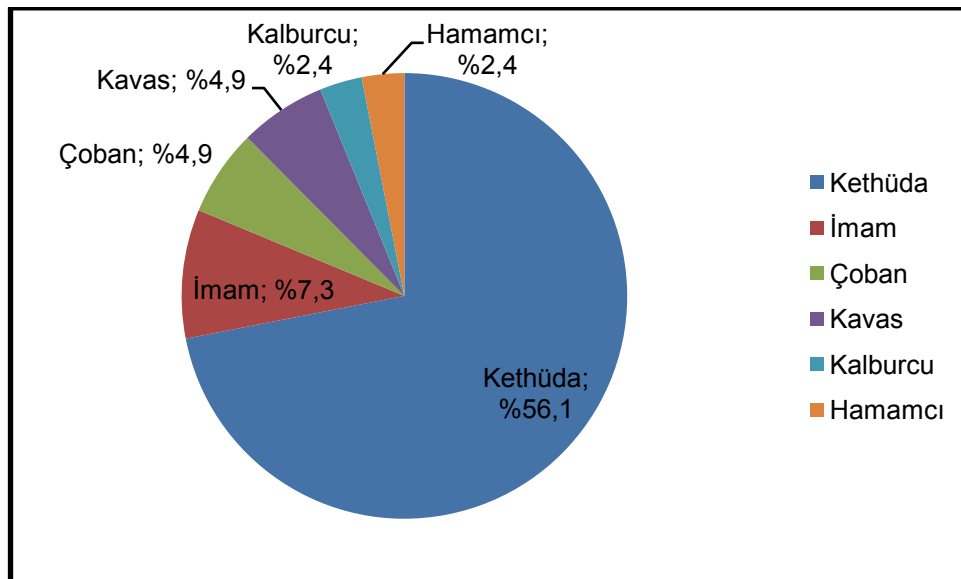
Tablo 7. Meslek Bildiren Lakaplar

Sıra No	Kullanılan Lakap	Kullanım Sıklığı	Kullanım Yüzdesi
1	Kethüda	23	%56,1
2	İmam	3	%7,3
3	Çoban	2	%4,9
4	Kavas	2	%4,9
5	Usta	1	%2,4
6	Sığircı	1	%2,4
7	Danacı	1	%2,4
8	Değirmenci	1	%2,4
9	Kalburcu	1	%2,4
10	Müderri	1	%2,4
11	Hamamcı	1	%2,4
12	Yüzbaşı	1	%2,4
13	Mirliva	1	%2,4
14	Bekmezci	1	%2,4
15	Hatib	1	%2,4
Toplam		41	

Tablo 7'de meslek bildiren lakaplar verilmektedir. 15 farklı meslek bildiren lakap tespit edilmiştir. Bu 15 farklı lakap 41 hane reisi tarafından kullanılmaktadır. Meslek bildiren lakaplar arasında en fazla kullanılan lakap 23 defa kullanılan kethüda lakabıdır. Kethüda lakabından sonra en fazla kullanılan lakap üç defa kullanıldığı tespit edilen imam lakabıdır. İmam lakabını kullanan hane reislerinin meslekleri kayıtlarda da imam olarak belirtilmiştir. Örneğin, İmred Karyesi'nde bir numaralı hanede kayıtlı olan İmam Veli Efendi'nin mesleği kayıtlarda da imam olarak belirtilmektedir.

Meslek belirten lakapları kullanan hane reislerinin tamamının lakabıyla paralel olarak aynı mesleği yaptığı düşülmemelidir. Örneğin, Kutu Karyesi'nde iki numaralı hanede kayıtlı olan Gaffaroğlu Himmet Kethüda'nın, kethüda lakabını kullanmasına rağmen kayıtlarda mesleği ziraatçı olarak yazılmıştır. Yine Boğa Karyesi'nde 21 numaralı hanede kayıtlı olan Kalburcu Ahmed'in, lakabının kalburcu olmasına rağmen kayıtlarda mesleği ziraatçı olarak geçirilmiştir. Verdiğimiz bu örnekler, hane reislerinin mesleklerinin temettüat kayıtlarına geçirilmesinde, hane reisinin esas uğraş alanı olan mesleğin dikkate alındığını ve bu mesleğin kayıtlara geçirildiğini göstermektedir. Bu da bizlere hane reislerinin aslında birkaç tane mesleği olabileceğini ve esas mesleğinin yanında farklı iş kollarında da faaliyet gösterebildiğini kanıtlamaktadır.

Meslek bildiren lakapların kullanımı, diğer lakap çeşitlerinin aksine şehir ve kasabalarda daha yaygındır. Nitekim günümüzde özellikle esnaf ve zanaatkarların mesleklerine atıf yapan lakaplar kullandıkları bilinmektedir.

Şekil 5. En sık kullanılan meslek bildiren lakaplar

4.2.4.4. Hane Reislerinin Baba İsmi ve Aile Adlarına Atfen Kullandıkları Lakaplar

Hane reislerine baba ismi ve aile adlarına atfen çeşitli lakaplar verildiği görülmektedir. Bu tür kullanımlarda önce baba ismi veya aile adı ardından “oğlu” ibaresi getirilerek bir lakap oluşturulmaktadır. Bu lakaplar, hane reislerinin hangi aileye veya sülaleye mensup olduğunun tespit edilmesinde büyük bir öneme sahiptir. Bu tür lakaplardan hareketle, aynı yerleşim biriminde yaşayan insanların birbirleriyle olan akrabalık ilişkilerini tahmin etmek mümkündür. Ayrıca hane reislerinin baba isimlerine atfen kullandıkları lakaplar sayesinde babalarının isimleri tespit edilebilmektedir. Anadolu’da halen insanların baba adı veya sülale ismiyle anılması bu geleneğin günümüzde de devam ettiğinin bir göstergesidir. Günümüzde sadece kırsal bölgelerde bu tür kullanımlara rastlansa da eskiden bu tür lakapların sadece kırsalda değil şehirlerde de yaygın olduğu bilinmektedir.

Hane reislerinin baba ismi ve aile adlarına atfen kullandıkları 298 adet lakap tespit edilmiştir. Bu lakaplar aşağıdaki tabloda, kullanıldığı yerleşim yeri ile birlikte verilmiştir. Bu sayede, köylerdeki aynı sülaleye mensup olan aileler görülebilmekte ve akrabalık ilişkileri hakkında bir tahmin yapma şansı doğmaktadır.

Tablo 8. Baba İsmi ve Aile Adlarına Atfen Kullanılan Lakaplar

Kullanılan Lakap	Kullanım Sıklığı
Musa Karyesi	
Deli Osmanoğlu	3
Hacı Ahmedoğlu	2
Dümbüloğlu	2
Temiroğlu	1
Umur Osmanoğlu	1
Emir Osmanoğlu	1
Kara Kürtoğlu	1
Kasımoğlu	1
Çamgaoğlu	1
Aliyyacukoğlu	1
Gül Bekiroğlu	1
Cumaoğlu	1
Deli Ömeroğlu	1
Boşnakoğlu	1
Pürnesun Kasapoğlu	1
İmamoğlu	1
Delüceoğlu	1
Bakioğlu	1
Çaycıoğlu	1

Tablo 8'in devamı

Kutu Karyesi	
Hüseyin Kethüdaoğlu	1
Gaffaroğlu	1
Kör Haliloğlu	1
Nasuhoglu	1
Aşıkoğlu	1
Kömüşoğlu	1
İdrisoğlu	1
Çerkes Makonoğlu	1
Hacı Musaoğlu	1
İmred Karyesi	
Bünyanoğlu	8
Alibeşeoğlu	4
Dağcioğlu	4
Sulukoğlu	2
Umuroğlu	2
Duacioğlu	1
Keşoğlunun Oğlu	1
Akkanatoğlu	1
Kalenderoğlu	1
Kulaoğlu	1
Çoboğlu	1
Yakuboğlu	1
Kulaklıoğlu	1
Musaoğlu	1
Seyfalioglu	1
Çukadaroğlu	1
Memişoğlu	1
Kıçlıoğlu	1
Fıçioğlu	1
Boğa Karyesi	
Cebecioğlu	3
Sarı Osmanoğlu	2
Yunusoğlu	2
Hacı Yusufzade	2
Receboğlu	1
Hacı Ömeroğlu	1
Tekiroğlu	1
Molla Ömeroğlu	1
Kara Hasanoğlu	1
Umur İsmailoğlu	1
Kara Mehmedoğlu	1
Bayramoğlu	1
Kocaoğlu	1

Tablo 8'in devamı

Hayta Ömeroğlu	1
Kalaycıoğlu	1
Kuşoğlu	1
Conbaoğlu	1
Dedecikoğlu	1
Mazdekoğlu	1
Bekiroğlu	1
Ahmedoğlu	1
Kariboğlu	1
Değirmencioğlu	1
Şallakoğlu	1
Zenbiloğlu	1
Pelidoğlu	1
Kebiroğlu	1
Kovay Karyesi	
Davulcuoğlu	4
Alibaşoğlu	2
Kabacioğlu	2
Hüseyinoğlu	2
Kalpakçioğlu	2
Yunuk Alioğlu	2
İmamoğlu	2
Yakuboğlu	2
İbrahim Kethüdaoğlu	1
Alaçamlıoğlu	1
Alioğlu	1
Satılmışoğlu	1
Velioğlu	1
Ahmed Kethüdaoğlu	1
Kel Kocaoğlu	1
Kör Hasanoğlu	1
Çolak İmamoğlu	1
İbişoğlu	1
Sakallıoğlu	1
Zor Mustafaoğlu	1
Cin Alioğlu	1
Hasanoğlanoğlu	1
Aşıkoğlu	1
Kabakoğlu	1
Boladoğlu	1
Mustafaoğlu	1
Boşnakoğlu	1
Yağmur Karyesi	
Toroğlu	3
Hacı Ömeroğlu	2
Musa Kethüdaoğlu	1

Tablo 8'in devamı

Hızıroğlu	1
Ayrancıoğlu	1
Tataroğlu	1
Kargaoğlu	1
Topal Hüseyinoğlu	1
Abdullahoğlu	1
Kapusuzoğlu	1
Baltaoğlu	1
Tekiroğlu	1
Deli Ömeroğlu	1
Orta Karyesi	
Zobuoğlu	3
Osman Kethüdaoğlu	1
Hacıoğlu	1
Dik Kulakoğlu	1
Yanukoğlu	1
Çalikoğlu	1
Tüfenkçioğlu	1
Molla Osmanoğlu	1
Cündoğlu	1
Hucuroğlu	1
Kadiroğlu	1
Taciroğlu	1
Şahinoğlu	1
Kara Osmanoğlu	1
Keçelioğlu	1
Paslıoğlu	1
Velioğlu	1
Conbaoğlu	1
Kara Mehmedoğlu	1
Aşıkoğlu	1
Yaylacık Karyesi	
Dercanoğlu	2
Muslıoğlu	1
İlyasoğlu	1
Hasanoğlu	1
Çam Alioğlu	1
Köseoğlu	1
Mustafaoğlu	1
Olus Karyesi	
Yörgüçzade	5
Tülekoğlu	4
Çakı Yusuf oğlu	2
Gümbüloğlu	2

Tablo 8'in devamı

Kaba Hasanoğlu	2
Deli Mehmedoğlu	2
Ateş İmamoğlu	2
Deli Ahmedoğlu	1
Zobu Alioğlu	1
Köseoğlu	1
Karacelleoğlu	1
Bardakoğlu	1
İsmailoğlu	1
Ahraroğlu	1
Karaoğlu	1
Kara Danaoğlu	1
Kuşçuoğlu	1
Kel Hasanoğlu	1
Güloğlu	1
Dede Yusufuğlu	1
Pehlivanoğlu	1
Dedeoğlu	1
Tuğçuoğlu	1
Mankaloğlu	1
Paşa Alioğlu	1
Asaroğlu	1
Uzun Hasanoğlu	1
Cetrikioğlu	1
Deli İsmailoğlu	1
Kaz Alioğlu	1
Kel Mehmedoğlu	1
Ekmekçioğlu	1
Elgazi Karyesi	
Köleoğlu	3
İmamoğlu	3
Yalakçioğlu	2
Çakioğlu	1
Cılizoğlu	1
Gevrakoğlu	1
Ekicioğlu	1
Kuru Bekiroğlu	1
Çolakoğlu	1
Hamamcı Hacı Ömer Ağaoğlu	1
Bağlıca Karyesi	
Zeyneloğlu	4
Bekmezcioğlu	2
İmamoğlu	2
Bölükbaşıoğlu	1
Uğurluoğlu	1
Kuru Hasanoğlu	1

Tablo 8'in devamı

Bülbüloğlu	1
Elekçioğlu	1
Küçük Osmanoğlu	1
Çatıkoğlu	1
Bozoğlu	1
Gürcüzade	1
Tutukoğlu	1
Kalaycıoğlu	1
Deli Ömeroğlu	1
Moramur Karyesi	
Keleşoğlu	3
Vanlıoğlu	2
Çöp Hüseyinoğlu	2
Esadoğlu	2
Hasanoğlu	2
Baltaoğlu	2
Çopuroğlu	1
Katır Hasanoğlu	1
Kelemoğlu	1
Kireççioğlu	1
Keleş Ömeroğlu	1
Keçecioğlu	1
Usta Ömeroğlu	1
? Oğlu	1
Veyselioğlu	1
Selamoğlu	1
Hicabioğlu	1
Kör Mehmedoğlu	1
Muradoğlu	1
Mehter Musaoğlu	1
Fazlızade	1
Deli Hüseyinzade	1
Çandarlıoğlu	1
Duhancı Mehmedoğlu	1
Altı Parmakoğlu	1
Karkaoğlu	1
Deli İsmailoğlu	1
Topal Hüseyinoğlu	1
Abdullahoğlu	1
Kapusuzoğlu	1
Ahmed Kethüdaoğlu	1
Toplam	298

Tablo 8'e bakıldığında, hane reislerinin baba ismi ve aile adlarına atfen kullandıkları lakapların büyük çoğunluğunun, hane reislerinin baba ismine veya aile adının sonuna "oğlu" kelimesi eklenerek oluşturulduğu görülmektedir. Bu lakaplar sadece baba ismi veya aile adı kullanılarak meydana getirilmemişlerdir. Bu lakapların meydana getirilmesinde

çoğu zaman babanın mesleğine veya bir fiziksel özelliğine vurgu yapıldığı da görülmektedir. İmamoğlu ve Topal Hüseyinoğlu gibi lakaplar bu tür kullanımlara çok güzel birer örnektir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, bu tür lakaplardan sadece hane reislerinin baba ismi ve aile adlarını değil, babalarının meslekleri, fiziksel özellikleri ve memleketleri gibi birçok bilgiyi öğrenme imkânımız vardır. Örneğin, Tataroğlu ve Gürcüzade lakapları, hane reisinin aslen hangi millete mensup olduğunu ve yaşadığı yere göç ederek geldiğini göstermektedir.

Daha önce de değindiğimiz gibi baba ismi ve aile adlarına atfen kullanılan bu lakaplardan akrabalık ilişkilerini takip etmek de mümkündür. Buna en güzel örnek İmred Karyesi'nde yaşayan ve Bünyanoğlu lakabıyla anılan sekiz hanenin bulunmasıdır. Yine İmred Karyesi'nde, Alibeşeoğlu lakabıyla anılan dört hane bulunmaktadır. Alibeşeoğlu lakabını taşıyan bu dört hane temettüat defterlerine peş peşe 9-10-11 ve 12'inci haneler olarak kaydedilmişlerdir. Bu hanelerin, gerek lakaplarının aynı olmasından gerekse kayıtlara peş peşe haneler şeklinde geçirilmelerinden dolayı akraba olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Temettüat defterlerine kayıt edilen hanelerin akrabalık ilişkilerine dair elimizdeki tek somut veri, hane reislerinin baba ismi ve aile adlarına atfen kullandıkları lakaplardır. Bütün bunlar göz önüne alındığında, aslında önemsizmiş gibi görünen bu lakapların ne kadar kıymetli bir bilgi kaynağı olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Baba ismi ve aile adlarına atfen kullanılan lakaplarda özellikle hane reislerinin babalarının mesleklerinin sık sık geçtiği görülmektedir. Bu sayede de hane reisinin babasının geçmişte hangi mesleğe mensup olduğu belirlenebilmektedir. Babalarının mesleklerine vurgu yapan lakapları kullanan hane reislerinin meslekleri ile babalarının meslekleri karşılaştırıldığında ise hane reislerinin genellikle lakaplardan tespit edilen baba mesleklerini icra etmedikleri ve farklı iş kollarında faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Hane reislerinin baba ismi ve aile adına atfen kullandıkları lakapların geneline bakıldığında, çoğunlukla aile adına atfen lakaplar kullanıldığı görülecektir. Bu durum, bu tür lakapların genellikle aile adlarına atfen verildiklerini göstermektedir. Ayrıca köylerde tespit edilen bu tür lakapların dağılımına bakıldığında, köylerde birbirinden farklı birçok lakabın kullanıldığı anlaşılmaktadır. Aynı köy yerleşiminde birbirinden farklı lakapların kullanılması, aynı köyde yaşayan bu insanlar arasında akrabalık bağının olmadığını veya zayıf olduğunu düşündürmektedir.

Tabloda dikkati çeken diğer bir lakap ise Köleoğlu lakabıdır. Elgazi Karyesi'nde ikamet eden ve Köleoğlu lakabı ile defterlere kayıt edilen bu üç hanenin atalarının köle olması kuvvetle muhtemeldir.

4.2.5. Hane Reislerine Ait Meslekler

Hane reislerinin mükellef kişilik bilgileri arasında temettüat defterlerine kayıt edilen bilgilerden bir tanesi de hane reisinin faaliyet gösterdiği meslek koludur. Geldiklan temettüat kayıtlarında tespit edilen 414 hanenin tamamının meslekleri kayıtlarda belirtilmemiştir. Kayıtlarda hasta olanlar veya herhangi bir bedensel özürden dolayı iş yapamaz durumda olanlar ayrıca belirtilmiştir. Örneğin hasta olanlar meslek kısmına “amelmande” yazılarak belirtilmiştir. Bedensel bir özürden dolayı çalışamaz durumda olanların ise meslek kısmına bedensel özürleri yazılmıştır. Örneğin, topal olduğu için çalışamaz durumda olan bir hane reisinin meslek kısmına “topal” yazılmıştır. Temettüat defterlerinde ayrıca ihtiyarlar, yetimler ve sabiler de herhangi bir mesleği icra etmekten aciz oldukları için ayrıca belirtilmişlerdir.

Temettüat defterlerine hane reislerinin mesleklerinin kayıt edilmesinde bu kadar titiz davranılması ve çeşitli nedenlerden dolayı çalışamaz durumda olanların bile belirtilmesi dikkate değerdir. Hasta ve iş yapamaz durumda olanların bile belirtilmesine rağmen bazı hanelerin mesleklerinin belirtilmemesi ise dikkati çeken bir başka unsurdur. Bir mesleği olmayan ve kayıtlarda neden mesleği olmadığı açıklanan hane reisleri genellikle köyün ödemekle yükümlü olduğu ancemaatin vergiden muaf tutulmuşlardır. Bu durum, vergilerden muaf olacakların belirlenmesinde meslek kısmına yazılan “hasta, ihtiyar, yetim” gibi hane reisi hakkındaki bilgilerin dikkate alındığını göstermektedir.

Geldiklan temettüat defterlerinde tespit ettiğimiz meslekler aşağıdaki tablolarda önce köy-köy gruplandırılarak verilecek, daha sonra ise Geldiklan Nahiyesi genelinde meslek grupları toplanarak verilmeye çalışılacaktır. Tablo 9’da özellikle köy bazında mesleklerin verilmesi, köylerdeki meslek dağılımının belirlenmesi açısından önemlidir. Tablo 10’da ise tespit edilen mesleklerin Geldiklan Nahiyesi’ndeki genel dağılımına bakılarak hangi mesleklerin yaygın biçimde icra edildiği tespit edilmeye çalışılacaktır.

Tablo 9. Hane Reislerinin İcra Ettikleri Mesleklerin Köylere Göre Dağılımı

Meslekler	Mevcudu
Musa Karyesi	
Rençber	17
Hizmetkâr	3
Irgat	2
Kethüda	2
Sığirtmaç	1
Bostancı	1

Tablo 9'un devamı

Asker	1
Değirmenci	1
İmam	1
Kasap	1
Yetim	1
Mesleği Belirtilmeyen	6
Kutu Karyesi	
Ziraatçı	13
Amelmande	2
Hizmetkâr	1
Mesleği Belirtilmeyen	7
İmred Karyesi	
Ziraatçı	29
Hizmetkâr	2
Değirmen Bekçisi	2
Asker	1
Dana Çobanı	1
İmam	1
Topal	1
İhtiyar	1
Boğa Karyesi	
Ziraatçı	20
Irgat	4
Çoban	2
Bahçıvan	1
Hizmetkâr	1
Mesleği Belirtilmeyen	11
Kovay Karyesi	
Rençber	19
Ziraatçı	19
Çoban	4
Hizmetkâr	4
Kizir	1
İmam	1
Yağmur Karyesi	
Rençber	13
Hizmetkâr	2
Irgat	1
Mesleği Belirtilmeyen	2

Tablo 9'un devamı

Orta Karyesi	
Rençber	12
Hizmetkâr	2
Çoban	2
Mesleği Belirtilmeyen	8
Yaylacık Karyesi	
Rençber	11
Olus Karyesi	
Rençber	38
Hizmetkâr	5
İmam	1
Ulemadan	1
Değirmen Bekçisi	1
Sipahi Tekaüdü	1
Sabi	1
Müderriş	1
Asker	1
Mesleği Belirtilmeyen	10
Elgazi Karyesi	
Rençber	13
Amelmande	3
Hamamcı	1
Çoban	1
Mesleği Belirtilmeyen	6
Bağlıca Karyesi	
Rençber	9
Hizmetkâr	3
Sığircı	2
Mirliva	1
Asker	1
Bahçivan	1
Harmancı	1
Mesleği Belirtilmeyen	5
Moramur Karyesi	
Ziraatçı	28
Rençber	6
Bahçivan	4
Çoban	3

Tablo 9'un devamı

Hizmetkâr	2
Sabi	2
İmam	1
Hatip	1
Asker	1
Yetim	1
Amelmande	1
Mesleği Belirtilmeyen	19
Toplam	414

Tablo 9'da verilen köy bazında mesleklerin dağılımına bakıldığında, hane reislerinin genellikle aynı meslek kollarında faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Bu tespit, sosyal statü açısından köylerde bir ayrışmanın olmadığını ve köyde yaşayanların genellikle birbirine yakın sosyal statülere sahip olduklarının bir göstergesidir.

Tablo 9'a bakıldığında, hane reislerinin genellikle tarım ve ziraatla alakalı mesleklere mensup oldukları görülmektedir. Bu hane reislerinin genellikle rençberlik, ziraatçı, bahçıvanlık, ırgatlık ve hizmetkârlık gibi meslek gruplarına mensup oldukları anlaşılmaktadır. Hane reislerinin mensup oldukları meslek gruplarının köylere dağılımına bakıldığında esnaf ve zanaatkârların yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Bunun yanında devlet işlerinde çalışan hane reisi sayısının da fazla olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum kırsal bölgelerde ekonomik faaliyetlerin daha çok tarım ve hayvancılıkla alakalı olmasından kaynaklanmaktadır.

Temettüat kayıtlarında meslekleri, hizmetkâr, bostancı, bahçıvan ve ırgat olarak belirtilen hane reisleri genellikle toprağı olmayan veya çok az miktarda bir toprağına sahip hanelerdir. Kayıtlara amelmande, sabi, ihtiyar ve yetim olarak geçirilen hane reislerinin ise genellikle arazi, hayvanat ve emlaklarının olmadığı ve çoğunun başkalarının yardımına muhtaç olduğu temettüat defterlerinde ayrıca belirtilmektedir. Mesleği kayıtlara geçirilmeyen hane reislerinin meslekleri hakkında ise defterlerde herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Olus Karyesi'nde tespit edilen ve mesleği müderrislik olan bir hane reisinin olması dikkat çekicidir. Bu şahıs muhtemelen Amasya şehir merkezinde bir medresede görev yapmaktadır. Ancak malı ve emlakı Olus Karyesi'nde olduğu için Olus Karyesi temettüat defterlerine kayıt edilmiştir. Bir başka dikkat çeken unsur ise mesleği belirtilmeyen ve sabi olarak kayıtlara geçirilen hane reislerinin bulunmasıdır. Bu şekilde kayıtlara geçirilen hane reislerinin muhtemelen yaşları, bir meslek sahibi olmalarına yeterli olacak kadar büyük değildir.

Üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise bazı köylerin imamlarının olmamasıdır. Temettüat defterlerinde, genellikle köylerin birinci hanelerine imamlar veya muhtarlar kaydedilmektedir (Adıyeke, 2000:780). Geldiklan Nahiyesi temettüat kayıtlarında ise Kutu, Boğa, Yağmur, Orta, Elgazi, Bağlıca ve Yaylacık karyelerinin imamları defterlerde belirtilmemiştir. Bu durum imamı belirtilmeyen bu köylerde dini işlemlerin, bu konularda tecrübeli insanlar tarafından idare edildiği izlenimini vermektedir. Bu konuda diğer bir varsayım ise imamı bulanmayan bu köylerde ikamet eden insanların Alevi inancına mensup olmalarıdır.

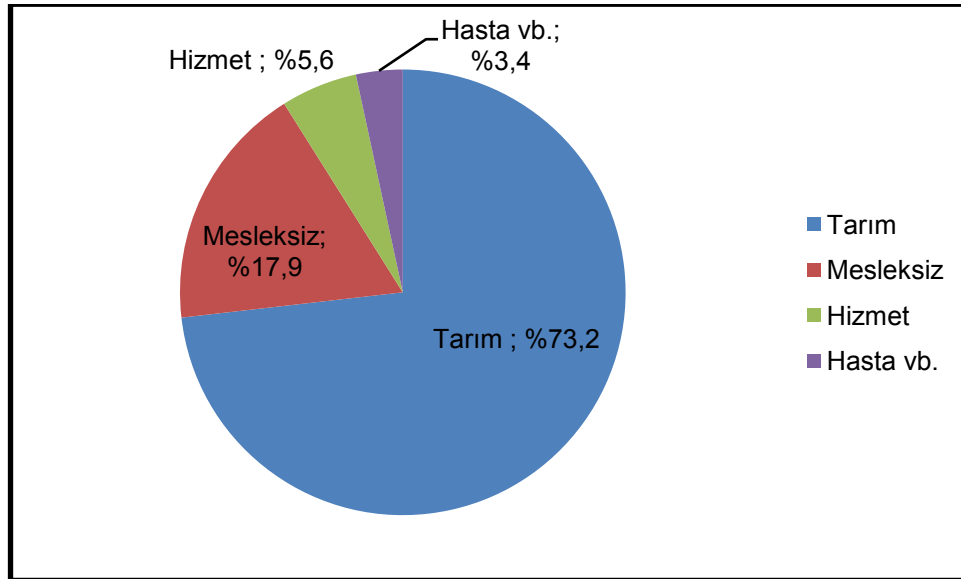
Tablo 10. Mesleklerin Toplam Dağılımı

Sıra No	Meslekler	Toplam Mevcudu	Dağılım Yüzdesi
1	Rençber	138	%33,3
2	Ziraatçı	109	%26,3
3	Mesleği Belirtilmeyen	74	%17,8
4	Hizmetkâr	25	%6,0
5	Çoban	12	%2,9
6	Irgat	7	%1,6
7	Bahçıvan	6	%1,4
8	Amelmande	6	%1,4
9	Asker	5	%1,2
10	İmam	5	%1,2
11	Değirmen Bekçisi	3	%0,7
12	Sabi	3	%0,7
13	Kethüda	2	%0,4
14	Yetim	2	%0,4
15	Sığircı	2	%0,4
16	Bostancı	1	%0,2
17	Değirmenci	1	%0,2
18	Kasap	1	%0,2
19	Sığirtmaç	1	%0,2
20	Dana Çobanı	1	%0,2
21	Topal	1	%0,2
22	İhtiyar	1	%0,2
23	Kizir	1	%0,2
24	Ulemadan	1	%0,2
25	Sipahi Tekaüdü	1	%0,2
26	Müderriş	1	%0,2
27	Hamamcı	1	%0,2
28	Harmancı	1	%0,2
29	Mirliva	1	%0,2
30	Hatib	1	%0,2
Toplam		414	%100

Tablo 10'da mesleklerin genel dağılımı verilmektedir. Tabloya bakıldığında tarım ve ziraatla alakalı mesleklerin Geldiklan Nahiyesi'nde en çok icra edilen meslekler olduğu

görülmektedir. Mesleklerin genel dağılımı incelendiğinde mesleği belirtilmeyen hanelerin toplam dağılım içinde %17,8'lik bir paya sahip olarak sıralamada 3'üncü oldukları görülmektedir. Geldiklan genelinde sadece iki esnafın belirlenmiş olması dikkat çekicidir. Bu esnafardan biri kasap diğeri ise hamamcıdır. Lakaplar bölümünde özellikle kethüda lakabının hane reisleri arasında sık kullanıldığına değinmiştik. Ancak kayıtlarda mesleği kethüda olarak belirtilen sadece iki hane reisi vardır. Geldiklan'da askerlikle alakalı mesleklere mensup olan hane reislerinin de bulunduğu görülmektedir. Özellikle mirliya rütbesinde bir hane reisinin olması dikkat çekicidir. Ayrıca mesleği askerlik olarak belirtilen beş hane reisi bulunmaktadır. Kayıtlarda mesleği imamlık olarak belirtilen beş hane reisi, hatiplik olan bir hane reisi vardır.

Meslek dağılımının geneline bakıldığında, tarım sektöründe işçi olarak çalışmanın yaygın olduğu görülmektedir. Bunun nedeni muhtemelen, miras yoluyla toprağın parçalanması sonucunda, tarım işletmelerinin küçülmesi ve gelirleri azalan hane reislerinin başka işletmelerde hizmetkârlık ve bahçivanlık gibi işlerde çalışmak zorunda kalmalarıdır (Güran, 1998:190). Geldiklan genelinde mesleği hizmetkârlık olarak belirtilen 25 hane reisi vardır. Ayrıca bahçivanlık, ırgatlık ve bostancılık gibi iş kollarında çalışan hane reisleri de mevcuttur. Bu tür meslek kollarında faaliyet gösteren insanların büyük çoğunluğu üzüm ve dut bağlarında çalışmaktadır. Geldiklan genelinde bağcılığın yaygın olmasının bunda büyük etkisi vardır.

Şekil 6. Mesleklerin sektörlere göre dağılımı

Şekil 6'da verilen grafikte mesleklerin sektörlere göre dağılım yüzdeleri verilmektedir. Ayrıca mesleği belirtilmeyen ve hastalık vb. durumlardan ötürü çalışamaz durumda olanlar da grafikte ayrıca belirtilmiştir. Grafik incelendiğinde, mesleklerin büyük bir çoğunluğunun tarım sektörüyle alakalı meslekler olduğu görülmektedir.

4.2.6. Temettüat Defterlerinde Kayıtlı Hane Sayısı ve Nüfus

Osmanlı Devleti'nin nüfusu ile ilgili yapılacak olan çalışmalarda temel başvuru kaynağı çeşitli sayımlar sonucunda meydana getirilen tahrir defterleridir (Elibol, 2007:137). Bu sayımlar XV. ve XVI. yüzyıllar arasında düzenli olarak yapılmıştır. Genel olarak tımar sistemine dâhil olan topraklarda yapılan bu sayımlar, tımar sistemindeki bozulmalar yüzünden XVI. yüzyılın sonlarından itibaren eski önemlerini kaybetmiştir. Sayımların temel amacı gelir ve vergi kaynaklarının eksiksiz bir şekilde belirlenmesidir (Özel, 2000:35).

XVI. yüzyıl sonlarından itibaren eski önemini kaybetmeye başlayan klasik arazi tahriri usulünden XVII. yüzyıl başlarından itibaren tamamen vazgeçilmiştir. Artık vergilerin toplanmasında iltizam usulü yaygınlaşmaya başlamıştır. İltizamın yaygınlaştırılmasıyla merkeziyetçi bir devlet anlayışıyla yapılan sayım işlemleri artık devlet kontrolünden çıkmış ve iltizam ihalelerini kazanan mültezimlerin işi haline gelmiştir. Sayımların yapılmadığı bu zaman dilimlerine ait nüfus tahminleri, çeşitli vesilelerle Osmanlı topraklarına gelen seyyahların verdikleri bilgilere dayanmaktadır (Behar, 2000:67-68).

XVII. yüzyıl başlarından itibaren terk edilen sayım usulüne XIX. yüzyıl ortalarında tekrar başlanmıştır. Ancak bu yeni sayımların amacı klasik dönemde yapılan sayımlardan farklıdır. XIX. yüzyıl ortalarında başlanan sayımlar ekonomik amaçlarla değil, nüfus potansiyelini belirlemek maksadıyla yapılmıştır. Nüfus potansiyelinin belirlenmesi özellikle askerlik yapabilecek durumda olanların tespiti açısından büyük önem taşımaktaydı (Karpat, 2010:35).

XIX. yüzyıl ortalarında nüfus potansiyelinin belirlenmesi maksadıyla yapılan sayımları başlatan II. Mahmud, pek çok alanda olduğu gibi modern nüfus hizmetleri alanında da birçok reform yapmıştır. II. Mahmud döneminde yapılan yenilikler Tanzimat reformlarının altyapısını oluşturmuştur (Çadircı, 1970:409).

Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı 1831 yılında yapılmıştır. 1831 yılında yapılan bu nüfus sayımının daha erken bir tarihte yapılması planlanmış ancak Rusya ile savaşta olan Osmanlı Devleti nüfus sayımını yapacak uygun bir ortam bulamamıştır. Birkaç yıl gecikmeli olarak 1831 yılında yapılan bu nüfus sayımının temel amacı daha önce de belirttiğimiz üzere yeni ordu için askerlik çağına gelmiş olan nüfus miktarının belirlenmesidir. Bunun yanında devlet gelirlerinde önemli bir payı olan cizye vergisini

ödemekle yükümlü gayrimüslim nüfusun tespit edilmesi ve güncelliğini yitiren vergi kayıtlarının yenilenmesi amaçlanmaktaydı (Karal, 1995:9-11).

1831 yılında yapılan nüfus sayımında, Geldiklan Nahiyesi'nde tespit edilen erkek nüfus, Ezinepazarı ve Akdağ nahiyelerinde tespit edilen erkek nüfusun toplamı içinde verilmiştir. Buna göre Geldiklan, Akdağ ve Ezinepazarı nahiyelerindeki toplam erkek nüfus 2983'tür. Bu üç nahiyede tespit edilen toplam erkek nüfusun 2849'u Müslüman, 134'ü ise gayrimüslimdir (Karal, 1995:148).

Nüfus tahminleri verilmeden önce Osmanlı döneminde ki hane kavramının tam olarak neyi ifade ettiğini belirtmemizde fayda vardır. Osmanlıda hane, bir çatı altında yaşayan herkesi değil, bağımsız bir gelir kaynağına sahip olan evli çiftleri ifade eder. Dolayısıyla baba evinde oturan, ama evli ve bağımsız bir gelir kaynağına sahip olan bir erkek evlat ayrı bir hane demektir. Yani hane halkı, ekonomik bakımdan bağımsız bir aile anlamına gelir (İnalçık, 2000b:61). Yukardaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere, Osmanlı döneminde bir hanenin kaç kişiden oluştuğuna değil, ekonomik olarak bağımsız olup olmadığına bakılmaktadır.

Geldiklan Nahiyesi temettüat defterlerinde kayıtlı 414 hane tespit edilmiştir. Tespit edilen bu haneler üzerinden tahmini nüfusun hesaplamasında Ömer Lütfi Barkan'ın beş katsayısı dikkate alınmış ve bir hanenin beş kişiden oluştuğu kabul edilmiştir (Barkan, 1953:12). Bu formül kullanılarak yapılan hesaplama sonucunda Geldiklan Nahiyesi'nin XIX. yüzyılın ilk yarısında ki tahmini nüfusu 2.070 kişi olarak hesaplanmıştır. Daha önce de değindiğimiz gibi Geldiklan temettüat kayıtlarında gayrimüslim hane reislerine ait herhangi bir kayıta rastlanmamıştır. Dolayısıyla hesaplanan bu tahmini nüfusun tamamı Müslümanlardan oluşmaktadır. Ancak 1831 yılında yapılan nüfus sayımında, Geldiklan, Akdağ ve Ezinepazarı nahiyelerinde 134 gayrimüslim erkek nüfus tespit edilmiştir (Karal, 1995:148). Bu durum tespit edilen 134 gayrimüslim erkek nüfusun Akdağ veya Ezinepazarı nahiyelerinde ikamet ettiklerini göstermektedir. Nitekim Akdağ Nahiyesi'ne bağlı Ziyere Karyesi üzerine yapılan bir çalışmada 23 gayrimüslim hane reisi tespit edilmiştir (Kurt, 2016:60).

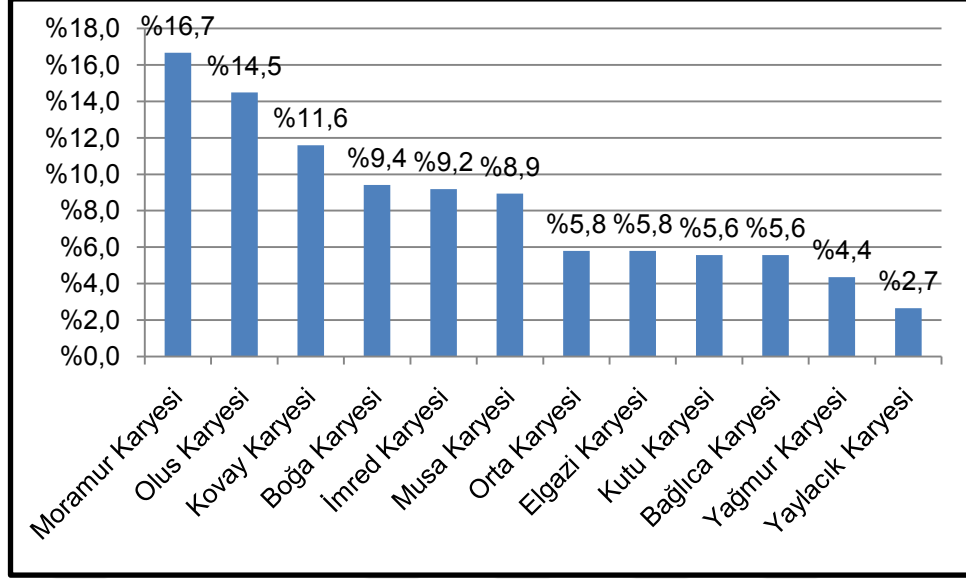
Tablo 11'e bakıldığında, en fazla nüfusa sahip olan yerleşim yerinin Moramur Karyesi olduğu görülmektedir. Moramur Karyesi'nde, temettüat defterlerine kayıtlı tam 69 hane tespit edilmiştir. Bu 69 hanenin beş katsayısı ile çarpımı sonucunda ise karyenin toplam tahmini nüfusu 345 kişi olarak hesaplanmıştır. Geldiklan Nahiyesi'nde en az nüfusa sahip olan yerleşim yeri ise Yaylacık Karyesi'dir. Yaylacık Karyesi'nde temettüat defterlerine kayıtlı 11 hane tespit edilmiştir. Bu 11 hanenin beş katsayısı ile çarpımı sonucunda ise karyenin toplam tahmini nüfusu 55 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 11. Geldiklan Nahiyesi'nin 1845 Yılına Ait Tahmini Nüfusu

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus	Yüzde Oranı
Moramur Karyesi	69	345	%16,7
Olus Karyesi	60	300	%14,5
Kovay Karyesi	48	240	%11,6
Boğa Karyesi	39	195	%9,4
İmred Karyesi	38	190	%9,2
Musa Karyesi	37	185	%8,9
Orta Karyesi	24	120	%5,8
Elgazi Karyesi	24	120	%5,8
Kutu Karyesi	23	115	%5,6
Bağlıca Karyesi	23	115	%5,6
Yağmur Karyesi	18	90	%4,4
Yaylacık Karyesi	11	55	%2,7
Toplam	414	2.070	%100

Tablo 11'de verilen nüfus verileri, daha önce de belirttiğimiz gibi sadece tahmini verilerdir. Temettü sayımları yapılırken, Geldiklan genelinde bütün hanelerin eksiksiz olarak bu defterlere kayıt edildiğini kabul etsek bile, bir hanede kaç kişinin ikamet ettiğini tam olarak bilmediğimiz için yaptığımız hesaplamalarda hep bir yanılma payı olacaktır.

Ömer Lütfi Barkan'ın, hane karşılığı olarak kabul ettiği beş rakamı pek çok araştırmacı tarafından benimsenmiş ve tahmini nüfus hesaplanmasında kullanılmıştır. Bununla beraber, bazı araştırmacılar beş rakamını az bulmuş ve yedi rakamını kullanmışlardır. Bazı araştırmacılar ise beş rakamını fazla bularak, hane katsayısını 4,5 ve 3,5 olarak hesaplamışlardır (Göyünç, 1979:332). Verdiğimiz bu örnekler, bu tür defterler üzerinden yapılan nüfus tahminlerine ihtiyatla yaklaşılması gerektiğini göstermektedir.

Şekil 7. Nüfusun köylere göre dağılımı

4.2.7. Geldiklan Nahiyesi'nde Göçmen Haneler

Bu başlık altında hane reislerinin vatanlarına ve milletlerine vurgu yapan lakaplardan hareketle tespit ettiğimiz göçmen haneler iki gruba ayrılarak verilmeye çalışılacaktır. Ayrıca göçmen hanelerin yeni vatanlarındaki sosyal ve ekonomik durumlarına değinilecektir.

Hane reisleri temettüat defterlerine lakapları ile birlikte yazılmışlardır. Bu lakaplar hane reisinin sosyal statüsü, fiziksel özellikleri, aile bağları ve hangi millete mensup olduğu hakkında kıymetli bilgiler vermektedir. Temettüat defterlerindeki kayıtlara bakıldığında göçmen olan insanlara, göç etmeden önce yaşadıkları yerlere vurgu yapan lakaplar verilmesinin yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Geldiklan temettüat kayıtlarında tespit edilen, Sivaslı, Yozgadlı ve Zileli gibi lakaplar buna güzel birer örnektir. Bazı temettüat kayıtlarında ise göçmen olan insanlara mensup oldukları milletlere vurgu yapan lakaplar verilmiştir. Örneğin, tespit edilen Çerkes ve Tatar lakapları bu tür lakap kullanımına örnektir. Bu tür lakapları kullanan hane reislerinin göçmen kökenli olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Bazı temettüat kayıtlarında ise hem göçmenin mensup olduğu millete vurgu yapılmış hem de göç ettiği yer belirtilmiştir. Örneğin Kutu Karyesi'nde tespit edilen ve 15, 16, 17 ve 18 numaralı hanelerde ikamet eden Çerkes asıllı göçmenlerin temettü kayıtlarında "Kayrat Muhaciri" oldukları belirtilmiştir.

4.2.7.1. Ülke Dışından Gelen Göçmenler

XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Müslümanların yaşadığı toprakları kaybetmeye başlayan Osmanlı Devleti önce bireysel ardından özellikle XIX. yüzyılda kitlesel göçlerle karşı karşıya kaldı. Kırım, Kafkaslar, Balkanlar ve Kuzey Afrika göç hareketlerinin merkezini oluşturdu (İpek, 2006; Karpas, 2013; Saydam, 2010). Gelen göçmenlerin sayısı arttıkça Osmanlı bürokrasisi göç üzerinde teşkilatlandı ve tedbirler aldı. Göçmenleri mizaçlarına uygun iklimde, bir takım yardımlar yaparak iskân etti. Yapılan yardımlarla bakir Anadolu ve Rumeli toprakları ziraata açılırken göçmenlerinde biran evvel üretici konuma geçmeleri hedeflendi. Yerli halk bu doğrultuda devletle birlikte elinden gelen yardımı gösterdiği gibi göçmenlere belirli müddet muafiyetler tanındı (İpek, 2006:27-211).

Yukarda verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılı göç hareketlerinin çok yoğun yaşandığı bir zaman dilimidir. İncelenen dönem özellikle Kırım ve Kafkasya'dan Anadolu'ya yapılan göçlerin yavaş yavaş hız kazandığı bir zamana denk gelmektedir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Balkanlardaki topraklarına yoğun bir göç hareketi yaşanmıştır. Göç hareketinin yaşandığı merkezlerden biri de Amasya Sancağı'dır. Özellikle deniz yoluyla Karadeniz sahillerine ulaşan göçmenlerin bir kısmı Amasya'da iskân ettirilmiştir. Amasya konumu itibariyle Samsun limanına ulaşan göçmenlerin gönderildiği bir merkezdi (Serbestoğlu, 2006:87).

Geldiklan'a ülke dışından gelen 10 göçmen hane reisi tespit edilmiştir. Tespit edilen göçmen hane reisleri Tablo 12'de isimleri, lakapları, hane numaraları ve ikamet ettikleri yerleşim yerleri ile birlikte verilmektedir.

Tablo 12. Ülke Dışından Gelen Göçmenler

Göçmen Hane Reisinin İsmi	İkamet Ettiği Yerleşim Yeri	Hane Numarası
Ahışalı Kara Mustafa ve Biraderi Hüseyin	Kutu Karyesi	7
Ahışalı İbrahim	Kutu Karyesi	10
Çerkes Molla Mehmed	Kutu Karyesi	14
Çerkes Mehmed	Kutu Karyesi	15
Çerkes Makonoğlu Hüseyin	Kutu Karyesi	16
Çerkes Yusuf	Kutu Karyesi	17
Çerkes Hacı İsmail	Kutu Karyesi	18
Çerkes İsmail	Kutu Karyesi	20
Çerkes İdris Bey	Kutu Karyesi	23
Tataroğlu Abdullah ve Yeğeni Hüseyin ve Mehmed ve Musa	Yağmur Karyesi	10

Tablo 12 incelendiğinde, Geldiklan Nahiyesi'ne en fazla Çerkes göçmenlerin yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Kayıtlarda yedi Çerkes hane reisi tespit edilmiştir. Tespit edilen Çerkes göçmenlerin tamamının Kutu Karyesi'nde ikamet ettikleri görülmektedir. Kutu Karyesi'nde tespit edilen bu göçmenlerin büyük çoğunluğu temettüat kayıtlarında "Kayrat Muhacirleri" olarak anılmaktadırlar. Osmanlı Belgelerinde Kafkas Göçleri I (2012:292) adlı çalışmada rastladığımız bir arşiv belgesi bu göçmenlerin Kabartay Çerkeslerine dâhil olabileceklerine düşündürmektedir. Belge 19 Aralık 1859 tarihlidir. Kırım'dan Geldiklan'ın Kutu Karyesi'ne gelen Kabartay Çerkes muhacirlerinin Sivas'a nakline ilişkin bilgiler vermektedir. Belgenin başında bu göçmenlerin Kutu Karyesi'ndeki hemşerilerinin yanına yerleştirildiği fakat göçmenlerin daha geniş topraklara sahip olan Sivas'a nakillerini istediklerini belirtmektedir. Belgedeki "hemşerileri" tabirinin, Kutu Karyesi'ne daha önce gelip yerleşen ve temettüat defterlerinde kayıtlı Çerkes muhacirler için kullanılmış olması ihtimali yüksektir.

Geldiklan temettüat kayıtlarında Çerkesler haricinde, iki hane Ahışalı ve bir hane de Tatar göçmen tespit edilmiştir. Tespit edilen iki hane Ahışalı göçmen Kutu Karyesi'nde, bir hane Tatar göçmen ise Yağmur Karyesi'nde ikamet etmektedir. Tespit edilen on hane göçmenden dokuz hanesinin Kutu Karyesi'nde ikamet etmesi dikkat çekicidir. Bu durum gelen göçmenlerin Geldiklan Nahiyesi genelinde özellikle Kutu Karyesi'nde ikamet ettirildiklerini göstermektedir. Ayrıca Kutu Karyesi'nde göçmenlerin biran evvel üretici konuma geçmelerini sağlayacak miktarda boş tarım arazisi bulunduğunu ve karyenin göçmenlerin mizaçlarına uygun bir yerleşim yapısına sahip olduğunu düşündürmektedir.

4.2.7.2. Sair Osmanlı Topraklarından Gelen Göçmenler

Klasik devletler değişimi; düzeni bozmak olarak ve anarşi ile eşdeğer gördüklerinden mümkün olduğunca onun karşısında yer almışlardır. Bu nedenle Osmanlı Devleti de iç göçleri yasaklayıcı tedbirler almıştır. Ancak belirli koşulları yerine getirdikten sonra mahalle değiştirmek, bir diğer şehre göçmek, köyde yerleşmek yolu da Osmanlı toplumunda kapatılmış değildir (Ergenç, 1984:71). Bu durum devletin iç göçleri tamamen yasaklamak yerine kontrol altında tutmayı amaçladığını göstermektedir. Osmanlı Devleti özellikle köylülerin toprağı terk edip şehirlere veya başka bölgelere göç etmesini engellemeyi ve bu sayede üretimin aksamadan devam etmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Genç, 2002:48-49). Bu durum göçlerin kısıtlanmasında veya yasaklanmasında ekonomik kaygıların ön plana çıktığını göstermektedir.

Verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Osmanlı Devleti'nde iç göç sıkı bir denetime tabidir ancak tamamen yasaklanmamıştır. Geldiklan Nahiyesi gibi küçük bir yerleşim biriminde bile hatırı sayılır miktarda göçmen haneye rastlanması bütün bu sıkı tedbirlere rağmen iç göç hareketinin yaşandığının bir kanıtıdır. Geldiklan'a iç göçle gelen ve buraya yerleşen 18 hane reisi tespit edilmiştir. Göçmen hane reislerinden 17'si erkek, biri ise kadındır. Bu 18 hane reisi tablo 13'te isimleri, lakapları, hane numaraları ve ikamet ettikleri yerleşim yerleri ile birlikte verilmiştir.

Tablo 13. Sair Osmanlı Topraklarından Gelen Göçmenler

Göçmen Hane Reisinin İsmi	İkamet Ettiği Yerleşim Yeri	Hane Numarası
Bağdadlı İmam Osman Efendi	Musa Karyesi	1
Sivaslı Ali Keş	Musa Karyesi	7
Sivaslı Abdullah ve Biraderi Mehmet	Musa Karyesi	11
Boşnakoğlu İbrahim	Musa Karyesi	24
Zileli Sığırcı Osman	Musa Karyesi	28
Yozgadlı Çapanzade Ahmed Bey'in Zevcesi Hafize Hatun	Musa Karyesi	29
Sivas Hanedanlarından Pürnesun Kasapoğlu İbrahim Ağa	Musa Karyesi	30
Hüseyinoğlu Alaçamlı Veli	Kovay Karyesi	18
Boşnakoğlu Aşur	Kovay Karyesi	21
Hüseyinoğlu Alaçamlı Ali	Kovay Karyesi	22
Alaçamlı İbrahim	Kovay Karyesi	36
Zileli Bekir	Olus Karyesi	23
Zileli Deli İsmailoğlu İbrahim	Olus Karyesi	54
Mecitözülü Mehmed Arif Bey ve Biraderi İbrahim Bey	Olus Karyesi	60
Vanlıoğlu Ahmet Bey	Moramur Karyesi	5
Vanlıoğlu Mehmed	Moramur Karyesi	16
Mecitözülü Tutukoğlu Kör Hüseyin	Bağlıca Karyesi	23
Arap Hüseyin	Elgazi Karyesi	8

Tablo 13'te görüldüğü üzere sair Osmanlı topraklarından göç edip Geldiklan'a yerleşen göçmenlerin büyük çoğunluğunu nahiyeye yakın yerleşim yerlerinden gelenler oluşturmaktadır. Bu durum Geldiklan'a yapılan iç göçlerin genellikle bölgesel temelde gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca temettü kayıtlarına Boşnak lakabıyla kayıt edilen iki hane reisinin tespit edilmesi, Geldiklan Nahiyesi'ne sadece Anadolu'dan değil, Balkanlardaki Osmanlı topraklarından da göçmenlerin geldiğini göstermektedir. Yine Arap ve Bağdadlı lakaplarını taşıyan iki hane reisinin tespit edilmesi, uzak Arap eyaletlerinden de Geldiklan'a göçmenlerin geldiğinin bir göstergesi olabilir. Ulaşım imkânlarının çok kısıtlı olduğu bir dönemde, Geldiklan Nahiyesi gibi küçük bir yerleşim biriminde, Balkanlar ve Arap eyaletleri gibi uzak yerlerden gelen göçmenlere rastlanması manidardır. Bu durum iç

göçlerin, kısıtlı ulaşım imkânlarına rağmen bütün Osmanlı coğrafyasında gerçekleştiğinin bir göstergesidir.

4.2.7.3. Göçmenlerin Sosyal ve Ekonomik Durumları

Bu başlık altında, dış ve iç göçler yoluyla Geldiklan Nahiyesi'ne göç eden insanların, ikamet ettikleri köylerdeki sosyal ve ekonomik durumları tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu sayede bütün servetlerini geride bırakarak göç etmek zorunda kalan bu insanların yeni vatanlarında yeni bir hayat kurma yolunda ne kadar başarılı oldukları hakkında bir değerlendirme yapma imkânı elde edeceğiz. Tablo 14'te kayıtlarda tespit edilen göçmenler isimleri, meslekleri ve bir yıl içinde elde ettikleri toplam gelirleri ile birlikte verilmektedir. Ayrıca göçmenlerin ikamet ettikleri köylerin ortalama yıllık gelirleri de bu tabloda belirtilmiştir.

Tablo 14'e bakıldığında sadece altı hane reisinin yaşadıkları köyün ortalama gelirinin üstünde yıllık gelire sahip oldukları görülmektedir. Geriye kalan hane reislerinin gelirleri ise ortalamanın çok altındadır. Özellikle iç göçle Geldiklan Nahiyesi'ne gelip yerleşen göçmenlerin ekonomik olarak, dışarıdan gelen göçmenlere göre daha iyi durumda oldukları anlaşılmaktadır. Osmanlı toprakları dışından gelen insanların bütün sermayelerini ve mal varlıklarını vatanlarında bırakmak zorunda kaldıkları düşünüldüğünde bunun normal bir sonuç olduğu görülecektir. Meslek dağılımına bakıldığında ise göçmenlerin genellikle tarımla alakalı işlerde çalıştıkları görülmektedir. Bunun dışında mesleği imamlık olan bir göçmen hane reisi bulunduğu görülmektedir. Kayıtlarda Bağdadlı olduğu belirtilen bu göçmen Musa Karyesi'nde imamlık yapmaktadır. Bazı göçmenlerin ise temettuat kayıtlarında meslekleri belirtilmediğinden meslek kısımları boş bırakılmıştır. Meslekleri belirtilmeyen hane reislerinin, yıllık gelirlerinin de az olması dikkat çekicidir. Bu hane reislerinin Geldiklan'a yeni göç etmiş oldukları düşünülmektedir.

Geldiklan Nahiyesi'nde tespit edilen göçmenler arasında en yüksek gelire sahip olan hane reisi bir kadındır. Defterlere Yozgadlı Çapanzade Ahmed Bey'in zevcesi Hafize Hatun olarak kayıt edilen bu kişinin yıllık geliri 1.517 kuruştur. Hafize Hatun'un ikamet ettiği Musa Karyesi'nde hane başına düşen ortalama yıllık gelir miktarı 605 kuruştur. Buna göre Hafize Hatun'un elde ettiği yıllık gelirin köy ortalamasının iki katından fazla olduğu görülmektedir. Göçmen bir kadın hane reisinin bu kadar yüksek miktarda gelir elde etmesi gerçekten dikkat çekicidir. Hafize Hatun'un bu geliri nasıl elde ettiğine ilişkin araştırmanın ilerleyen bölümlerinde gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Tablo 14. Göçmenlerin Sosyal ve Ekonomik Durumları

Göçmen Hane Reisinin İsmi	Meslekleri	Yıllık Toplam Gelirleri (Kuruş)	Yaşadığı Köyün Ortalama Geliri (Kuruş)
Yozgadlı Çapanzade Ahmed Bey'in Zevcesi Hafize Hatun		1.517	605
Arap Hüseyin	Rençber	1.271,5	643
Tataroğlu Abdullah ve Yeğeni Hüseyin ve Mehmed ve Musa	Rençber	1.021	750
Ahışhalı Kara Mustafa ve Biraderi Hüseyin	Ziraatçı	1.002	393
Vanlıoğlu Mehmed	Ziraatçı	905	664
Çerkes İdris Bey		680	393
Boşnakoğlu Aşud	Rençber	674	833
Sivaslı Ali Keş	Rençber	498,5	605
Hüseyinoğlu Alaçamlı Ali	Rençber	453,5	833
Vanlıoğlu Ahmet Bey	Rençber	424,5	664
Zileli Bekir		305	437
Mecitözülü Mehmed Arif Bey ve Biraderi İbrahim Bey		225	437
Hüseyinoğlu Alaçamlı Veli	Rençber	201	833
Alaçamlı İbrahim	Çoban	191	833
Çerkes İsmail		160	393
Zileli Sığircı Osman	Sığircı	160	605
Boşnakoğlu İbrahim	Bostancı	120	605
Mecitözülü Tutukoğlu Kör Hüseyin		112,5	830
Sivaslı Abdullah ve Biraderi Mehmet	Rençber	75,5	605
Sivas Hanedanlarından Pürnesun Kasapoğlu İbrahim Ağa		67,5	605
Çerkes Molla Mehmed	Ziraatçı	20	393
Çerkes Makonoğlu Hüseyin		20	393
Çerkes Yusuf		20	393
Çerkes Hacı İsmail		20	393
Ahışhalı İbrahim		15	393
Çerkes Mehmed			393
Bağdadlı İmam Osman Efendi	İmam		605
Zileli Deli İsmailoğlu İbrahim			437

4.3. XIX. Yüzyılın Ortalarında Geldiklan Nahiyesi'nde Tarım ve Hayvancılık

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıydı. Bu dönemde Osmanlı sınırları içinde yaşayan 11 milyona yakın insanın büyük bir kısmı geçimini tarımdan sağlamaktaydı. Devletin temel gelir kaynağı konumunda olan vergilerin büyük bir kısmı tarımsal ürünlerden alınmaktaydı (Quataert, 1985:1556). XVI. yüzyıldan itibaren tımar sisteminin çalışmamasına bağlı olarak toprak nizamında görülen bozulma Osmanlı tarımını çok derinden etkilemiştir. Ayrıca Avrupa'da meydana gelen yeni

gelişmelerin takip edilememesi ve tarımın geleneksel yöntemlerle yapılmasına devam edilmesi tarım sektörünü XIX. yüzyılda tam anlamıyla bir buhrana sürüklemiştir (Güran, 1998:63). Özellikle devletin kuruluşundan beri topraktan hem askeri alanda hem de üretim anlamında en üst seviyede yararlanılmasını sağlayan tımar sisteminin bozulması sonucunda küçük köylü üreticiler topraklarını terk etmek zorunda kalmış ve tarımsal üretim azalmıştır (Ortaylı, 2010:366). Ekonomisi büyük ölçüde tarıma bağımlı olan Osmanlı Devleti'nde toplanan vergilerin büyük çoğunluğunun tarım ve hayvancılıktan elde edildiği düşünüldüğünde, tarım sektörünün bozulmasının ekonomi üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler daha iyi anlaşılacaktır. Osmanlı tarım sektöründeki bu bozulmanın temel nedeni köylülerin çift bozarak topraklarını terk etmesi ve artık üretim yapmamasıdır. Köylülerin çift bozmasının birçok nedeni vardır. Kötü hava koşulları ve diğer doğa olaylarının yanı sıra, savaşlar, eşkıyalık ve güncelliğini yitirmiş kayıtlara göre yürütülen mültezimlik gibi sebeplerden dolayı köylüler topraklarını terk etmek ve üretimi durdurmak zorunda kalmıştır. Görüldüğü üzere ekonomik belirsizliğin ve güvence olmamasının üzerine bir de insanların hayatlarının emniyette olmaması binince sonuç çift bozmadır (McGowan, 2006:804).

Osmanlı ekonomisini derinden sarsan tarım sektöründeki bozulmanın önüne geçebilmek için Tanzimat'la birlikte birçok yenilik yapılmıştır. Örneğin, köylüyü mültezimlerin zulmünden kurtarmak amacıyla angarya ve iltizam kaldırılmıştır (Genç, 2000:157). Ayrıca köylülerden alınan vergilerin daha adaletli ve makul miktarlarda toplanması için çeşitli adlarla tahsil edilen vergiler kaldırılmış ve yerine ancemaatin vergi, yani herkesin gelirin göre ödeyeceği tek bir verginin getirilmesi kararlaştırılmıştır (Kızılkın, 2008:59-60). Ancak Tanzimat'la getirilen bu yeni uygulamaların birçoğu uzun ömürlü olmamıştır. Birçok alanda tekrar geleneksel uygulamalara dönüşmüştür. Büyük umutlar bağlanan bu yeniliklerin başarısız olması tarım sektörünün içinde bulunduğu durumun daha da kötü bir hal almasına yol açmış ve köylüler topraklarını terk ederek çift bozmak zorunda kalmışlardır.

4.3.1. Tarım

Temettüat defterleri, XIX. yüzyılın ortalarında Osmanlı Devleti'nde meydana gelen tarımsal faaliyetler hakkında değerli bilgiler içerir. Örneğin, üretim yapılan toprakların miktarı, bu topraklarda üretilen ürünlerin çeşitleri ve miktarları, üretilen ürünlerden elde edilen gelirler gibi birçok bilgi temettüat defterlerine kayıt edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle, XIX. yüzyılın ilk yarısında tarım sektörünün durumu hakkında birçok bilgiye ulaşılabilir.

Osmanlı Devleti'nin birçok yerinde olduğu gibi, Geldiklan Nahiyesi'nde de temel gelir kaynağı tarımdır. İnsanların genel olarak tarımla alakalı işlerde çalıştıkları ve geçimlerini bu yolla sağladıkları görülmektedir. Bu durum, geleneksel Osmanlı toplumunun ekonomik yapısının, Geldiklan Nahiyesi için de geçerli olduğunu göstermektedir. Tarım sektörünün temel ekonomik faaliyet olması, Geldiklan Nahiyesi'nin ekonomik yapısının anlaşılmasında tarımın ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

4.3.1.1. Üretim Yapılan Tarım Alanlarının Dağılımı

Temettüat defterlerine kayıt edilen tarım arazileri, toprak üzerinde yapılan zirai üretim faaliyetine göre sınıflandırılmıştır. Örneğin, genellikle tahıl üretimi yapılan tarım alanları temettüat kayıtlarında mezru tarla olarak adlandırılmıştır. Yine bağcılık yapılan tarım alanları da üzerinde yetiştirilen ürünün çeşidine göre üzüm bağı veya dut bağı olarak adlandırılmıştır. Temettüat kayıtlarında belirtilen bu bilgiler, XIX. yüzyılın ortalarındaki zirai üretim çeşitliliği hakkında kıymetli bilgiler sunmaktadır.

Tablo 15'te zirai üretim yapılan toprakların köylere göre dağılımı verilmektedir. Zirai üretim yapılan tarım alanları; mezru tarla, üzüm bağı ve dut bağı olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu durum Geldiklan genelinde zirai üretimde çeşitliliğin fazla olmadığını göstermektedir. Kayıtlarda bostan tarla ve meyve ağacı gibi vergiye konu olabilecek zirai üretim çeşitlerine rastlanmaması dikkat çekicidir. Bu tespit, bostancılığın ve meyve yetiştiriciliğinin sadece hane ihtiyacını karşılamak amacıyla yapıldığını düşündürmektedir.

Tarım alanlarının zirai üretim çeşidine göre dağılımına bakıldığında, üretim yapılan tarım alanlarının büyük bir kısmının mezru tarlalardan oluştuğu görülmektedir. Mezru tarlalarda genel olarak tahıl üretimi yapıyordu. Mezru tarlalarda üretimi yapılan üç çeşit tahıl tespit edilmiştir. Tespit edilen bu tahıl çeşitleri; hinta (buğday), şair (arpa) ve karıklıdır. Zirai üretim çeşidine göre toprakların dağılımına bakıldığında, ikinci sırada üzüm üretiminin geldiği görülmektedir. Üzüm üretimi yapılan 208 dönüm üzüm bağı tespit edilmiştir. Toplam dönümünün az olması, üzüm bağlarının mezru tarlalara göre daha küçük parçalar halinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim hane reislerinin sahip oldukları üzüm bağları 1-2 dönümü geçmemektedir. Üçüncü sırada ise 81 dönüm zirai üretim alanı ile dut bağları yer almaktadır.

Tablo 15'e bakıldığında, Geldiklan genelinde hane başına düşen ortalama zirai üretim yapılan toprak miktarının en yüksek olduğu köyün Musa Karyesi olduğu görülmektedir. Musa Karyesi'nde hane başına ortalama 41,72 dönüm zirai üretim yapılan tarım toprağı düşmektedir. Hane başına düşen en düşük zirai üretim yapılan toprak

miktarının olduğu köy ise İmred Karyesi'dir. İmred Karyesi'nde hane başına ortalama 10,88 dönüm zirai üretim yapılan tarım toprağı düşmektedir ve üretim yapılan toprakların tamamı mezru tarlalardan oluşmaktadır. Zirai üretim yapılan tarım topraklarında, bağcılığın yaygın olmadığı görülmektedir. Bazı karyelerde ise bağcılık faaliyeti yapılmamaktadır. Bu karyelerde tarım topraklarının tamamı mezru tarlalardan oluşmaktadır. Bağcılık faaliyeti yapılan tarım topraklarında daha ziyade üzüm üretimi yapıldığı anlaşılmaktadır. Dut bağcılığının ise yaygın olmadığı görülmektedir. Dut bağcılığı sadece dört karyede yapılmaktadır.

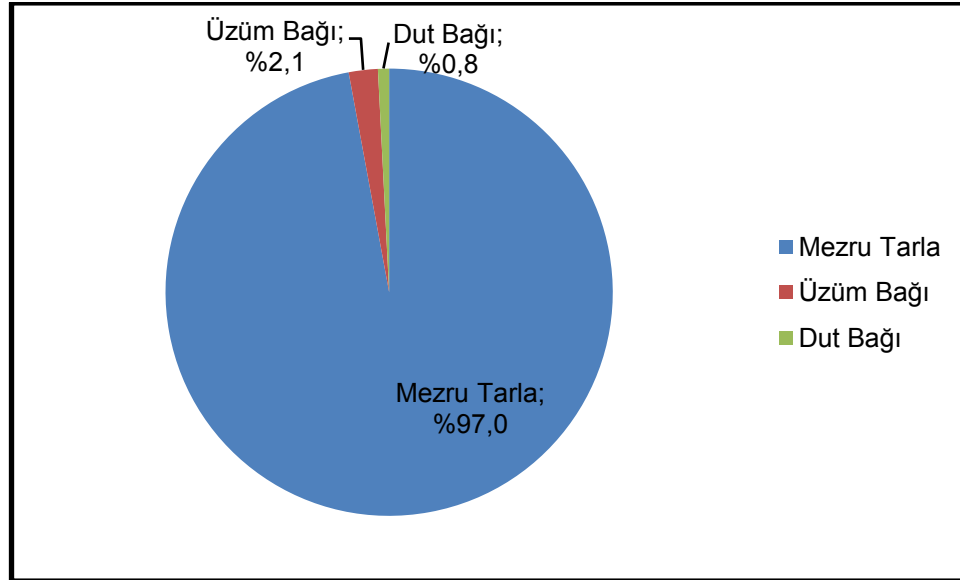
Tablo 15. Üretim Yapılan Tarım Alanlarının Dağılımı (Dönüm)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Mezru Tarla	Yüzdelik Oranı	Dut Bağı	Yüzdelik Oran	Üzüm Bağı	Yüzdelik Oran	Toplam Dönüm	Hane Başına Düşen Ortalama Toprak Miktarı
Musa Karyesi	37	1.512,5	%97,9	-	-	31	%2,0	1.543,5	41,72
Moramur Karyesi	69	1.210,5	%91,1	46,5	%3,5	71	%5,3	1.328	19,25
Olus Karyesi	60	1.023,5	%95,3	13,5	%1,2	36	%3,3	1.073	17,88
Kovay Karyesi	48	1.034	%100	-	-	-	-	1.034	21,54
Bağlıca Karyesi	23	898,5	%97,7	8,5	%0,9	12,5	%1,3	919,5	39,98
Boğa Karyesi	39	707	%95,1	12,5	%1,6	23,5	%3,1	743	19,05
Kutu Karyesi	23	675	%100	-	-	-	-	675	29,35
Elgazi Karyesi	24	648	%97,7	-	-	15	%2,2	663	27,63
Orta Karyesi	24	626	%98,5	-	-	9	%1,4	635	26,46
İmred Karyesi	38	413,5	%100	-	-	-	-	413,5	10,88
Yağmur Karyesi	18	382	%97,4	-	-	10	%2,5	392	21,78
Yaylacık Karyesi	11	210,5	%100	-	-	-	-	210,5	19,14
Toplam	414	9.341	%97	81	%0,8	208	%2,1	9.630	23,26

Özellikle Moramur Karyesi'nde dut ve üzüm bağıcılığının önemli bir tarımsal üretim faaliyeti olduğu görülmektedir. Bağcılık, tarla tarımına göre daha fazla insan emeği gerektiren bir üretim faaliyetidir. Bu nedenle nüfusun yoğun olduğu kasaba ve şehir çevrelerinde daha yaygındır (Güran, 1998:79). Moramur Karyesi de 69 hane ile Geldiklan Nahiyesi'ndeki en kalabalık nüfusa sahip olan yerleşim yeridir. Bu durum bağcılık için gereken insan emeğini nüfusu sayesinde karşıladığını göstermektedir. Verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere Moramur Karyesi'nde bağcılığın yaygın olması tesadüf değildir. Geldiklan Nahiyesi genelinde hane başına düşen ortalama zirai üretim yapılan toprak miktarı 23,26 dönümdür. Hane başına düşen ortalama zirai üretim yapılan toprak miktarına bakıldığında Geldiklan Nahiyesi'ne bağlı karyelerde yaşayan insanların hayatlarını idame ettirebilecekleri miktarda toprak sahibi oldukları görülmektedir.

Temettüat defterlerinde, tarım alanlarının miktarının belirlenmesinde temel ölçü birimi dönüm olarak belirlenmiştir. Ancak bu defterlerde belirtilen dönüm Osmanlı topraklarının tamamında standart bir miktara tekabül etmiyordu. Bunun temel nedeni tarım alanlarının ölçülmesinde herhangi bir ölçü aletinin kullanılmamasıdır. Bu nedenle dönümcü adı verilen kişiler tarafından adım hesabıyla ölçümü yapılan tarım arazilerinin miktarı tam olarak belirlenememekteydi. Genellikle bir dönüm, geniş adımlarla yürüyen dönümcünün adımı ile $40 \times 40 = 1.600$ adımkarelik bir yüzölçümünü ifade etmekteydi. Örfi dönüm adı verilen bu ölçü birimi, adım aralığı kişiden kişiye değiştiği için tam bir kesinlik sağlamıyordu. Bu sebeple her adım için bir mimar arşını (yaklaşık 75,78 cm.) esas alan bir ölçü sistemi daha ortaya çıkmış ve buna "şer'i dönüm" adı verilmiştir. Buna göre bir dönüm 1.600 mimar arşınıkare, yani 916,8 metrekare veya 919,302 metrekarelik bir araziyi göstermekteydi. Ancak daha önce de belirttiğimiz üzere geleneksel yöntemlerle yapılan bu ölçümlerin Osmanlı Devleti'nin her yerinde standart bir toprak miktarına tekabül etmesi imkânsızdı. Örneğin, İstanbul ve yöresinde bir dönüm 1.225 mimar arşınıkare iken Anadolu'da 2.025 mimar arşınıkare idi (Emecen, 1994:521).

Tarım arazilerinin temettüat kayıtlarına geçirilmesinde karşılaşılan bir başka sorun ise sayım yapmakla görevlendirilen kişilerin sayım sırasında yaptıkları usulsüzlüklerdir. Sayım yapmakla görevlendirilen bu kişiler, temettü sayımlarında arazi kaydı yaparken dönüm esasını dikkate almayarak, bazı küçük bağ ve bahçeleri düz hesap misali kayıtlara on dönüm olarak geçirmişlerdir. Bu konuda teftiş heyetlerine birçok şikâyetle bulunulması, bu gibi usulsüzlüklerin yaygın olduğunu göstermektedir (Çakır, 2001:121). Özellikle, herkesin birbirini tanıdığı ve bildiği köy gibi küçük yerleşim birimlerinde bu tür usulsüzlüklerin daha az yaşandığı düşünülebilir. Bu durum küçük yerleşim birimlerine ait kayıtların daha tutarlı bilgiler verebileceğini göstermektedir.

Şekil 8. Ekili alanların üretim deseni dağılımı

4.3.1.2. Üretim Yapılmayan Tarım Alanlarının Dağılımı

Temettüat defterlerine, sadece üretim yapılan topraklar değil, çeşitli nedenlerle üretim yapılmayan veya boş bırakılan topraklar da kayıt edilmiştir. Üretim yapılmayan bu tür topraklardan vergi de alınmamaktadır. Ancak vergi alınmamasına rağmen bu topraklar temettüat defterlerine kayıt edilmiştir. Bu durum hane reislerinin bütün servetlerinin eksiksiz olarak tespit edilmesinin amaçlandığını göstermektedir. Ayrıca üretim yapılmayan bu topraklar, ilerleyen zamanlarda tekrar üretime dâhil edilerek bir gelir kaynağı haline gelebilmektedir. Yine bazı tarım alanları verimi artırmak için belirli bir süre dinlendirildiğinden sayımın yapıldığı 1845 yılında gayrimezru olarak kayıtlara geçirilmiştir. Anadolu'da yaygın olan bu uygulamanın adı nadas sistemidir. Bu sistemde, toprağın azalan verim gücünü artırmak ve toprağı dinlendirmek için tarım alanları belirli bir süre nadasa bırakılmaktadır. Anadolu'da toprağı dinlendirme süresi iki ya da üç yıl arasında değişmekteydi. Toprağı nadasa bırakma süresi ise çoğunlukla bir yıldır (Güran, 1998:88-89).

Geldiklan genelinde üretim yapılmayan üç tür tarım alanı mevcuttur. Bunlar; gayrimezru, hali ve mera-i hayvanat adıyla kayıtlarda rastladığımız hayvanların otlatılması amacıyla kullanılan mera alanlarıdır. Gayrimezru tarlalar genellikle nadasa bırakılan veya verimin çok azalması durumunda iki veya üç seneliğine dinlenmeye bırakılan tarım alanlarıdır. Hali tarım toprakları ise üretim yapılan çeşitli tarım topraklarının zamanla bakımsız kalması sonucunda oluşan tarım alanlarıdır. Temettüat defterlerine hali olarak kayıt edilen birçok tarla çeşidine rastlamak mümkündür. Örneğin, Bağlıca Karyesi'nde 15

numaralı hanede ikamet eden, Küçük Osmanoğlu Hasan'ın dokuz dönüm tarlası, hali tarla olarak kayıt edilmiştir. Yine Olus Karyesi'nde 12 numaralı hanede ikamet eden, Deli Mehmedoğlu İsmail'in bir dönüm hali dut bağı bulunmaktadır. Mera alanları ise genellikle hayvanların otlatılması amacıyla kullanılan tarım alanlarıdır.

Tablo 16'da zirai üretim yapılmayan tarım alanlarının köylere göre dağılımı verilmiştir. Zirai üretim yapılmayan tarım alanları, gayrimezru, hali ve mera-i hayvanat olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmıştır.

Tablo 16. Üretim Yapılmayan Tarım Alanlarının Dağılımı (Dönüm)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Gayr-i Mezru Tarla	Yüzdellik Oran	Mera-i Hayvanat	Yüzdellik Oran	Hali Tarla	Yüzdellik Oran	Toplam Dönüm	Hane Başına Düşen Ortama Toprak Miktarı
Bağlıca Karyesi	23	824,5	%65,0	425	%33,5	17,5	%1,3	1.267	55,09
Kovay Karyesi	48	1.129	%100	-	-	-	-	1.129	23,52
Musa Karyesi	37	513	%53,2	450	%46,7	0,5	%0,0	963,5	26,04
Olus Karyesi	60	783	%84,6	136	%14,6	6,5	%0,7	925,5	15,43
Moramur Karyesi	69	603	%99,0	-	-	6	%0,9	609	8,83
Orta Karyesi	24	575	%99,9	-	-	0,5	%0,09	575,5	23,98
Boğa Karyesi	39	561	%99,6	-	-	2	%0,3	563	14,44
İmred Karyesi	38	358	%90,8	-	-	36	%9,1	394	10,37
Elgazi Karyesi	24	297	%100	-	-	-	-	297	12,38
Kutu Karyesi	23	225	%100	-	-	-	-	225	9,78
Yaylacık Karyesi	11	215	%100	-	-	-	-	215	19,55
Yağmur Karyesi	18	212	%99,7	-	-	0,5	%0,2	212,5	11,81
Toplam	414	6.295,5	%85,3	1.011	%13,7	69,5	%0,9	7.376	17,82

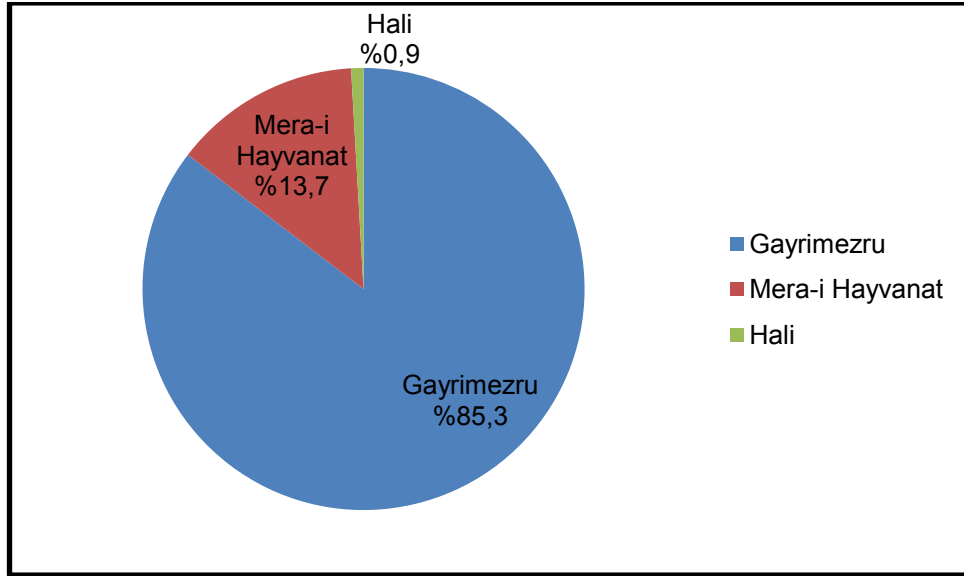
Tablo 16'ya bakıldığında, özellikle gayrimezru tarım alanlarının diğer üretim yapılmayan tarım alanlarına göre bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Toplam 6.295,5 dönüm tarım alanı temettuat kayıtlarına gayrimezru olarak kayıt edilmiştir. Bu durum,

Geldiklan genelinde tarım alanlarının nadasa bırakılması veya dinlendirilmesinin yaygın bir uygulama olduğunu göstermektedir. Nahiye genelinde 9.341 dönüm mezru tarla olduğu düşünüldüğünde, gayrimezru tarım alanlarının ne kadar yaygın olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Mezru ve gayri mezru tarlaların toplamı 15.636,5 dönümdür. Toplam dönümün %40,3'ü gayrimezru tarlalardan oluşmaktadır. Geldiklan'da üretim yapılmayan ve çeşitli nedenlerle boş bırakılan toplam 7.376 dönüm tarım alanı tespit edilmiştir. Hane başına ortalama 17,82 dönüm üretim yapılmayan tarım alanı düşmektedir.

Tarımın geleneksel yöntemlerle yapıldığı Osmanlı Devleti'nde, topraktan alınan verimi artırmak için gerekli olan gübreleme faaliyeti yaygın değildi. Osmanlı çiftçisi genelde verimi artırmak için iki veya üç yıllığına toprağını dinlendirmeye bırakıyordu (Güran, 1998:88-89). Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde tarım yapılabilen alanlarının büyük bir kısmında üretim yapılamıyordu. Görüldüğü üzere gayrimezru tarlalar sadece Geldiklan Nahiyesi'nde değil, bütün Osmanlı toprakları genelinde geniş bir alana yayılmıştı.

Mera-i hayvanat adıyla kayıtlara geçirilen topraklara sadece üç köyde rastlanmıştır. Bu köyler; Olus, Musa ve Bağlıca'dır. Bu toprakların tamamı yedi hane reisinin elinde bulunmaktadır. Bu hane reislerinden en dikkati çeken ise Musa Karyesi'nde 29 numaralı hanede ikamet eden Yozgadlı Çapanzade Ahmed Bey'in zevcesi Hafize Hatun'dur. Çapanzade ailesi Yozgat ve çevresinde XVIII. ve XIX. yüzyıllar arasında hâkimiyet kuran oldukça nüfuzlu bir ayan ailesidir (Mert, 1993:221-224). Böyle nüfuzlu bir aileden gelen Hafize Hatun, Musa Karyesi'ndeki 450 dönümlük mera-i hayvanat topraklarının tamamını elinde bulundurmaktadır. Bir kadın hane reisine ait bu kadar büyük miktarda toprak kaydına rastlanması dikkate değerdir. Bu durum Osmanlı toplumunda kadınların da büyük miktarlarda toprak sahibi olabildiklerini göstermektedir.

XIX. yüzyıl ortalarında Osmanlı tarımına bakıldığında, toprak faktörünün nisbi bolluğu dikkat çekmektedir. Çok geniş bir alana yayılmış olan Osmanlı Devleti'nde nüfus yoğunluğu düşüktü. Buna bağlı olarak da verimli tarım arazilerinin büyük bir kısmında üretim yapılamamaktaydı (Güran, 1998:54). Yukarıda verdiğimiz bilgiden de anlaşılacağı üzere, Geldiklan Nahiyesi gibi küçük bir yerleşim biriminde bile bu kadar bol miktarda üretim yapılmayan tarım alanı olmasının asıl sebebi emek kıtlığıdır. Köylüler, az olan tarımsal iş gücü potansiyeli yüzünden sadece işleyebilecekleri kadar tarım toprağında üretim yapmakla yetinmişler ve topraklarının büyük bir kısmını yukarıda verdiğimiz tablodan da anlaşılacağı üzere boş bırakmak zorunda kalmışlardır. Osmanlı Devleti özellikle Anadolu topraklarında yaşanan bu emek kıtlığının önüne geçebilmek için çeşitli yöntemlere başvurmuştur. Kafkasya ve Kırım'dan Osmanlı topraklarına göç eden insanlar, boş tarım arazilerinin bol olduğu yerlerde iskan ettirilmiş ve bu sayede üretimin tekrar canlandırılması hedeflenmiştir (İpek, 2006:27-211).

Şekil 9. Üretim yapılmayan tarım alanlarının dağılımı

4.3.1.3. Tarım İşletmelerinin Büyüklüğü

Osmanlı Devleti'nde tarım işletmeleri, genel olarak çift-hane sistemine dayanan küçük işletmelerden oluşuyordu. Çift-hane sisteminin temelinde küçük köylü üretici kesim bulunmaktaydı. Devlet, toprağın verimine göre 60 ila 150 dönüm arasında büyüklüğe sahip olan toprak parçalarını köylü üreticilere vermektedir. Çiftlik adı verilen bu toprak parçalarından, bir hanenin hem geçimini sağlamasına hem de devlete veya toprak sahibine vermekle yükümlü olduğu kirayı ödemesine yetecek kadar gelir elde edilebilmekteydi. Çift-hane sistemi tımar sisteminin ayrılmaz bir parçasıydı. Devlet bu sistem sayesinde, tımar topraklarındaki üretim faaliyetlerinin hem devamlılığını sağlıyor hem de üretilen ürünlerden aldığı vergilerle hazineye gelir elde ediyordu. (İnalçık, 1998:18-19).

Osmanlı Devleti'nde tarım işletmeleri büyüklüklerine göre üçe ayrılmaktaydı. Buna göre, 10 dönümden az toprağı olan işletmeler küçük, 10 ila 50 dönüm arasında toprağı olan işletmeler orta ve 50 dönümden fazla toprağına sahip olan işletmeler ise büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmekteydi. İşletmelerin büyüklüklerinin belirlenmesinde üretim yapılan ve nadasa bırakılan toprakların toplam miktarı dikkate alınmaktaydı (Güran, 1998:81).

Tablo 17'de tarım işletmelerinin büyüklüklerine göre dağılımları verilmektedir. Geldiklan Nahiyesi'nde bulunan tarım işletmeleri de yukarıdaki tasniften bağımsız değildir.

Tablo 17. Büyüklüklerine Göre Tarım İşletmelerinin Dağılımı (Dönüm)

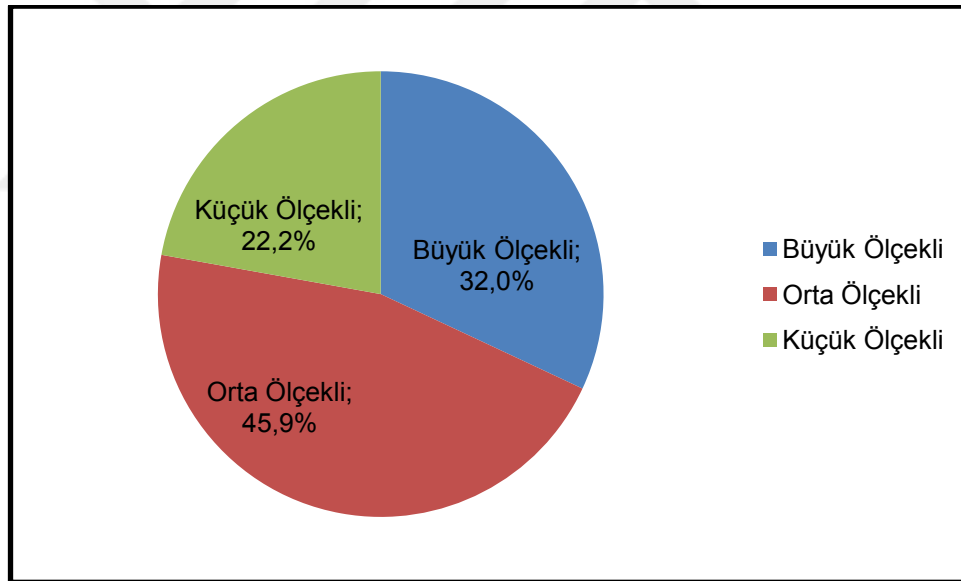
Yerleşim Yeri	10 Dönümden Küçük		10-50 Dönüm Arası		50 Dönümden Büyük	
	Adet	Yüzdesi	Adet	Yüzdesi	Adet	Yüzdesi
Musa Karyesi	9	%33,3	10	%37,0	8	%29,6
Kutu Karyesi	-	-	-	-	1	%100
İmred Karyesi	3	%9,4	26	%81,3	3	%9,4
Boğa Karyesi	7	%22,6	9	%29,0	15	%48,4
Kovay Karyesi	10	%22,7	17	%38,6	17	%38,6
Yağmur Karyesi	4	%23,5	9	%52,9	4	%23,5
Orta Karyesi	5	%26,3	3	%15,8	11	%57,9
Yaylacık Karyesi	1	%9,1	7	%63,6	3	%27,3
Olus Karyesi	14	%25,0	33	%58,9	9	%16,1
Elgazi Karyesi	3	%17,6	4	%23,5	10	%58,8
Bağlıca Karyesi	2	%11,1	4	%22,2	12	%66,7
Moramur Karyesi	17	%26,2	33	%50,8	15	%23,1
Toplam	75	%22,2	155	%45,9	108	%32,0

Geldiklan'da çeşitli büyüklüklerde 338 adet tarım işletmesi tespit edilmiştir. Tespit edilen tarım işletmelerinin, 75 adeti küçük ölçekli, 155 adeti orta ölçekli, 108 adeti ise büyük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Geldiklan'da en fazla, 155 adet ile orta ölçekli tarım işletmeleri bulunmaktadır. Büyük ölçekli tarım işletmesi sayısı ise 108'dir. 10 dönümden küçük topraklar üzerinde üretim yapılan tarım işletmesi sayısı ise 75'dir. Tabloya bakıldığında nahiyeye genelinde orta ve büyük ölçekli tarım işletmelerinin daha yaygın olduğu görülmektedir.

Tablo 17 incelendiğinde, Kutu Karyesi'nde sadece bir adet tarım işletmesi olduğu görülmektedir. Bu işletmenin sahibi 22 numaralı hanede ikamet eden Mehmed Efendi'dir. Mehmed Efendi'nin toplam 950 dönüm arazisi bulunmaktadır. Kayıtlarda bu arazinin 450 dönümünün kiraya verilmiş olduğu belirtilmektedir. Kutu Karyesi'nde Mehmed Efendi haricinde, köyde ikamet eden diğer hane reislerinin temettuat defterlerinde herhangi bir arazi kayıtları bulunmamaktadır. Bu hane reislerinin tamamı kayıtlara kiracı olarak

geçirilmişler ve kayıtlara sadece kiracı olarak işledikleri topraklardan elde ettikleri gelirler yazılmıştır. Bu durum, arazi kaydı bulunmayan hane reislerinin muhtemelen Mehmed Efendi'nin kiraya vermiş olduğu 450 dönümlük araziyi kiracı olarak işlediklerini göstermektedir. Mehmed Efendi muhtemelen, sahip olduğu 950 dönüm araziye tek başına işleyemeyeceğinden topraklarının yarıya yakınına köylülere kiraya vermek durumunda kalmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi emeğin kıt olduğu tarım sektöründe, Mehmed Efendi'nin 950 dönümlük bir araziye tek elden işlemesi o günün şartlarında neredeyse imkânsızdır.

Tablo 17'ye bakıldığında en fazla tarım işletmesinin Moramur Karyesi'nde bulunduğu görülmektedir. Moramur Karyesi'nde toplam 65 adet çeşitli büyüklüklerde tarım işletmesi bulunmaktadır. Geldiklan'da ikamet eden 414 hanenin, sadece 338 hanesi çeşitli büyüklüklerde tarım işletmesi sahibidir. 76 hanenin ise temettuat defterlerinde herhangi bir arazi kaydına rastlanmamıştır. Buna göre Geldiklan Nahiyesi'nde ikamet eden hanelerin %18,4'ünün arazisi bulunmamaktadır.

Şekil 10. Büyüklüklerine göre tarım işletmelerinin dağılımı

4.3.1.4. Tahıl Üretimi ve Elde Edilen Gelirin Dağılımı

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte, tarımsal üretimin artırılması ve teşviki amacıyla bazı düzenlemeler yapılmıştır. Tanzimat'ın zirai üretimi teşvik amacıyla getirdiği ilk önemli yenilik zirai ürün ticaretinin serbestleştirilmesidir. Bu amaçla Tanzimat Dönemi'ne kadar çeşitli ürünlerin yetiştirilmesinde ve satılmasında uygulanan tekeller ve yasaklar kaldırılmıştır (Güran, 1998:50). Tanzimat idarecileri, tarımda ve ticarete izlenmesi

planlanan bu yeni liberal politikaların tarımsal üretimi artıracığını ve büyük ölçüde tarıma dayalı olan Osmanlı ekonomisinin tekrar canlanacağını düşünmekteydiler (Ortaylı, 1987:87). Tanzimat'ın getirdiği bu yeni düzen, zirai ürünlerin üretiminde ve ticaretinde uygulanan sıkı denetim ve kontrol mekanizmalarının artık geçerliliğini yitirdiğini göstermektedir. Klasik dönemden beri zirai ürünlerin bol ve ucuz olması amacıyla başvurulan geleneksel uygulamalar artık yerini liberal tarım politikalarına bırakmaya başlamıştır (Genç, 2002:45-46).

Osmanlı Devleti'nde, tarım arazilerinin büyük bir kısmında tahıl üretimi yapılmaktaydı. Tahıl üretimi yapılan tarım alanları Anadolu'da üretim yapılabilen tüm toprakların %75'ini, zaman zaman %90'ını kapsıyordu (Quataert, 1985:1558). Geldiklan Nahiyesi'nde üretim yapılan tarım topraklarının %97'sinde tahıl üretimi yapılıyor olması, geleneksel Osmanlı üretim yapısının burası için de geçerli olduğunu göstermektedir. Sanayinin ve ticaretin gelişmediği Osmanlı Devleti'nde, üretim yapılan tarım alanlarında sanayi bitkilerinin ve ticari değeri yüksek ürünlerin üretiminin yok denecek kadar az olması şaşırtıcı değildir.

Temettüat defterlerine, sadece üretim yapılan tarım toprakları değil, bu topraklar üzerinde üretilen ürünlerin çeşidi ve miktarı da yazılmıştır. Bu veriler, XIX. yüzyılın ortalarındaki zirai ürün çeşitliliği ve üretim miktarları hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Ancak zirai üretimle ilgili verilerin bazı problemleri de içinde barındırdığı göz ardı edilmemelidir. Zirai üretimle ilgili verilerin en önemli problemi, 1845 yılının normal bir üretim yılı olup olmadığıdır. Çünkü tarım alanlarından elde edilen verim yıllar arasında büyük farklılıklar gösterebilmektedir. 1845 yılının tarımsal üretim açısından verimli bir yıl olması, kayıtlardan elde ettiğimiz verilerin normal üretim değerlerinden daha yüksek çıkmasına neden olacaktır. 1845 yılı eğer tarımsal üretim açısından verimsiz bir yıl ise bu sefer elde ettiğimiz veriler normal üretim değerlerinden daha düşük çıkacaktır (Güran, 2000:78-79). Bu nedenle zirai üretimle ilgili verileri ortalama üretim değerleri olarak kabul etmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Ürün çeşitleri hakkında verilen bilgiler daha tutarlı ve doğru bilgiler olarak kabul edilmektedir. Zirai ürün çeşitliliği hakkında verilen bu bilgiler, özellikle temettüat sayımlarının yapıldığı yerlerdeki ürün çeşitliliği ve bu ürünlerin Osmanlı Devleti geneline dağılımı hakkında birçok bilgiye ulaşmamızı sağlayacaktır.

Tablo 18'de üretilen tahıl çeşitlerinin miktar olarak dağılımı verilmektedir. Ayrıca hane başına düşen toplam tahıl üretim miktarı da tabloda belirtilmiştir. Geldiklan'da üretimi yapılan üç çeşit tahıl tespit edilmiştir. Tespit edilen bu tahıl çeşitleri; hinta, şair ve karıklıdır. Bu tahıl çeşitleri, o dönemde geçerli ölçü birimi olan kile cinsinden, üretim miktarlarına göre temettüat defterlerine kaydedilmiştir. Tabloya bakıldığında en fazla üretilen tahıl çeşidinin hinta yani buğday olduğu görülmektedir. Buğday üretiminin bu

kadar yaygın olması, temel besin maddesi olan unun yapımında en fazla tercih edilen tahıl çeşidi olmasından kaynaklanmaktadır. Buğdaydan sonra en fazla üretilen tahıl çeşitleri ise sırasıyla arpa ve karıklıdır.

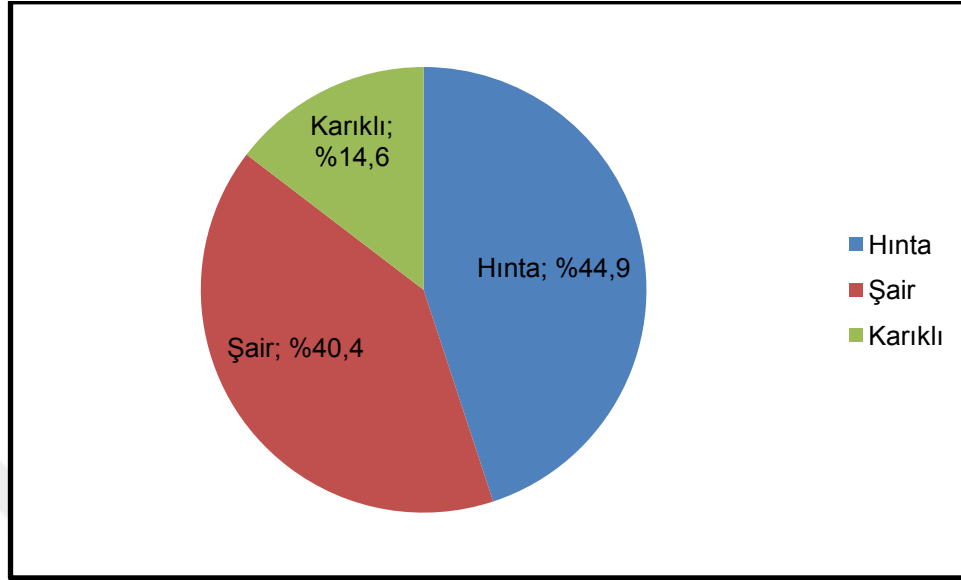
Tablo 18. Tahıl Üretiminin Miktar Olarak Dağılımı (Kile)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Hınta	Şair	Karıklı	Toplam Üretim Miktarı	Hane Başına Düşen Ortalama Miktar (Kile)
Kovay Karyesi	48	335,5	165,5	230,5	731,5	15,24
Moramur Karyesi	69	222	361,5	56	639,5	9,27
Boğa Karyesi	39	269,5	234	101,5	605	15,51
Musa Karyesi	37	200,5	168,5	31,5	400,5	10,82
İmred Karyesi	38	132,5	166	51	349,5	9,20
Orta Karyesi	24	154,5	116	46	316,5	13,19
Olus Karyesi	60	172	123,5	20,5	316	5,27
Yağmur Karyesi	18	59,5	158	6	223,5	12,42
Bağlıca Karyesi	23	135	75	7,5	217,5	9,46
Elgazi Karyesi	24	102,5	70	35	207,5	8,65
Kutu Karyesi	23	78,5	38,5	-	117	5,09
Yaylacık Karyesi	11	23,5	21,5	29	74	2,64
Toplam	414	1.885,5	1.698	614,5	4.198	10,14

Tablo 18 incelendiğinde, köylerin tamamında tahıl üretiminin yapıldığı görülmektedir. En fazla tahıl üretiminin 731,5 kile ile Kovay Karyesi'nde yapıldığı görülmektedir. Yine en fazla hınta (buğday) üretiminin Kovay Karyesi'nde yapıldığı görülmektedir. Kovay Karyesi'nde 335,5 kile hınta üretimi yapılmıştır. Tahıl üretiminin en az yapıldığı köy ise Yaylacık Karyesi'dir. Yaylacık Karyesi'nde toplam 74 kile tahıl üretimi yapılmıştır. Genellikle hayvan yemi olarak kullanılan bir tahıl çeşidi olan şair (arpa) en fazla Moramur Karyesi'nde üretilmiştir.

Geldiklan genelinde üretilen toplam tahıl miktarı 4.198 kiledir. Hane başına ortalama 10,14 kile tahıl düşmektedir. Üretim yapılan topraklarda sadece üç çeşit tahılın

yetiştirilmesi dikkat çekicidir. Bu durum tarımsal üretim faaliyetlerinin sadece hane halkının ve hayvanların ihtiyacını karşılamak amacıyla yapıldığını göstermektedir.

Şekil 11. Üretilen tahıl çeşitlerinin dağılımı

Temettüat defterlerine, üretim yapılan alanların dönümü, bu alanlarda yapılan üretimden elde edilen ürün miktarı ve üretilen üründen sağlanan gelirin kuruş cinsinden değeri birlikte kaydedilmiştir. Temettüat kayıtlarında, H.1260 yılı hâsılasının tespitinde ödenen aşar vergisinin bazı bölgelerde dokuz katı alınarak topraklardan elde edilen gelir olarak gösterilmiştir. Bu şekilde yapılan yazımlarda topraklardan elde edilen gelirler, öşür vergisi düşüldükten sonra hane sahibine kalan ürünün değerini ifade etmektedir. Bazı bölgelerde yapılan tahrirlerde ise ödenen aşar vergisinin on katı toprakların geliri olarak gösterilmiştir. Bu durumda gelir olarak gösterilen miktar öşür vergisini de kapsamaktadır. Buna karşılık tüm tahrirlerde tohum ve diğer üretim giderleri düşülmediğinden tespit olunan yıllık hâsılat, gayrisafi üretimi ifade etmektedir. Bütün bu tür gelirlerin H.1261 yılı ile ilgili miktarları ise henüz üretim gerçekleşmediğinden tahmini rakamlar olarak gösterilmiştir (Güran, 2000:78). Görüldüğü üzere temettüat defterlerindeki gelir ve vergi hesaplamalarında, genel olarak bütün temettüat sayımlarında uygulanan standart bir yöntem kullanılmamaktadır.

Geldiklan Nahiyesi temettüat defterlerinde, tarımsal üretim yapılan topraklardan elde edilen bir yıllık gelirin hesaplanmasında, ödenen aşar vergisinin on katı dikkate alınmıştır. Örneğin, Musa Karyesi'nde 20 numaralı hanede ikamet eden Hacı Ahmedoğlu Boz Ömer'in ödemekle yükümlü olduğu aşar vergisi 130 kuruştur. Bu şahsın üretim yaptığı

topraktan elde ettiği toplam geliri ise ödediği aşar vergisinin on katı olan 1.300 kuruş olarak hesaplanmış ve H.1260 yılı hâsılatı olarak kayıtlara geçirilmiştir. Hicri 1261 yılının tahmini hâsılatının verilmesinde ise herhangi bir yöntem kullanılmamış sadece tahmini olarak hesaplanan miktar H.1261 yılı hâsılatı olarak kayıtlara geçirilmiştir. Örneğin, İmred Karyesi'nde üç numaralı hanede ikamet eden Sulukoğlu Yusuf'un, H.1260 yılı hâsılatı aşar vergisi düşüldükten sonra 738 kuruştur. Bu şahsın H.1261 yılı tahmini hâsılatı aşar vergisi de dâhil olmak üzere 1.325 kuruştur. Hicri 1260 ve 1261 yılı hâsılatları arasında büyük bir fark olduğu görülmektedir. Kayıtlarda H.1261 yılı tahmini hâsılatının, H.1260 yılı hâsılatına göre daha yüksek veya daha az miktarlarda hesaplanabildiği tespit edilmiştir. Örneğin, Boğa Karyesi'nde dört numaralı hanede ikamet eden Tekiroğlu Süleyman'ın, H.1260 yılı hâsılatı aşar vergisi düşüldükten sonra 2.232 kuruştur. Bu şahsın, H.1261 yılı hâsılatı ise aşar vergisi de dâhil olmak üzere 1.950 kuruştur.

Tablo 19'da tahıl ürünlerinden elde edilen gelirin köylere göre dağılımı verilmektedir. Ayrıca tabloda, hane başına düşen ortalama tahıl üretimi gelirin miktarı da belirtilmiştir. Tahıl üretiminden elde edilen toplam gelirin belirlenmesinde H.1260 yılına ait veriler dikkate alınmış ve tahmini olarak verilen H.1261 yılı gelirlerine tabloda yer verilmemiştir. Bunun sebebi, H.1261 yılına ait verilerin tahmini veriler olması ve üretimin gerçekleşmemiş olmasıdır. Hicri 1260 yılının toplam tahıl üretimi gelirlerinin hesaplanmasında, %10 öşür vergisi düşüldükten sonra verilen toplam gelir miktarı dikkate alınmıştır. Tahıl üretiminden elde edilen toplam gelirler gayrisafi hâsıla olarak düşünülmelidir. Çünkü tahıl üretiminden elde edilen toplam gelirden sadece vergi miktarı düşülmüştür. Üretim masrafları ve gelecek seneye ayrılacak tohum vb. üretim giderleri verilen toplam gelir miktarına dâhildir.

Tablo 19'a bakıldığında, tahıl üretiminden en fazla gelir elde eden köyün Kovay Karyesi olduğu görülmektedir. Kovay Karyesi'nde 731,5 kile tahıl üretimi yapılmış ve bu üretim sonucunda toplam 31.428 kuruş gelir elde edilmiştir. Tahıl üretiminden en az gelir elde eden köy ise Yaylacık Karyesi'dir. Yaylacık Karyesi'nde 74 kile tahıl üretimi yapılmış ve bu üretim sonucunda toplam 3.090 kuruş gelir elde edilmiştir. Kutu Karyesi, hane başına düşen ortalama tahıl üretimi gelirin en düşük olduğu köydür. Kutu Karyesi'nde hane başına ortalama 251,20 kuruş tahıl üretimi geliri düşmektedir. Hane başına düşen ortalama tahıl üretimi gelirin en yüksek olduğu köy ise Boğa Karyesi'dir. Boğa Karyesi'nde hane başına ortalama 659,59 kuruş tahıl üretimi geliri düşmektedir. Geldiklan'da tahıl üretiminden toplam 179.559,5 kuruş gelir elde edilmiştir. Elde edilen bu toplam tahıl üretimi gelirden hane başına ortalama 433,72 kuruş gelir düşmektedir. Buna göre Kovay, Boğa, Orta, Bağlıca ve Yağmur karyelerinde hane başına düşen ortalama

tahıl üretimi geliri genel ortalamanın üstündedir. Moramur, Olus, Musa, İmred, Elgazi, Kutu ve Yaylacık karyelerinde ise hane başına düşen gelir genel ortalamanın altındadır.

Tablo 19. Tahıl Üretiminden Elde Edilen Gelirin Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Toplam Tahıl Üretimi (Kile)	Elde Edilen Gelir	Hane Başına Düşen Ortalama Gelir
Kovay Karyesi	48	731,5	31.428	654,75
Boğa Karyesi	39	605	25.724	659,59
Moramur Karyesi	69	639,5	25.270,5	366,24
Olus Karyesi	60	316	16.811	280,18
Musa Karyesi	37	400,5	15.798,5	426,99
Orta Karyesi	24	316,5	13.642,5	568,44
İmred Karyesi	38	349,5	12.510	329,21
Bağlıca Karyesi	23	217,5	10.301,5	447,89
Elgazi Karyesi	24	207,5	10.125	421,88
Yağmur Karyesi	18	223,5	9.081	504,50
Kutu Karyesi	23	117	5.777,5	251,20
Yaylacık Karyesi	11	74	3.090	280,91
Toplam	414	4.198	179.559,5	433,72

4.3.1.5. Bağcılık Yapılan Tarım Alanları ve Elde Edilen Gelirin Dağılımı

Geldiklan'da bağcılık yaygın bir tarımsal faaliyettir. Normal tarla tarımına göre ekonomik getirisi daha yüksek olan bağcılık faaliyetleri, genelde 1-2 dönümlük küçük işletmelerde yapılmaktadır. Bağcılık yapılan tarım alanlarında üzüm ve dut yetiştirilmektedir. Özellikle dut bağcılığı ipek böcekçiliği ile beraber yapılan bir tarımsal üretim faaliyetidir. Bu yüzden ekonomik getirisi üzüm bağlarına göre daha fazla olabilmekteydi (Öztürk, 1996:77). Dut bağcılığı ve buna bağlı olan ipek üretimi Amasya Sancağı'nda çok yaygındı. XVIII. yüzyıl başlarından itibaren artmaya başlayan ham ipek üretimi XIX. yüzyıl ortalarında en üst seviyeye ulaşmıştı (Kıvrım ve Elmacı, 2011:720-721). Amasya'da üretilen bu ipekler işlenerek çeşitli ipekli kumaşlar üretiliyor ve

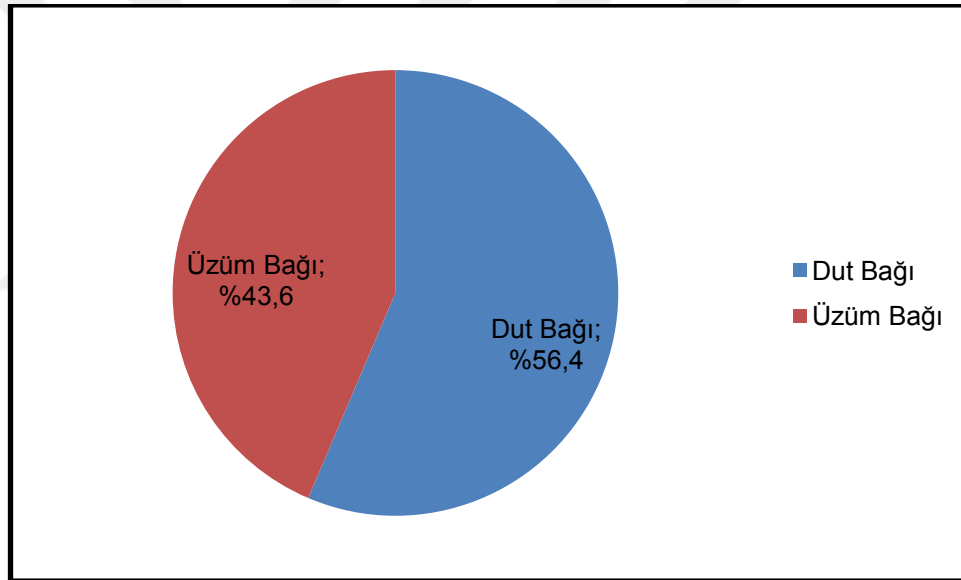
satılıyordu. Üretilen ham ipeğin büyük bir kısmı ise diğer Osmanlı topraklarına veya yurt dışına gönderiliyordu. Amasya'da üretilen ipekli kumaşlar dünyaca ünlüydü (Gudiashvili, 1999:92).

Tablo 20'de bağcılık yapılan tarım alanları ve bağcılık faaliyetlerinden elde edilen toplam gelir miktarları verilmektedir. Geldiklan'a bağlı köylerde, 208 dönüm alanda üzüm bağcılığı, 81 dönüm alanda ise dut bağcılığı yapıldığı tespit edilmiştir. Bağcılık faaliyetlerinden toplam 29.622 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu gelirin 12.905 kuruşu üzüm bağlarından, 16.717 kuruşu ise dut bağlarından elde edilmiştir. Bağcılıktan elde edilen toplam gelir miktarlarına bakıldığında, dut bağcılığı yapılan tarım alanlarının az olmasına rağmen elde edilen toplam gelirin üzüm bağcılığından elde edilen gelire göre çok yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum dut bağcılığının ipek üretimi ile beraber yapılan bir tarımsal faaliyet olmasından kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak dut bağlarının bulunduğu tarım alanları çok kıymetliydi (Yücekaya, 2013: 278).

Tablo 20. Bağcılık Yapılan Tarım Alanları ve Elde Edilen Gelirin Dağılımı

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Üzüm Bağı (Dönüm)	Üzüm Bağı Gelir (Kuruş)	Dut Bağı (Dönüm)	Dut Bağı Gelir (Kuruş)	Toplam Gelir (Kuruş)	Hane Başına Düşen Ortalama Gelir (Kuruş)
Moramur Karyesi	69	71	4.478	46,5	10.497,5	14.975,5	217,04
Boğa Karyesi	39	23,5	4.229,5	12,5	2.041	6.270,5	160,78
Bağlıca Karyesi	23	12,5	418,5	8,5	1.987,5	2.406	104,61
Musa Karyesi	37	31	1.803,5	-	90	1.893,5	51,18
Olus Karyesi	60	36	50	13,5	1.491,5	1.541,5	25,69
Yağmur Karyesi	18	10	742,5	-	609,5	1.352	75,11
Elgazi Karyesi	24	15	787	-	-	787	32,79
Orta Karyesi	24	9	396	-	-	396	16,50
Kovay Karyesi	48	-	-	-	-	-	-
İmred Karyesi	38	-	-	-	-	-	-
Kutu Karyesi	23	-	-	-	-	-	-
Yaylacık Karyesi	11	-	-	-	-	-	-
Toplam	414	208	12.905	81	16.717	29.622	71,55

Bağcılık faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin köylere göre dağılımına bakıldığında, Moramur Karyesi'nin 14.975,5 kuruş toplam gelir ile birinci sırada olduğu görülmektedir. Ayrıca Moramur Karyesi üzüm ve dut bağcılığının en yaygın yapıldığı yerleşim yeridir. İkinci sırada ise 6.270,5 kuruş toplam gelir ile Boğa Karyesi yer almaktadır. Bağcılık gelirlerinin hane başına düşen ortalama dağılımına bakıldığında ise yine Moramur Karyesi'nin hane başına ortalama 217,04 kuruş gelir ile birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Hane başına düşen ortalama bağcılık gelirinin en düşük olduğu köy ise 16,50 kuruş ile Orta Karyesi'dir. Bağcılık faaliyetlerinden elde edilen toplam gelirden, hane başına ortalama 71,55 kuruş gelir düşmektedir. Bazı köylerde bağcılık faaliyetlerinin yapılmadığı görülmektedir. Bağcılığın yapılmadığı bu köylerde, tarım alanlarından daha çok tahıl üretimi için faydalanılmaktadır. Nitekim bağcılığın yapılmadığı Kovay Karyesi tahıl üretiminin en fazla yapıldığı yerleşim yeridir.

Şekil 12. Bağcılık gelirlerinin üretim faaliyeti türüne göre dağılımı

4.3.1.6. İcara Verilen Topraklar ve Elde Edilen İcar Gelirleri

Geldiklan Nahiyesi'nde yaygın olmasa da bazı hane reislerinin topraklarını icara verdikleri tespit edilmiştir. Bu gelişmede çeşitli faktörler etkili olmuş olabilir. Bu faktörlerden ilk akla gelen ise toprağı işlemek için gerekli olan emeğin kıt olmasıdır. Bu durumda, kendi emeğiyle işleyebileceğinden daha fazla miktarda toprak sahibi olan hane reisleri topraklarını belirli bir ücret karşılığında icara vermişlerdir. Geldiklan Nahiyesi'nde de bu duruma paralel olarak topraklarını icara verenlerin büyük miktarlarda arazileri bulunması, emek faktörünün toprakların icara verilmesinde gerçekten etkili olduğunu göstermektedir.

Temettuat defterlerinde, hane reisinin kiracı olduğunu belirtmek amacıyla, tasarrufunda bulunan tarım arazileri kayıtlara “müstecir olduğu mezru tarla” şeklinde geçirilmiştir. Hane reislerinin kiracı olarak işledikleri bu arazilerden elde ettikleri toplam gelirlerin hesaplanmasında genellikle, elde edilen gelirden toprak sahibine ödenen icar bedeli düşülmüştür. Temettuat defterlerinde, topraklarını icara veren hane reisleri ise icara verdikleri toprağın miktarı ve elde ettikleri icar gelirleri ile birlikte kayıtlara geçirilmiştir. İcara verilen tarım arazilerinden elde edilen icar gelirlerine bakıldığında, dönüm başına standart bir icar bedelinin olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Moramur Karyesi'nde 20 numaralı hanede ikamet eden Kör Hasanoğlu Kulak Ali icara verdiği beş dönüm tarlasından 315 kuruş gelir elde etmiştir. Boğa Karyesi'nde 31 numaralı hanede ikamet eden Şallakoğlu Mehmed Efendi ise icara verdiği 27 dönüm tarladan sadece 30 kuruş icar geliri elde etmiştir. Bu durum, icara verilen tarlalardan alınan icar bedellerinin belirlenmesinde dönüm miktarının değil, icara verilen tarlanın verimliliğinin dikkate alındığını göstermektedir. Muhtemelen, düz ovalarda bulunan ve su kaynaklarına yakın olan tarım arazilerinin icar bedelleri daha yüksektir.

Tablo 21'de icara verilen tarım arazileri ve bu arazilerden elde edilen yıllık icar gelirleri verilmektedir. Geldiklan geneline bakıldığında, Yaylacık Karyesi hariç, diğer bütün köylerde çeşitli miktarlarda icara verilen tarım topraklarının bulunduğu görülmektedir. İcara verilen tarım arazilerinin en fazla olduğu köy Musa Karyesi'dir. Musa Karyesi'nde 1.413 dönüm tarım arazisi icara verilmiştir. Bu araziler 18 hane reisi tarafından kiracı statüsünde işletilmektedir. Musa Karyesi'nde icara verilen tarım arazilerinin neredeyse yarısı, 29 numaralı hanede ikamet eden Yozgadlı Çapanzade Ahmed Bey'in zevcesi Hafize Hatun adına kayıtlıdır. Kayıtlarda Hafize Hatun'un 797 dönüm mezru tarlasını icara verdiği ve icar geliri olarak 1.037 kuruş kazanç elde ettiği belirtilmektedir. Nüfuzlu bir aileye mensup olan Hafize Hatun'un tasarrufunda bu kadar büyük miktarda toprak bulunması dikkate değerdir. Osmanlı Devleti'nde miri arazi rejiminin bozulmasıyla birlikte yerel güç sahiplerinin köylünün toprağını çeşitli hilelerle veya zorla ele geçirdiği bilinmektedir. Bu kişiler ele geçirdikleri arazileri köylüye belirli bir bedel karşılığında kiralamaktaydı (Serbestoğlu, 2015:205-206). Bu bilgiler, Hafize Hatun'un tasarrufunda bulunan 797 dönümlük arazinin de bu yolla ele geçirilmiş olabileceğini akla getirmektedir. Ayrıca bu arazinin kiraya verilmiş olması da bu tezi güçlendirmektedir.

Musa Karyesi'nde icar yoluyla işletilen diğer tarım arazilerinin icar bedelleri belirtildiği halde, kimin tarafından icara verildikleri kaydedilmemiştir. Tabloya bakıldığında, Musa Karyesi'nden sonra en fazla kiracı hane reisinin bulunduğu köyün Kutu Karyesi olduğu görülmektedir. Kutu Karyesi'nde ikamet eden hane reisleri, Mehmet Efendi'nin icara vermiş olduğu 450 dönüm araziye kiracı olarak işletmektedirler. Bazı köylerde icara

verilen tarım arazilerinin kimler tarafından işletildiği kayıtlarda belirtilmemiştir. Örneğin, Moramur Karyesi'nde 179 dönüm tarım arazisinin icara verildiği belirtilmiş ancak bu arazilerin kim tarafından işletildiğine kayıtlarda yer verilmemiştir. Geldiklan Nahiyesi genelinde 9.341 dönüm mezru tarla bulunmaktadır. Üretim yapılan bu tarım arazilerinin 3.379,5 dönümü icara verilmiş durumdadır. İcara verilen tarım arazileri, üretim yapılan toplam alanın %36,2'sine tekabül etmektedir.

Tablo 21. İcara Verilen Topraklar ve Elde Edilen İcar Gelirlerinin Dağılımı

Yerleşim Yeri	Kiracı Olan Hane Sayısı	Tarlasını İcara Veren Hane Sayısı	İcara Verilen Tarla (Dönüm)	Elde Edilen İcar Geliri (Kuruş)
Musa Karyesi	18	1	1.413	1.998,5
Bağlıca Karyesi	4	5	355	903
Kovay Karyesi	1	4	36	697
Moramur Karyesi	-	9	179	684,5
İmred Karyesi	1	5	21	616
Kutu Karyesi	15	1	450	361,5
Olus Karyesi	4	5	313,5	303
Elgazi Karyesi	-	2	270	176
Boğa Karyesi	-	8	175,5	166
Orta Karyesi	1	3	144	148
Yağmur Karyesi	-	2	22,5	84
Yaylacık Karyesi	-	-	-	-
Toplam	44	45	3.379,5	6.137,5

4.3.1.7. Ortakçılık Usulü İle İşletilen Tarım Alanları ve Elde Edilen Gelirin Dağılımı

Temettuat kayıtlarında, tarım arazilerinin bir kısmının ortakçılık usulü ile işletildiği tespit edilmiştir. Tarımsal üretime devam etmek için gerekli olan iş gücünün sınırlı olması, böyle alternatif yöntemlerin uygulanmasına yol açmıştır. Ortakçılıkla işletilen topraklardan elde edilen gayrisafi hâsılâtın yarısı toprak sahibinin, diğer yarısı ise toprağı işleyeninin payı olarak gösterilmiştir (Güran, 2000:78). Ortakçılık yapan hane reisleri, temettuat

defterlerinde ortakçılık yaptıkları tarımsal faaliyetin türüne göre çeşitli şekillerde belirtilmiştir. Mezru tarlalarda ortakçılık yapanları belirtmek için genellikle “iştiraken ziraat eylemiş olduğu” veya “hisse-i müşterek” gibi ifadeler kullanılmıştır. Bağcılık faaliyetlerinde ortakçılık yapan hane reisleri için ise “bi'l münasafa görmüş olduğu bağ” veya “hisse-i ashab-ı bağ” gibi ifadeler kullanılmıştır.

Tablo 22. Ortakçılık Usulü İle İşletilen Tarım Alanları ve Elde Edilen Gelirin Dağılımı

Yerleşim Yeri	Ortakçılık Yapan Hane Sayısı	Mezru Tarla		Üzüm Bağı		Dut Bağı		Elde Edilen Toplam Gelir (Kuruş)
		Dönüm	Gelir	Dönüm	Gelir	Dönüm	Gelir	
Moramur Karyesi	9	-	-	8,5	315	8	3.820	4.135
Boğa Karyesi	5	18	315	5	1.408	-	-	1.723
Yağmur Karyesi	4	-	-	-	-	-	609,5	609,5
İmred Karyesi	2	27	459	-	-	-	-	459
Bağlıca Karyesi	1	-	-	-	-	-	94,5	94,5
Musa Karyesi	2	-	-	-	-	-	90	90
Toplam	23	45	774	13,5	1.723	8	4.614	7.111

Tablo 22’de ortakçılık usulü ile işletilen tarım alanları ve elde edilen gelirler verilmektedir. Ortakçılık usulüne sadece altı köyde rastlanması, bu usulün Geldiklan genelinde yaygın bir uygulama olmadığını göstermektedir. Ortakçılık usulünün uygulandığı köyler arasında özellikle Moramur Karyesi dikkati çekmektedir. Moramur Karyesi’nde ortakçılık yapan dokuz hane reisi tespit edilmiştir. Moramur Karyesi’nde ortakçılık yapan hane reislerinin tamamı bağcılık faaliyetleri ile uğraşmaktadırlar. Özellikle, normal tarla tarımına göre daha çok emek gerektiren bağcılık faaliyetlerinde, ortakçılık usulünün daha yaygın olduğu görülmektedir. Bu durum ortakçılık usulünün uygulanmasında emek faktörünün gerçekten etkili olduğunu göstermektedir. Normal tarla tarımı yapılan alanlarda ise ortakçılık usulünün yaygın olmadığı anlaşılmaktadır. İcara verme usulü daha yaygın bir uygulamadır. Ortakçılık usulüyle işletilen tarım alanlarında, genellikle toprak sahibi de üretim faaliyetine katılmaktadır.

Geldiklan’da mezru tarım arazilerinde ortakçılık sadece Boğa ve İmred karyelerinde yapılmaktadır. Boğa Karyesi’nde 18 dönüm, İmred Karyesi’nde ise 27 dönüm mezru tarla

ortakçılık usulü ile işletilmektedir. Ortakçılık usulü ile işletilen mezru tarlalardan toplam 774 kuruş gelir elde edilmiştir. Bazı temettuat kayıtlarında ortakçılık usulünden elde edilen kazanç belirtilmiş ancak ortakçılık yapılan tarım arazisinin dönümüne yer verilmemiştir. Ortakçılık usulü ile işletilen tarım alanlarından toplam 7.111 kuruş gelir elde edilmiştir.

4.3.2. Hayvancılık

Hayvan varlığı, tarımın temel ekonomik faaliyet olduğu sanayi öncesi ekonomilerinin bir çeşit birikmiş servetidir (Güran, 1998:100). Temettuat sayımlarında, hane reislerinin ekonomik potansiyellerinin eksiksiz belirlenmesi amaçlandığı için vergi konusu olmayan hayvanlar bile tek tek sayılmış ve temettuat defterlerine kayıt edilmiştir (Adıyeke, 2000:774). Temettuat sayımlarında hayvan varlığının tamamının kayıtlara geçirilmesi, sayımların yapıldığı yerleşim yerlerindeki hayvancılık faaliyetlerinin tespiti açısından çok önemlidir. Geldiklan'da tarımsal faaliyetlerin ardından en önemli geçim kaynağı hayvancılıktır. Temettuat kayıtları incelendiğinde tarım ve hayvancılığın bütünleşmiş bir vaziyette olduğu görülmektedir. Tarımsal faaliyetlerle uğraşan hane reislerinin belirli miktarlarda hayvan sahibi de oldukları tespit edilmiştir. Bu durum tarımın ve hayvancılığın birbirine muhtaç üretim faaliyetleri olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim geleneksel yöntemlerle yapılan tarımsal üretim faaliyetlerinde koşum hayvanlarının gücünden faydalanılmaktadır. Yine üretilen tarımsal ürünlerin taşınmasında ve işlenmesinde de hayvan gücü kullanılmaktadır. Bu durum, tarımla uğraşan hanelerin, özellikle toprağı işlemek ve taşıma faaliyetlerinde kullanmak için belirli sayıda hayvan beslemelerini zorunlu kılmaktadır. Bazı durumlarda ise tarımsal üretim yapan haneler bu hayvanları beslemek yerine kiralamayı tercih etmektedirler (Güran, 1998:198).

4.3.2.1. Genel Dağılım

Hayvancılık Geldiklan genelinde yaygın bir üretim faaliyetidir. Bütün köylerde belirli miktarlarda hayvan yetiştirilmektedir. Tablo 23'te hayvan varlığının köylere göre dağılımı verilmektedir. Hayvanlar; küçükbaş, büyükbaş ve yük ve binek hayvanı olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmıştır. Tabloda ayrıca üç başlık altında sınıflandırdığımız hayvanların hane başına düşen ortalamaları da verilmiştir. Tabloya bakıldığında, özellikle küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yaygın olduğu görülmektedir. Küçükbaş hayvanların, etinden, sütünden, yününden ve derisinden faydalanılabilmektedir. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği diğer hayvancılık faaliyetlerine göre hem daha ucuz hem de daha kolaydır.

Genellikle yaylalarda büyük sürüler halinde yetiştirilen küçükbaş hayvanların ticareti de diğer hayvan türlerine göre daha yaygındır.

Tablo 23. Hayvan Varlığının Genel Dağılımı (Adet)

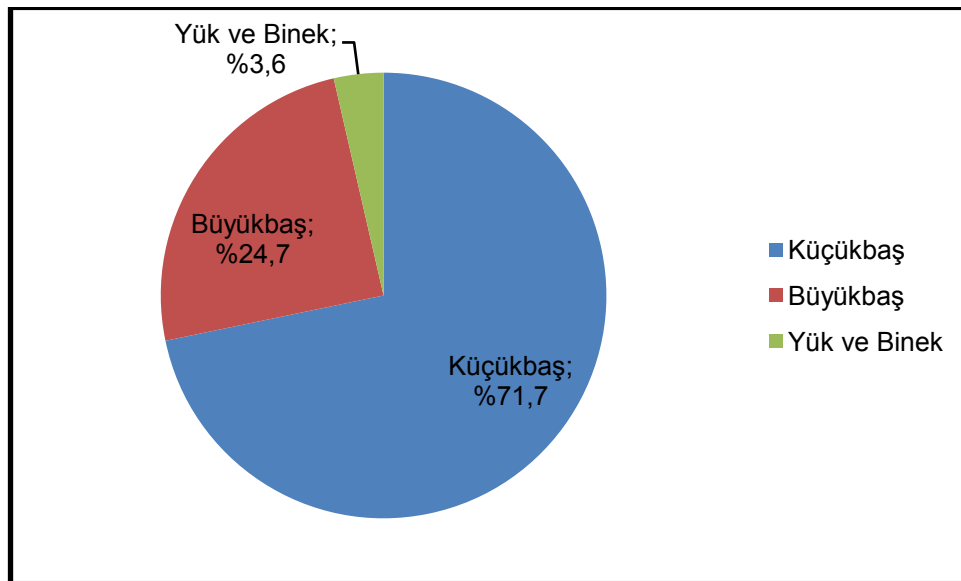
Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Küçükbaş Hayvan Sayısı	Ortalama Küçükbaş Hayvan Sayısı	Büyükbaş Hayvan Sayısı	Ortalama Büyükbaş Hayvan Sayısı	Yük ve Binek Hayvanı Sayısı	Ortalama Yük ve Binek Hayvanı Sayısı
Kovay Karyesi	48	1.194	24,87	346	7,20	73	1,52
Olus Karyesi	60	657	10,95	340	5,66	33	0,55
İmred Karyesi	38	135	3,55	266	7	52	1,36
Musa Karyesi	37	137	3,70	227	6,13	15	0,40
Moramur Karyesi	69	704	10,20	214	3,10	35	0,50
Boğa Karyesi	39	1.261	32,33	193	4,94	19	0,48
Elgazi Karyesi	24	1.037	43,20	166	6,91	18	0,75
Bağlıca Karyesi	23	533	23,17	152	6,60	37	1,60
Yağmur Karyesi	18	373	20,72	145	8,05	18	1
Orta Karyesi	24	534	22,25	125	5,20	21	0,87
Yaylacık Karyesi	11	231	21	104	9,45	14	1,27
Kutu Karyesi	23	124	5,39	101	4,39	12	0,52
Toplam	414	6.920	16,71	2.379	5,74	347	0,83

Tabloya bakıldığında, Geldiklan genelinde toplam 6.920 adet küçükbaş hayvanın bulunduğu görülmektedir. Hane başına yaklaşık 16 adet küçükbaş hayvan düşmektedir. Özellikle Moramur ve Boğa karyelerinde küçükbaş hayvan sayısının bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Hane başına düşen ortalama küçükbaş hayvan sayısının en fazla olduğu köy ise Elgazi Karyesi'dir. Elgazi Karyesi'nde hane başına ortalama 43,20 adet küçükbaş hayvan düşmektedir. Hane başına düşen ortalama küçükbaş hayvan sayısının en az olduğu köy ise takribi 3,55 adet ile İmred Karyesi'dir.

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin ardından ikinci sırada büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yer almaktadır. Büyükbaş hayvanlardan genellikle tarım topraklarının işlenmesinde ve üretilen ürünlerin taşınmasında faydalanılmaktadır. Geldiklan'da 2.379 adet büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Hane başına ortalama 5,74 adet büyükbaş hayvan düşmektedir. Büyükbaş hayvan sayısının en fazla olduğu köy Kovay Karyesi'dir. Kovay Karyesi'nde toplam 346 adet büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Hane başına ortalama 7,20 adet büyükbaş hayvan düşmektedir. Büyükbaş hayvan sayısının en az olduğu köy ise Kutu Karyesi'dir. Kutu Karyesi'nde toplam 101 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır ve hane başına ortalama 4,39 adet büyükbaş hayvan düşmektedir.

Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığın ardından üçüncü sırada yük ve binek hayvanı yetiştiriciliği gelmektedir. Ulaşım için gerekli olan altyapının ve ulaşım araçların yok denecek kadar az olduğu bir dönemde, merkep ve kısarak gibi hayvanlar büyük önem arz etmektedir. Geldiklan'da 347 adet yük ve binek hayvanı yetiştirilmektedir ve hane başına ortalama 0,83 adet hayvan düşmektedir. Bu tür hayvanlarının en fazla yetiştirildiği köy Kovay Karyesi'dir. Kovay Karyesi'nde 73 adet yük ve binek hayvanı yetiştirilmektedir ve hane başına ortalama 1,52 adet hayvan düşmektedir. Yük ve binek hayvanlarının en az yetiştirildiği köy ise Kutu Karyesi'dir. Kutu Karyesi'nde 12 adet yük ve binek hayvanı yetiştirilmektedir ve hane başına 0,52 adet hayvan düşmektedir.

Hayvan varlığının genel dağılımına bakıldığında toplam 9.646 adet hayvan yetiştirildiği görülmektedir. Hane başına ortalama 23,30 adet hayvan düşmektedir. Hayvan varlığının en fazla olduğu köyler sırasıyla Kovay, Boğa ve Elgazi karyeleridir.

Şekil 13. Hayvan varlığının türlere göre dağılımı

4.3.2.2. Büyükbaş Hayvan Dağılımı ve Elde Edilen Yıllık Gelir

Temettuat defterlerine büyükbaş hayvanlar türlerine ve niteliklerine göre ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir. Büyükbaş hayvan türleri inek ve camızdır. İnek ve camız türlerine dâhil olan diğer büyükbaş hayvanlar ise niteliklerine göre adlandırılarak kaydedilmiştir. İnek türüne dâhil olan büyükbaş hayvanlar; sağman inek, yoz inek, buzağı, dana, düve, tosun ve koşu öküzüdür. Camız türüne dâhil olan büyükbaş hayvanlar ise; sağman camız, yoz camız, malak, comba, camız öküzü ve koşu camızdır. Büyükbaş hayvanların adlandırılmasında, hayvanların niteliklerine vurgu yapmak için adlarıyla birlikte çeşitli sıfatlar kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, hayvanların süt verdiğini belirtmek için inek ve camızların başına “sağman” sıfatı getirilmiştir. Yine hayvanın süt vermediğini ve yavrusunun olmadığını belirtmek için de inek ve camızların başına “yoz” sıfatı getirilmiştir. Ayrıca tarım topraklarının işlenmesinde ve ulaşımda kullanılan büyükbaş hayvanları belirtmek içinde “koşu” sıfatı kullanılmıştır. Kullanılan bu sıfatlar, hayvanlardan gelir elde edilip edilmediğinin ve hangi amaçlarla faydalandığının belirlenmesinde büyük öneme sahiptir. Günümüzde Anadolu’da bu adlar ve sıfatlar büyükbaş hayvanlar için hala yaygın bir şekilde neredeyse hiçbir değişiklik göstermeden kullanılmaya devam edilmektedir.

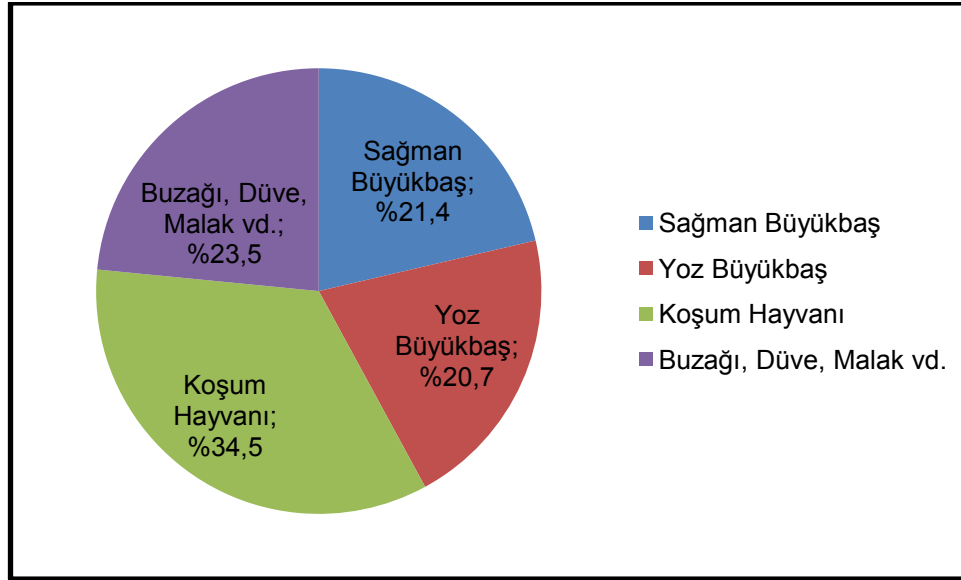
Tablo 24’te büyükbaş hayvan türlerinin köylere göre dağılımı verilmektedir. Tabloya bakıldığında süt üretiminde kullanılan sağman inek ve camızların bütün köylerde çeşitli sayılarda yetiştirildiği görülmektedir. Sağman inek ve camızların toplamı 508’dir. Hane başına ortalama 1,23 adet sağman büyükbaş hayvan düşmektedir. Bu ortalama her hanenin az da olsa kendi ihtiyacını karşılayacak kadar süt üretimi yaptığını göstermektedir. Ancak sağman hayvanların yavrularının kayıtlara geçirilmesine fazla dikkat edilmediği anlaşılmaktadır. Örneğin, Kovay Karyesi’nde toplam 46 adet sağman ineğin kayıtlara geçirilmesine rağmen sadece bir adet buzağı kaydına rastlanmaktadır.

Nahiye genelinde süt vermeyen ve yavrusu bulunmayan yoz büyükbaş hayvanların toplam sayısı ise 493’tür. Yoz büyükbaş hayvan sayısının bu kadar fazla olması dikkat çekicidir. Çünkü tabloya bakıldığında dişi büyükbaş hayvanların döllenmesi için gerekli olan erkek büyükbaş hayvan sayısının yeterli olduğu görülmektedir. Temettuat defterlerindeki kayıtlarda sadece sağman büyükbaş hayvanlardan vergi alındığının tespit edilmesi bu durumun muhtemelen, köylülerin vergi vermemek için sağman olan büyükbaş hayvanlarını yoz olarak göstermek suretiyle yanlış beyanda bulunmalarından kaynaklandığını göstermektedir.

Tablo 24. Büyükbaş Hayvan Dağılımı (Adet)

Yerleşim Yeri	Sağman İnek	Yoz İnek	Buzağı	Dana Düve	Tosun	Koşu Öküzü	Sağman Camız	Yoz Camız	Malak	Comba	Camız Öküzü	Koşu Camız	Toplam
Kovay Karyesi	46	57	1	31	15	107	10	19	10	3	47	-	346
Olus Karyesi	64	44	73	4	9	41	20	19	25	6	-	35	340
İmred Karyesi	49	55	11	15	16	76	8	8	5	3	20	-	266
Musa Karyesi	37	31	38	-	-	65	7	8	17	-	-	24	227
Moramur Karyesi	31	34	48	-	-	82	1	1	1	-	5	11	214
Boğa Karyesi	36	54	27	-	25	28	3	1	-	1	13	5	193
Elgazi Karyesi	18	29	-	23	1	32	15	10	11	-	-	27	166
Bağlıca Karyesi	32	19	29	-	-	13	12	14	13	-	-	20	152
Yağmur Karyesi	28	30	12	-	-	44	5	3	7	-	-	16	145
Orta Karyesi	25	18	17	1	-	29	3	8	8	-	-	16	125
Yaylacık Karyesi	23	17	-	23	1	17	5	2	4	2	-	10	104
Kutu Karyesi	26	11	-	20	-	21	4	1	2	-	7	9	101
Toplam	415	399	256	117	67	555	93	94	103	15	92	173	2.379

Tablo 24'e bakıldığında tarım topraklarının işlenmesinde ve ürünlerin taşınmasında kullanılan çeşitli türlerde 820 adet büyükbaş koşum hayvanının bulunduğu görülmektedir. Hane başına ortalama 1,98 adet koşum hayvanı düşmektedir. Bu ortalama hane başına neredeyse bir çift öküzün düştüğünü göstermektedir. Geldiklan'da hububat üretimi yapılan 9.341 dönüm mezru tarla bulunmaktadır. Koşum hayvanı başına ortalama 11,39 dönüm tarım arazisi düşmektedir. Bir çift öküz günde üç ila dört dönüm toprak sürebiliyordu (Güran, 1998:86). Buna göre Geldiklan'da bir çift öküzün sadece tarla sürümü için kullanıldığı gün sayısının ortalama üç iş günü olarak geliştiği görülmektedir. Bu veriler Geldiklan'da toprağı hayvan gücüyle işleme süresinin kısa olduğunu ve yeterli sayıda koşum hayvanının bulunduğunu göstermektedir. Nahiye genelinde en fazla koşum hayvanı, tahıl üretiminde birinci sırada olan Kovay Karyesi'nde bulunmaktadır. Kovay Karyesi'nde tahıl üretiminin fazla olmasının, koşum hayvanlarına olan ihtiyacı artırmış olması kuvvetle muhtemeldir.

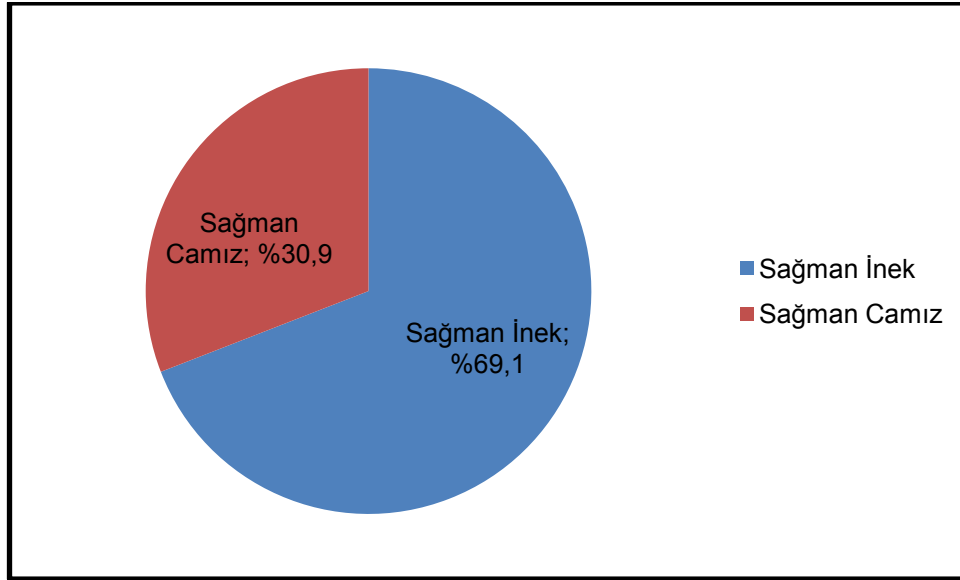
Şekil 14. Büyükbaş hayvanların niteliklerine göre dağılımı

Temettüat sayımlarında, sağman büyükbaş hayvanlardan elde edilen bir yıllık gelirin miktarı hesaplanarak H.1260 ve 1261 yılı geliri olarak defterlere kayıt edilmiştir. Temettüat sayımlarında hayvanlardan elde edilen yıllık gelirlerin hesaplanmasında bölgelerin hayvansal verimlilik düzeyine göre belirlenen yıllık gelir değerleri kullanılmaktadır. Temettüat sayımlarının yapıldığı bölgeler arasında bir yılda hayvanlardan elde edilen süt ve et gibi ürünlerin miktarı, bölgelerin verimliliğine ve şartlarına göre değişiklik gösterebiliyordu. Adana'da bir baş sağman inekten yılda yaklaşık 770 kilogram süt alınırken, Bitlis'te bu oran 192 kilografa kadar düşüyordu (Güran, 1998:105). Bu nedenle temettüat sayımlarında bir baş sağman hayvandan elde edilen yıllık gelirin hesaplanmasında kullanılan değerler bölgeler arasında farklılıklar göstermekteydi. Örneğin, Menteşe Sancağı'nın Tavas Kazası'nda bir baş sağman ineğin yıllık geliri 50 kuruş olarak hesaplanmaktadır (Kütükoğlu, 1995:410). Sivas Eyaleti'nin Yıldızeli Kazası'nda ise bir baş sağman ineğin 20 ve bir baş sağman camızın 40 kuruş üzerinden yıllık gelirleri hesaplanmaktadır (Özbölük, 2011:93-97). Yıldızeli Kazası'nda kullanılan bu değerler Geldiklan içinde geçerlidir. Geldiklan'da sağman büyükbaş hayvanların yıllık gelirlerinin hesaplanmasında, bir baş sağman inek için 20 kuruş ve bir baş sağman camız için 40 kuruş yıllık gelir miktarları kullanılmaktadır. Yıldızeli Kazası'nda kullanılan yıllık gelir değerlerinin Geldiklan için de geçerli olması, XIX. yüzyılın ortalarında hayvansal verimlilik düzeyi bakımından Yıldızeli ve Geldiklan'ın aynı seviyede kabul edildiğini göstermektedir.

Tablo 25. Büyükbaş Hayvanlardan Elde Edilen Yıllık Gelirin Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Sağman İnek Gelir	Sağman Camız Gelir	Toplam Gelir	Hane Başına Düşen Ortalama Gelir
Olus Karyesi	60	1.280	800	2.080	34,66
Kovay Karyesi	48	920	400	1.320	27,5
İmred Karyesi	38	980	320	1.300	34,21
Bağlıca Karyesi	23	640	480	1.120	48,69
Musa Karyesi	37	740	280	1.020	27,56
Elgazi Karyesi	24	360	600	960	40
Boğa Karyesi	39	720	120	840	21,53
Yağmur Karyesi	18	560	200	760	42,22
Kutu Karyesi	23	520	160	680	29,56
Moramur Karyesi	69	620	40	660	9,56
Yaylacık Karyesi	11	460	200	660	60
Orta Karyesi	24	500	120	620	25,83
Toplam	414	8.300	3.720	12.020	29,03

Tablo 25'te sağman büyükbaş hayvanlardan elde edilen yıllık gelirlerin köylere göre dağılımı verilmektedir. Tabloya bakıldığında, sağman inek ve sağman camızlardan en fazla gelir elde edilen köyün Olus Karyesi olduğu görülmektedir. Olus Karyesi'nde, sağman ineklerden 1.280 ve sağman camızlardan 800 kuruş olmak üzere toplam 2.080 kuruş gelir elde edilmiştir. Olus Karyesi'nde hane başına ortalama 34,66 kuruş sağman büyükbaş hayvan geliri düşmektedir. Sağman büyükbaş hayvanlardan elde edilen yıllık gelirin en az olduğu köy ise Orta Karyesi'dir. Orta Karyesi'nde sağman büyükbaş hayvanlardan toplam 620 kuruş gelir elde edilmiştir. Hane başına düşen ortalama sağman büyükbaş hayvan gelirinin en düşük olduğu köy, ortalama 9,56 kuruş gelir ile Moramur Karyesi'dir. Nahiye genelinde sağman büyükbaş hayvanlardan toplam 12.020 kuruş gelir elde edilmiştir ve hane başına ortalama 29,03 kuruş gelir düşmektedir.

Şekil 15. Yıllık gelirin büyükbaş hayvan türlerine göre dağılımı

4.3.2.3. Küçükbaş Hayvan Dağılımı ve Elde Edilen Yıllık Gelir

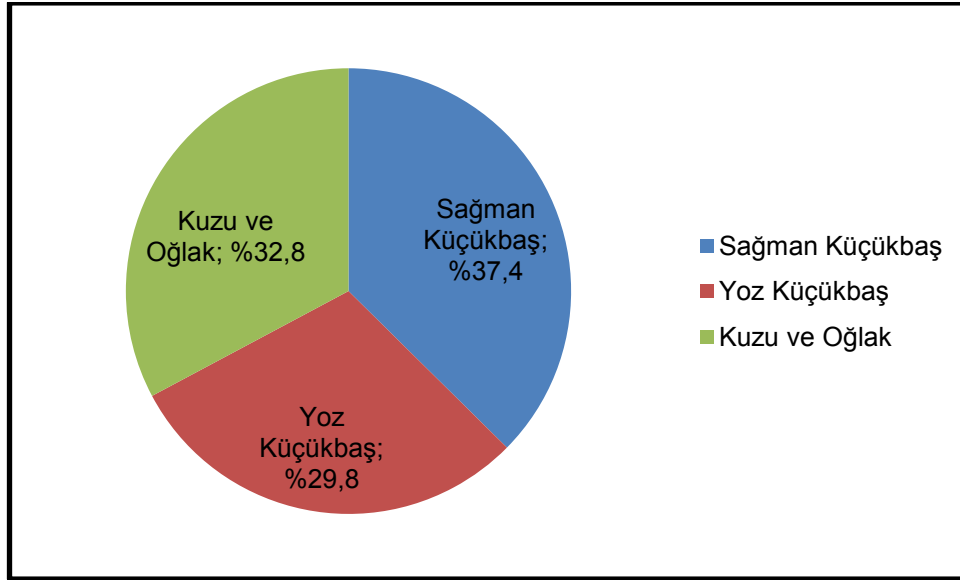
Geldiklan'da kayıtlara geçirilen iki tür küçükbaş hayvan tespit edilmiştir. Tespit edilen küçükbaş hayvan türleri koyun ve keçidir. Temettüat kayıtlarında koyun türünün adlandırılmasında genel olarak "ağnam" kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Keçi ve koyun türüne dâhil olan diğer küçükbaş hayvanlar ise niteliklerine göre temettüat defterlerine kayıt edilmiştir. Kayıtlarda tespit edilen koyun türüne dâhil olan küçükbaş hayvanlar; sağman ağnam, yoz ağnam ve kuzudur. Keçi türüne dâhil olan küçükbaş hayvanlar ise; sağman keçi, yoz keçi ve oğlaktır. Küçükbaş hayvanların nitelendirilmesinde kullanılan sıfatlara bakıldığında özellikle süt üretimine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Tablo 26'da küçükbaş hayvanların köylere göre dağılımı verilmektedir. Tabloya bakıldığında en fazla küçükbaş hayvanın Boğa Karyesi'nde yetiştirildiği görülmektedir. Boğa Karyesi'nde toplam 1.261 küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Boğa Karyesi ayrıca koyun türüne dâhil olan küçükbaş hayvanların en fazla yetiştirildiği köydür. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin en az yapıldığı köy ise Kutu Karyesi'dir. Kutu Karyesi'nde çoğunluğu keçi türüne dâhil olmak üzere 124 küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Keçi türüne dâhil olan küçükbaş hayvanların en fazla yetiştirildiği köy Elgazi Karyesi'dir. Elgazi Karyesi'nde keçi türüne dâhil olan toplam 933 küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Yaylacık Karyesi'nde ise keçi türüne dâhil olan küçükbaş hayvanların yetiştirilmediği görülmektedir.

Tablo 26. Küçükbaş Hayvan Dağılımı (Adet)

Yerleşim Yeri	Sağman Ağnam	Yoz Ağnam	Sağman Keçi	Yoz Keçi	Kuzu	Oğlak	Toplam
Boğa Karyesi	375	463	26	12	360	25	1.261
Kovay Karyesi	370	278	75	38	366	67	1.194
Elgazi Karyesi	41	22	311	330	41	292	1.037
Moramur Karyesi	45	23	208	179	45	204	704
Olus Karyesi	266	126	60	27	128	50	657
Orta Karyesi	91	48	122	102	76	95	534
Bağlıca Karyesi	180	122	38	24	140	29	533
Yağmur Karyesi	87	57	59	35	80	55	373
Yaylacık Karyesi	85	57	-	-	89	-	231
Musa Karyesi	4	12	56	29	4	32	137
İmred Karyesi	35	51	4	4	37	4	135
Kutu Karyesi	15	3	37	20	15	34	124
Toplam	1.594	1.262	996	800	1.381	887	6.920

Tablo 26'da küçükbaş hayvan türlerinin dağılımına bakıldığında koyun yetiştiriciliğinin daha yaygın olduğu görülmektedir. Geldiklan genelinde yetiştirilen 6.920 küçükbaş hayvanın, 4.237'si koyun türüne dâhil olan küçükbaş hayvanlardan oluşmaktadır. Koyun yetiştiriciliğinin daha yaygın olması muhtemelen koyundan elde edilen yıllık gelirin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Keçi türüne dâhil küçükbaş hayvan sayısı 2.683'tür. Küçükbaş hayvanlardan elde edilen oğlak ve kuzuların sayılarına bakıldığında sağman küçükbaş hayvan sayısından daha az olduğu görülmektedir. Sağman koyun başına 0,87 baş kuzu ve sağman keçi başına ise 0,89 baş oğlak düşmektedir. Bu ortalamalar yavrulama konusunda sağman keçilerin daha verimli olduğunu göstermektedir. Tabloda dikkati çeken diğer bir husus ise yoz küçükbaş hayvan sayısının bir hayli fazla olmasıdır. Nahiye genelinde 2.062 yoz küçükbaş hayvan olduğu görülmektedir.

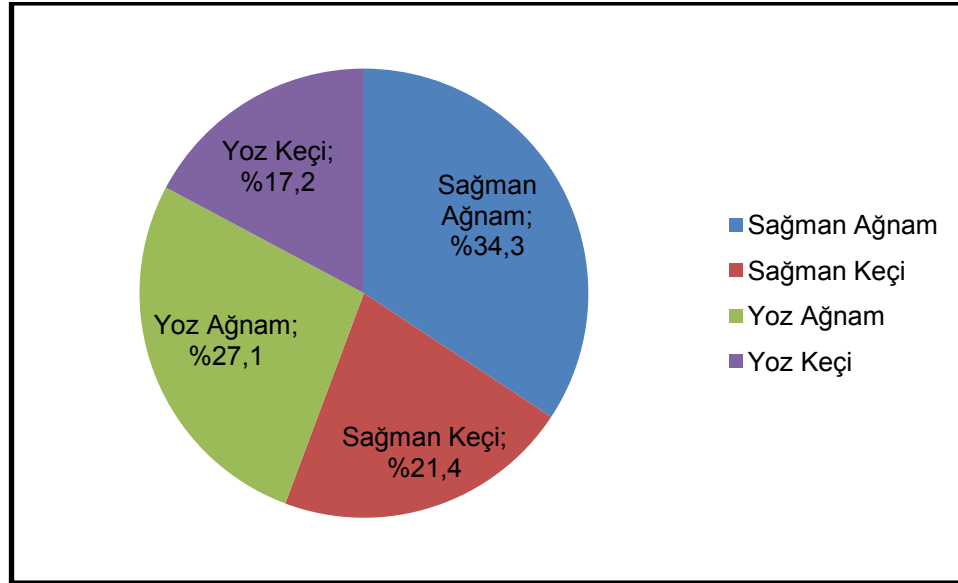
Şekil 16. Küçükbaş hayvanların niteliklerine göre dağılımı

Temettüat sayımlarında, büyükbaş hayvanlarda olduğu gibi küçükbaş hayvanlarında bir yıllık gelirleri hesaplanmış ve temettüat defterlerine kayıt edilmiştir. Ancak temettüat sayımlarında büyükbaş hayvanların gelirlerinin hesaplanmasında yoz hayvanlara yer verilmediği halde, küçükbaş hayvanlarda yoz hayvanların gelirlerinin de hesaplandığı ve defterlere kayıt edildiği görülmektedir. Yoz küçükbaş hayvanlardan yün ve kıl üretiminde faydalanılması yıllık belli bir miktar gelir elde edilmesini sağlamaktadır. Küçükbaş hayvanların gelirlerinin hesaplanmasında, büyükbaş hayvanlarda olduğu gibi bölgelerin verimlilik düzeyine göre belirlenen değerler kullanılmaktadır. 1845 yılında Osmanlı Devleti genelinde küçükbaş hayvanlar için belirlenen ortalama yıllık gelir değerleri, sağman koyun ve keçi için beş, yoz keçi ve koyun için üç kuruş olarak tespit edilmiştir (Güran, 1998:228). Bu değerler, temettüat sayımlarının yapıldığı bölgelerdeki verimlilik düzeyine göre artmakta veya azalmaktaydı. Örneğin, Menteşe Sancağı'nın Tavas Kazası'nda sağman koyun ve keçiler için yıllık gelir değerleri 10 kuruş olarak sabittir (Kütükoğlu, 1995:410). Geldiklan'da ise küçükbaş hayvanların yıllık gelirlerinin hesaplanmasında kullanılan değerler, bir baş sağman koyun için 5, bir baş sağman keçi için 4, bir baş yoz koyun için 2,5 ve bir baş yoz keçi için 2 kuruş olarak belirlenmiştir. Ancak bu değerlere bazı kayıtlarda riayet edilmediği tespit edilmiştir. Örneğin, Musa Karyesi'nde 12 numaralı hanede ikamet eden Ali Bey'in biraderi Osman ve yeğeni Ömer'in 12 baş yoz koyunu için kayıtlara sadece dört kuruş yıllık gelir yazılmıştır. Belirlenen genel değerlere göre normalde yıllık gelirin 30 kuruş olması gerekmektedir.

Tablo 27. Küçükbaş Hayvanlardan Elde Edilen Yıllık Gelirin Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Sağman Ağnam Gelir	Yoz Ağnam Gelir	Sağman Keçi Gelir	Yoz Keçi Gelir	Toplam Gelir	Hane Başına Düşen Ortalama Gelir
Boğa Karyesi	39	1.875	1.157,5	104	24	3.160,5	81,03
Kovay Karyesi	48	1.850	695	300	76	2.921	60,85
Elgazi Karyesi	24	205	55	1.244	660	2.164	90,16
Olus Karyesi	60	1.330	315	240	54	1.939	32,31
Moramur Karyesi	69	225	57,5	832	358	1.472,5	21,34
Bağlıca Karyesi	23	900	305	152	48	1.405	61,08
Orta Karyesi	24	455	120	488	204	1.267	52,79
Yağmur Karyesi	18	435	142,5	236	70	883,5	49,08
Yaylacık Karyesi	11	425	142,5	-	-	567,5	51,59
Musa Karyesi	37	20	30	224	58	332	8,97
İmred Karyesi	38	175	127,5	16	8	326,5	8,59
Kutu Karyesi	23	75	7,5	148	40	270,5	11,76
Toplam	414	7.970	3.155	3.984	1.600	16.709	40,35

Tablo 27’de küçükbaş hayvanlardan elde edilen yıllık gelirin köylere göre dağılımı verilmektedir. Küçükbaş hayvanlardan en fazla gelir Boğa Karyesi’nde elde edilmektedir. Boğa Karyesi’nde küçükbaş hayvanlardan toplam 3.160,5 kuruş gelir elde edilmiştir ve hane başına ortalama 81,03 kuruş gelir düşmektedir. Küçükbaş hayvanlardan en az gelir elde edilen köy ise Kutu Karyesi’dir. Kutu Karyesi’nde yetiştirilen küçükbaş hayvanlardan toplam 270,5 kuruş gelir elde edilmiştir ve hane başına ortalama 11,76 kuruş gelir düşmektedir. Hane başına düşen yıllık ortalama gelirin en yüksek olduğu köy Elgazi Karyesi’dir. Elgazi Karyesi’nde hane başına ortalama 90,16 kuruş gelir düşmektedir. Hane başına düşen yıllık ortalama gelirin en düşük olduğu köy ise İmred Karyesi’dir. İmred Karyesi’nde hane başına ortalama 8,59 kuruş gelir düşmektedir. Küçükbaş hayvanlardan toplam 16.709 kuruş gelir elde edilmiştir ve hane başına ortalama 40,35 kuruş gelir düşmektedir.

Şekil 17. Yıllık gelirin küçükbaş hayvan türlerine göre dağılımı

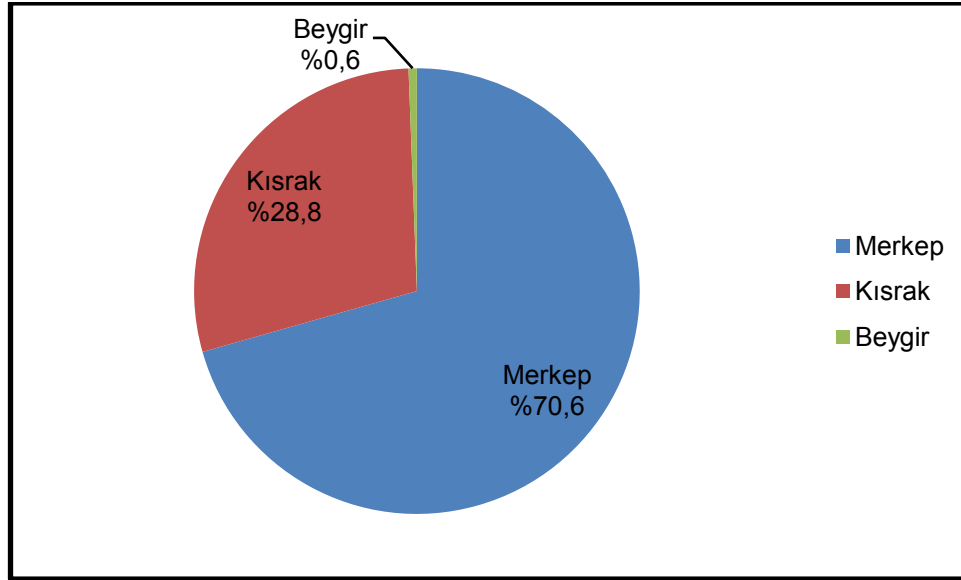
4.3.2.4. Yük ve Binek Hayvanı Dağılımı ve Elde Edilen Yıllık Gelir

Temettüat defterlerinde, yük ve binek hayvanı olarak merkep, kısarak ve bargir (Beygir) türleri tespit edilmiştir. Ayrıca tespit edilen bu türlerin yavruları ve yoz olanları da defterlere kayıt edilmiştir. Merkep türüne dâhil olan hayvanlar sıpa ve merkep öküzüdür. Kısarak türüne dâhil olan hayvanlar ise yoz kısarak ve taydır. Yük ve binek hayvanları, ulaşımda, tarım arazilerinin işlenmesinde ve yük taşımacılığında kullanılıyordu. Özellikle katır ve atlar tarım arazilerin işlenmesinde kullanılmaktadır (Güran, 1998:86). Geldiklan'da ise bu hayvanlardan özellikle yük taşımacılığında ve ulaşımda faydalanılmaktadır. Tarım arazilerinin işlenmesinde ise daha önce de belirttiğimiz üzere büyükbaş koşum hayvanlarından yararlanılmaktadır. Özellikle merkep ve kısaraklar üretim yapılan tarla ve bağlara ulaşımda yaygın olarak kullanılmış olmalıdır. Ayrıca yakın köy ve kasabalara ulaşımda da merkep ve kısaraklardan faydalanılmaktadır. Tarlalarda üretilen ürünlerin köylere taşınmasında ise bir veya iki adet hayvanın çektiği ilkel arabalar kullanılmaktadır. Bu arabalar hayvan sırtında yapılan taşıma faaliyetlerine göre daha etkin taşıma araçlarıdır. Zira hayvanların çektiği bu arabalarla bir atın sırtında taşıyabileceği yükün beş katını taşımak mümkün olabiliyordu (Güran, 1998:87). Ayrıca bu arabalar, üretilen ürünlerin pazarlara ulaştırılmasında da büyük önem arz etmekteydi. Görüldüğü üzere yük ve binek hayvanları tarımsal üretimin her aşamasında etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

Tablo 28. Yük ve Binek Hayvanı Dağılımı (Adet)

Yerleşim Yeri	Merkep	Sıpa	Merkep Öküzü	Kısrak	Yoz Kısrak	Tay	Beygir	Toplam
Kovay Karyesi	46	-	1	15	6	4	1	73
İmred Karyesi	41	1	-	3	2	5	-	52
Bağlıca Karyesi	9	1	-	9	11	7	-	37
Moramur Karyesi	35	-	-	-	-	-	-	35
Olus Karyesi	26	-	-	4	2	-	1	33
Orta Karyesi	11	-	-	3	4	3	-	21
Boğa Karyesi	15	-	-	2	-	2	-	19
Yağmur Karyesi	9	-	-	6	3	-	-	18
Elgazi Karyesi	16	-	-	1	-	1	-	18
Musa Karyesi	12	-	-	1	-	2	-	15
Yaylacık Karyesi	14	-	-	-	-	-	-	14
Kutu Karyesi	8	-	-	3	1	-	-	12
Toplam	242	2	1	47	29	24	2	347

Tablo 28'de yük ve binek hayvanlarının köylere göre dağılımları verilmektedir. Nahiye genelinde en çok tercih edilen yük ve binek hayvanının merkep olduğu görülmektedir. Köylerde toplam 243 merkep hayvanı yetiştirilmektedir. Bunun nedeni merkebin beslenmesinin kolay ve fiyat bakımından da diğer hayvanlara göre daha ucuz olması ile ilgili olmalıdır (Özlü, 2007:58). Merkep hayvanından sonra en fazla yetiştirilen yük ve binek hayvanı kısraktır. Temettüat kayıtlarında yoz olan kısraklarda ayrıca belirtilmiştir. Köylerde yoz kısrak ve taylarda dâhil olmak 100 kısrak hayvanı yetiştirilmektedir. Defterlerde sadece iki beygir hayvanı kaydına rastlanmıştır. Bu beygirler Kovay ve Olus karyelerinde yetiştirilmektedir. Sadece iki adet sıpa hayvanı kaydına rastlanması özellikle merkeplerin yavrularının kayıtlara geçirilmesine gerek duyulmadığını göstermektedir.

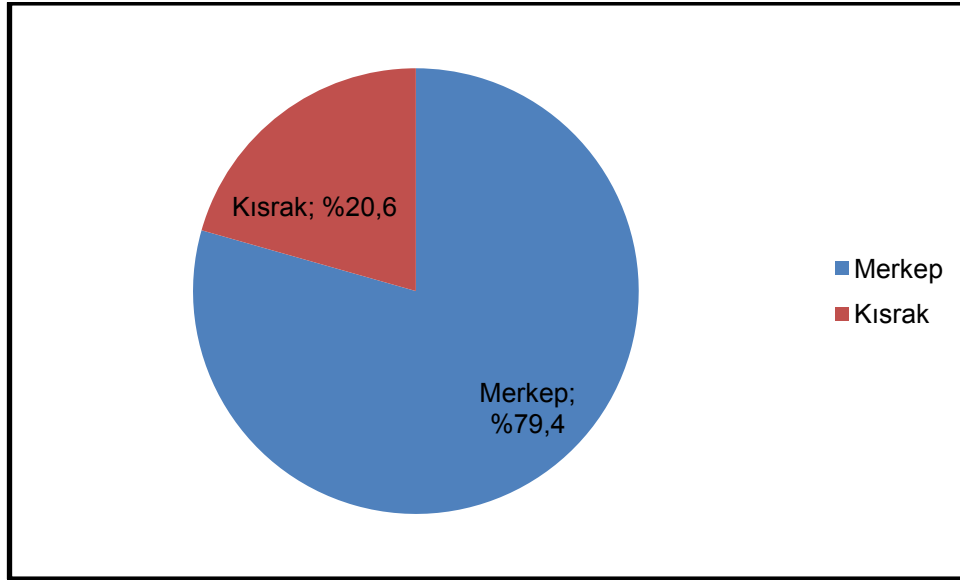
Şekil 18. Yük ve binek hayvanı türlerinin dağılımı

Temettüat defterlerine, yük ve binek hayvanları arasından sadece merkep ve kısarakların yıllık gelirleri kayıt edilmiştir. Beygirlerin yıllık gelirlerine yer verilmemiştir. Ayrıca sıpa, tay, merkep öküzü ve yoz kısraklarda gelir hesaplamasının dışında bırakılmıştır. Yük ve binek hayvanlarından elde edilen gelirin hesaplanmasında genellikle merkep için 15 ve kısarak içinse 20 kuruş yıllık gelir değerleri kullanılmıştır. Ancak yıllık gelir hesaplamasında kullanılan bu değerler, büyükbaş ve küçükbaş hayvanların yıllık gelirlerinin hesaplanmasında kullanılan değerler gibi bölgeden bölgeye değişiklik gösterebilmekteydi. Örneğin Menteşe Sancağı'nın Tavas Kazası'nda kısarakların bir yıllık gelirleri 30 kuruş üzerinden hesaplanmıştır (Kütükoğlu, 1995:410). Sivas Eyaleti'nin Yıldızeli Kazası'nda ise yıllık gelirlerin hesaplanmasında merkepler için 15 ve kısaraklar içinse 40 kuruş yıllık gelir değerleri kullanılmaktadır (Özbölük, 2011:108-110). Yıldızeli Kazası'nda merkeplerden elde edilen yıllık gelir değerinin Geldiklan içinde geçerli olduğu görülmektedir. Özellikle kısraklardan elde edilen yıllık gelirin hesaplanmasında kullanılan değerlerin farklılık göstermesi dikkat çekicidir. Hayvanlardan elde edilen yıllık gelir değerlerinin hesaplanmasında genelde verim faktörünün dikkate alındığına daha önce değinmiştik. Ancak yük ve binek hayvanlarının yıllık gelirlerinin hesaplanmasında taşıma faaliyetlerinden elde edilen gelirin bölgeler arasında farklılık göstermesinde dikkate alındığını düşünmekteyiz. Çünkü bölgelerin özelliklerine göre taşıma faaliyetlerinin maliyeti ve bu faaliyet sonucunda elde edilen gelirler büyük değişiklikler gösterebilmekteydi (Güran, 1998:69-72).

Tablo 29. Yük ve Binek Hayvanlarından Elde Edilen Yıllık Gelirin Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Merkep Gelir	Kısrak Gelir	Toplam Gelir	Hane Başına Düşen Ortalama Gelir
Kovay Karyesi	48	690	300	990	20,63
İmred Karyesi	38	615	60	675	17,76
Moramur Karyesi	69	525	-	525	7,61
Olus Karyesi	60	390	80	470	7,83
Bağlıca Karyesi	23	135	180	315	13,70
Boğa Karyesi	39	225	40	265	6,79
Elgazi Karyesi	24	240	20	260	10,83
Yağmur Karyesi	18	135	120	255	14,17
Orta Karyesi	24	165	60	225	9,38
Yaylacık Karyesi	11	210	-	210	19,09
Musa Karyesi	37	180	20	200	5,41
Kutu Karyesi	23	120	60	180	7,83
Toplam	414	3.630	940	4.570	11,04

Tablo 29’da yük ve binek hayvanlarından elde edilen yıllık gelirin köylere göre dağılımı verilmektedir. Yük ve binek hayvanlarından en fazla gelir Kovay Karyesi’nde elde edilmektedir. Kovay Karyesi’nde yük ve binek hayvanlarından toplam 990 kuruş gelir elde edilmiştir ve hane başına ortalama 20,63 kuruş gelir düşmektedir. Yük ve binek hayvanlarından en az gelirin ise Kutu Karyesi’nde elde edildiği görülmektedir. Kutu Karyesi’nde yük ve binek hayvanlarından 180 kuruş gelir edilmiştir ve hane başına ortalama 7,83 kuruş gelir düşmektedir. Geldiklan’da yük ve binek hayvanlarından toplam 4.570 kuruş gelir elde edilmiştir. Toplam gelirin büyük bir kısmını merkep hayvanı gelirleri oluşturmaktadır. Toplam gelirden hane başına ortalama 11,04 kuruş gelir düşmektedir. Buna göre Moramur, Olus, Boğa, Elgazi, Orta, Musa ve Kutu karyelerinin gelirleri genel ortalamanın altındadır. Kovay, İmred, Bağlıca, Yağmur ve Yaylacık karyelerinin gelirleri ise genel ortalamanın üstündedir.

Şekil 19. Yıllık gelirin yük ve binek hayvanı türlerine göre dağılımı

4.3.2.5. Arı Kovanı Dağılımı ve Elde Edilen Yıllık Gelir

Osmanlı Devleti'nde arıcılık, diğer hayvancılık faaliyetleri kadar yaygın olmasa da az ya da çok Anadolu coğrafyasının büyük bir bölümünde yapılmaktaydı (Solak, 2013:354). Geldiklan temettüat kayıtlarında arıcılık faaliyetlerinin genel olarak birkaç kovanlık küçük işletmelerde hane ihtiyacını karşılamak amacıyla yapıldığı tespit edilmiştir. Bu tespit, arıcılığın diğer hayvancılık faaliyetlerinin aksine bir geçim kaynağı olmaktan uzak olduğunu göstermektedir. Arıcılık faaliyetlerinden elde edilen gelirin hesaplanmasında ise diğer hayvancılık faaliyetlerinde olduğu gibi bölgelerin verimlilik düzeyine göre belirlenen değerler kullanılmaktadır. Menteşe Sancağı'nın Tavas Kazası'nda bir kovan arının yıllık geliri 10 kuruş üzerinden hesaplanmaktadır (Kütükoğlu, 1995:410). Sivas Eyaleti'nin Yıldızeli Kazası'nda ise bir kovan arının yıllık gelirinin hesaplanmasında genel olarak dört kuruşluk gelir değeri kullanılmaktadır (Özbölük, 2011:131). Geldiklan'da ise bir kovan arının yıllık geliri 20 kuruş üzerinden hesaplanmaktadır. Belirlenen bu miktardan %10 oranında iki kuruşluk öşr-i kovan düşülerek geriye kalan 18 kuruşluk miktar bir kovandan elde edilen yıllık gelir olarak kayıtlara geçirilmiştir. Ancak bazı kayıtlarda belirlenen bu değere riayet edilmediği tespit edilmiştir. Örneğin, Yağmur Karyesi'nde iki numaralı hanede ikamet eden Toroğlu Süleyman ve Halil'in 16 adet arı kovanının geliri, kovan başına 15 kuruş üzerinden hesaplanmıştır.

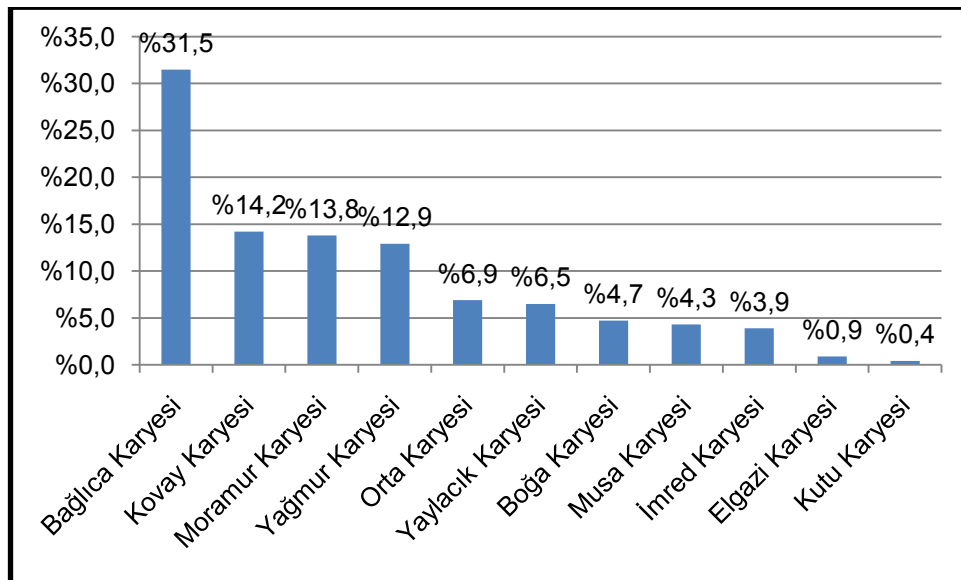
Tablo 30. Arı Kovanı Dağılımı ve Elde Edilen Yıllık Gelir (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Arı Kovanı (Adet)	Toplam Gelir	Hane Başına Düşen Ortalama Gelir
Bağlıca Karyesi	23	73	1.314	57,13
Kovay Karyesi	48	32	576	12
Moramur Karyesi	69	30	540	7,83
Yağmur Karyesi	18	33	522	29
Orta Karyesi	24	16	288	12
Yaylacık Karyesi	11	15	270	24,55
Boğa Karyesi	39	11	198	5,08
Musa Karyesi	37	10	180	4,86
İmred Karyesi	38	9	162	4,26
Elgazi Karyesi	24	2	36	1,50
Kutu Karyesi	23	1	18	0,78
Olus Karyesi	60	-	-	-
Toplam	414	232	4.104	9,91

Tablo 30'da arı kovanları ve elde edilen yıllık gelirin köylere göre dağılımları verilmiştir. Tabloya bakıldığında arıcılık faaliyetlerin en yoğun yapıldığı köyün Bağlıca Karyesi olduğu görülmektedir. Bağlıca Karyesi'nde toplam 73 adet arı kovanı bulunmaktadır. Bağlıca Karyesi'nde bulunan arı kovanlarının 20 adedi dört numaralı hanede ikamet eden İmamoğlu Bekir'e aittir. İmamoğlu Bekir'in 20 adet arı kovanı bulunması, arıcılığı gelir elde etmek amacıyla yaptığını göstermektedir. Bağlıca Karyesi'nin ardından en fazla arı kovanı bulunan ikinci sıradaki köy ise Yağmur Karyesi'dir. Yağmur Karyesi'nde toplam 33 adet arı kovanı bulunmaktadır. Yağmur Karyesi'nde bulunan arı kovanlarının 16 adedi iki numaralı hanede ikamet eden Toroğlu Süleyman ve Halil'e aittir. Toroğlu Süleyman ve Halil de muhtemelen İmamoğlu Bekir gibi arıcılığı gelir elde etmek amacıyla yapmaktadırlar. Arıcılık faaliyetlerinin Olus Karyesi hariç geriye kalan bütün köylerde yapıldığı görülmektedir. Nahiye genelinde toplam 232 adet arı kovanı bulunmaktadır.

Tablo 30'da arıcılık faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin köylere göre dağılımına bakıldığında ise yine Bağlıca Karyesi'nin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bağlıca Karyesi'nde arıcılık faaliyetlerinden toplam 1.314 kuruş gelir elde edilmiştir ve hane başına ortalama 57,13 kuruş gelir düşmektedir. Bağlıca Karyesi'nde arı kovanlarından elde edilen toplam gelirin 360 kuruşu dört numaralı hanede ikamet eden İmamoğlu Bekir'e aittir. İmamoğlu Bekir Geldiklan'da arıcılıktan en fazla gelir elde eden hane reisidir. Yağmur Karyesi arı kovanlarının en fazla olduğu ikinci köy olmasına rağmen, arı kovanlarından elde edilen yıllık gelir sıralamasında dördüncü sıradadır. Bu durum daha önce de belirttiğimiz gibi iki numaralı hanede ikamet eden Toroğlu Süleyman ve Halil'in sahip oldukları arı kovanlarından elde edilen yıllık gelirin hesaplanmasında farklı bir değer kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Arıcılık faaliyetlerinden elde edilen gelirin en az olduğu köy ise Kutu Karyesi'dir. Kutu Karyesi'nde arıcılık faaliyetlerinden sadece 18 kuruş gelir elde edilmiştir ve hane başına ortalama 0,78 kuruş arıcılık geliri düşmektedir.

Geldiklan'da bulunan 232 adet arı kovanından yıllık toplam 4.104 kuruş gelir elde edilmiştir. Toplam gelirden hane başına ortalama 9,91 kuruş arıcılık geliri düşmektedir. Hane başına düşen genel ortalamaya bakıldığında Bağlıca, Kovay, Yağmur, Orta ve Yaylacık karyelerinin genel ortalamanın üzerinde gelirlere sahip oldukları görülmektedir. Moramur, Musa, Boğa, İmred, Elgazi ve Kutu karyelerinin ise hane başına düşen ortalama arıcılık gelirleri genel ortalamanın altındadır.

Şekil 20. Arı kovanlarının köylere göre dağılımı

4.4. XIX. Yüzyılın Ortalarında Geldiklan Nahiyesi'nde Gelir Dağılımı

Temettüat sayımlarında, hane reislerinin sahip oldukları veya tasarrufu altında tuttıkları emlak, arazi ve hayvanlar belirlenerek defterlere kaydedilmiştir. Ayrıca hanenin sahip olduğu veya tasarrufu altında tuttuğu yukarıda belirtilen her bir taşınır veya taşınmaz servetin bir yıl içinde sağladığı hâsılat veya kira gelirleri hesaplanarak yine temettüat defterlerine kayıt edilmiştir. Temettüat sayımlarında, sadece hane reislerinin sahip oldukları taşınır veya taşınmaz servetlerden elde ettikleri gelirler değil, hane reisinin ve diğer hane üyelerinin esnafılık, ticaret veya emek faaliyetlerinden sağladıkları gelirler de belirlenerek hane reisinin yıllık toplam gelirine dâhil edilmiştir. Özellikle meslek ve ticaret gelirlerinin hesaplanmasında tamamen tahmine dayalı olarak ifade edilen gelir miktarları dikkate alınmıştır. Taşınır veya taşınmaz servetlerden elde edilen yıllık gelirlerin hesaplanmasında ise sayımların yapıldığı bölgeler arasında farklı yöntemler kullanılmıştır. Tarım gelirlerinin hesaplanmasında genel olarak aşar vergisinin 9 veya 10 katı bir miktar dikkate alınmıştır. Hayvan gelirlerinin hesaplanmasında ise bölgeler içinde belirlenen yıllık gelir miktarları kullanılmıştır (Güran, 2000:77-78).

Görüldüğü üzere temettüat sayımlarında hane reislerinin ekonomik potansiyellerinin eksiksiz olarak tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ancak temettüat sayımları sonucunda elde edilen verilerin defterlere kayıt edilmesi sırasında bu kadar titiz davranılmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle hane reislerinin servetlerinden elde ettikleri toplam yıllık gelirlerinin yazılmasında birçok hata yapıldığı tespit edilmiştir. Yıllık gelirlerin defterlere kayıt edilmesinde yaşanan bu tür sorunların iki temel nedeni olabilir. Bu nedenlerden birincisi, temettüat sayımlarını yapan görevlilerin sayım sırasında yaptıkları hesaplama hatalarıdır. Temettüat sayımlarının köylerde muhtar veya imamlar tarafından yapıldığı düşünüldüğünde bu tür hesaplama hatalarının yapılması ihtimali artmaktadır. İkinci neden ise yıllık toplam kazancın sayımı yapan görevli tarafından bilinçli olarak defterlere yanlış kaydedilmesidir. Geldiklan Nahiyesi temettüat defterlerinde yıllık gelirleri yanlış hesaplanan 47 hane reisi tespit edilmiştir. Tespit edilen bu kayıtlarda yıllık gelirlerin genellikle olduğundan daha az miktarlarda hesaplandığı görülmektedir.

Tablo 31'de köylerin H.1260 yılına ait toplam gelirleri verilmektedir. Tabloya bakıldığında Moramur Karyesi'nin 45.876 kuruş yıllık gelir ile gelir sıralamasında birinci sırada olduğu görülmektedir. Moramur Karyesi'nde hane başına ortalama 664,87 kuruş yıllık gelir düşmektedir. Yıllık gelirin en az olduğu köy Yaylacık Karyesi'dir. Yaylacık Karyesi'nin toplam yıllık geliri 6.867,5 kuruş olarak tespit edilmiştir. Hane başına ortalama 624,32 kuruş yıllık gelir düşmektedir.

Köylerin H.1260 yılına ait toplam gelirleri 273.227 kuruştur. Toplam gelirden hane başına ortalama 659,96 kuruş gelir düşmektedir. Buna göre Moramur, Boğa, Kovay, Bağlıca, Orta ve Yağmur karyelerinin hane başına düşen yıllık gelirleri genel ortalamanın üstündedir. Olus, Musa, İmred, Elgazi, Kutu ve Yaylacık karyelerinin hane başına düşen yıllık gelirlerinin ise genel ortalamanın altında olduğu görülmektedir. Hane başına düşen ortalama yıllık gelirin en yüksek olduğu köy Boğa Karyesi'dir. Boğa Karyesi'nde hane başına ortalama 1.038,18 kuruş yıllık gelir düşmektedir. Bu ortalamaya göre Geldiklan genelinde ekonomik refah düzeyinin en yüksek olduğu köyün Boğa Karyesi olduğu görülmektedir. Ayrıca Boğa Karyesi yıllık gelir sıralamasında da ikinci sıradadır. Hane başına düşen ortalama yıllık gelirin en az olduğu köy ise Kutu Karyesi'dir. Kutu Karyesi'nde hane başına ortalama 329,89 kuruş yıllık gelir düşmektedir.

Tablo 31. Gelir Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Toplam Gelir	Hane Başına Düşen Ortalama Gelir	Hane Başına Düşen Gelir Ortalamasına Göre
Moramur Karyesi	69	45.876	664,87	Üstünde
Boğa Karyesi	39	40.489	1.038,18	Üstünde
Kovay Karyesi	48	39.974	832,79	Üstünde
Olus Karyesi	60	25.934,5	432,24	Altında
Musa Karyesi	37	22.912,5	619,26	Altında
Bağlıca Karyesi	23	19.424,5	844,54	Üstünde
Orta Karyesi	24	17.736,5	739,02	Üstünde
İmred Karyesi	38	17.419,5	458,41	Altında
Elgazi Karyesi	24	15.508	646,17	Altında
Yağmur Karyesi	18	13.497,5	749,86	Üstünde
Kutu Karyesi	23	7.587,5	329,89	Altında
Yaylacık Karyesi	11	6.867,5	624,32	Altında
Toplam	414	273.227	659,96	-

4.4.1. Gelir Gruplarının Dağılımı

Temettuat kayıtlarında, hane başına düşen yıllık gelirin hem köy bazında hem de aynı köy içerisinde ikamet eden haneler arasında farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bir kişinin fert ve aile olarak elde edebileceği gelir miktarı, aynı zamanda onun birikmiş bir sermayesinin veya bir gayrimenkulünün bulunup bulunmamasına bağlıdır. Gelir dağılımındaki farklılıkların büyük bir kısmı ise esasen aileler ve fertler arasındaki mevcut mülkiyet farklarından doğmaktadır (Öztürk, 1996:66).

Geldiklan'da aynı köyde yaşayan haneler arasında yıllık gelir farklılaşmalarının oluşmasında, tarımsal üretim yapılan arazilerin dağılımının büyük etkisi olduğu görülmektedir. Ekonomisi genel olarak tarıma dayalı olan Geldiklan'da hane reislerinin sahip oldukları tarımsal üretim yapılabilen arazi miktarıyla doğru orantılı olarak yıllık gelir miktarlarının da arttığı tespit edilmiştir.

Tablo 32'de hanelerin gelir gruplarına göre dağılımları verilmektedir. Tabloya bakıldığında, hane reislerinin büyük çoğunluğunun orta seviyede gelir gruplarına dâhil oldukları görülmektedir. 1 ila 500 kuruş arasında yıllık geliri olan hane sayısı 203'tür. Bu gelir grubuna dâhil olan hane sayısının en fazla olduğu köy Olus Karyesi'dir. Olus Karyesi'nde ikamet eden 60 haneden 37'si 1 ila 500 kuruş arasında yıllık gelir elde eden gruba dâhildir.

501 ila 1.000 kuruş arasında yıllık gelir elde eden gruba ise 96 hanenin dâhil olduğu görülmektedir. Bu gruba dâhil olan haneler en fazla Moramur Karyesi'nde bulunmaktadır. Moramur Karyesi'nde bu gruba dâhil olan 19 hane tespit edilmiştir. Orta gelir seviyesinin üstünde gelir gruplarına dâhil olan hanelerin ise genel olarak 1.001-2.000 kuruş arasında yıllık gelir elde eden gruplara dâhil oldukları anlaşılmaktadır.

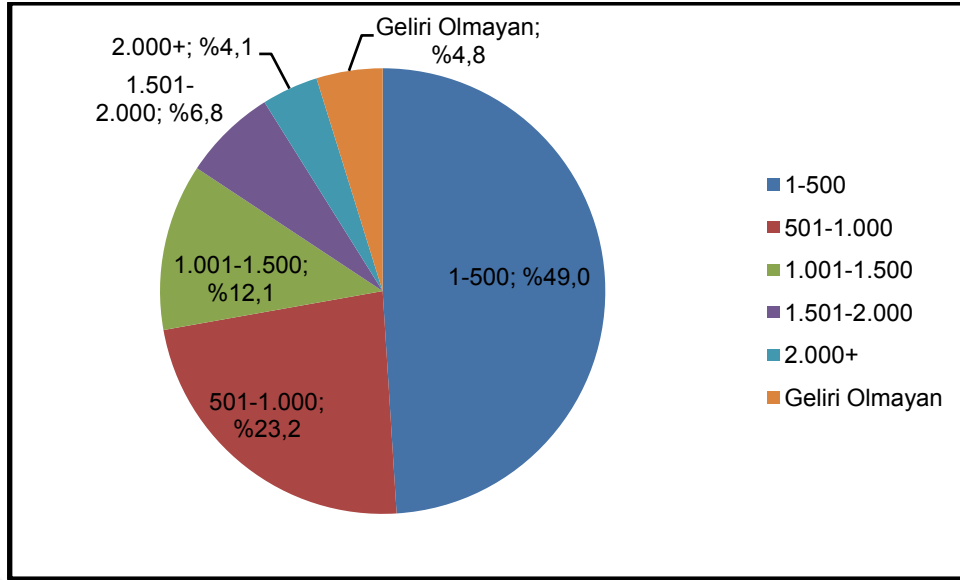
Tabloda yıllık 2.000 kuruş ve üzeri gelir elde eden hane sayısının 17 olduğu görülmektedir. Bu gelir grubuna dâhil olan hanelerin en fazla bulunduğu köy Boğa Karyesi'dir. Boğa Karyesi'nde bu gelir grubuna dâhil olan altı hane reislerinin gelirleri gerçekten dikkat çekici boyuttadır. Örneğin, Boğa Karyesi'nde bir numaralı hanede ikamet eden Receboğlu Mustafa ve biraderi ve yeğeninin yıllık toplam geliri 4.091 kuruştur ve bu gelirin 3.456 kuruşunu tarım gelirleri oluşturmaktadır. Yine Boğa Karyesi'nde dört numaralı hanede ikamet eden Tekiroğlu Süleyman ve biraderinin yıllık geliri 4.138,5 kuruştur.

Boğa Karyesi'nin toplam yıllık gelirinin neredeyse yarıya yakını bu altı hane reisinin elinde toplanmıştır. Boğa Karyesi'nin köyler arasında hane başına düşen yıllık gelirin en yüksek olduğu yerleşim yeri olmasında da bu altı hane reislerinin yıllık gelirlerinin büyük etkisi vardır.

Temettüat defterlerinde yıllık gelirleri kayıtlarda belirtilmeyen 20 hane reisi tespit edilmiştir. Yıllık gelirleri belirtilmeyen hane reislerinin genellikle emlak ve arazilerinin de olmadığı, hasta veya ihtiyarlıklarından dolayı çalışamaz durumda oldukları görülmektedir. Bu durumda olan hane reisleri için temettüat kayıtlarında genellikle “emlak ve arazi vesairesi olmayub şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğundan temettüatı olmadığı” şeklinde bir ifade kullanılmaktadır. Örneğin, Boğa Karyesi’nde 29 numaralı hanede ikamet eden Kariboğlu Hasan’ın emlak ve arazisi olmadığı ve köylülerin ianesi ile geçindiği belirtilmektedir. Yıllık geliri belirtilmeyen bazı hane reislerinin ise az miktarda da olsa arazi sahibi oldukları ama tarlaları gayrimezru olduğu için yıllık gelirlerinin belirtilmediği görülmektedir. Örneğin, Orta Karyesi’nde 18 numaralı hanede ikamet eden Kadiroğlu İsmail’in kayıtlarda 67,5 dönüm gayrimezru tarlasının olduğu belirtilmiş ancak yıllık gelirin yer verilmemiştir.

Tablo 32. Hanelerin Gelir Gruplarına Göre Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	1-500	501-1.000	1.001-1.500	1.501-2.000	2.000+	Geliri Olmayan
Olus Karyesi	37	11	5	2	-	5
Moramur Karyesi	32	19	11	4	2	1
İmred Karyesi	24	9	3	1	-	1
Kovay Karyesi	21	11	6	8	2	-
Musa Karyesi	19	10	2	3	2	1
Kutu Karyesi	14	6	2	-	-	1
Bağlıca Karyesi	13	2	5	-	2	1
Boğa Karyesi	12	7	7	2	6	5
Elgazi Karyesi	10	5	3	3	1	2
Yağmur Karyesi	8	5	3	1	1	-
Orta Karyesi	8	6	3	3	1	3
Yaylacık Karyesi	5	5	-	1	-	-
Toplam	203	96	50	28	17	20

Şekil 21. Gelir gruplarının dağılımı

4.4.2. Gelir Kaynaklarının Dağılımı

Köyler, gelir kaynaklarının genel olarak tarım ve hayvancılığa dayandığı küçük yerleşim birimleridir. Köylerde üretimin temel amacı hane ihtiyacının karşılanmasıdır (Öztürk, 1996:109). Nitekim Geldiklan Nahiyesi'nde de gelir kaynaklarının sektörlere göre dağılımına bakıldığında tarım ve hayvancılık sektörlerinden elde edilen gelirlerin neredeyse köylerin toplam gelirlerinin %99'unu oluşturduğu görülmektedir.

Temettuat sayımlarında hane reislerinin bir yıl içinde elde ettikleri toplam geliri eksiksiz olarak belirlemek amacıyla, tarım ve hayvancılık gelirlerinin yanında, hane reislerinin kazanç elde ettiği diğer gelir kaynaklarının da temettuat defterlerine kayıt edildiği görülmektedir. Bu gelir kaynakları, meslek, ticaret, kira ve değirmen geliri olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır. Ayrı başlıklar altında verilen bu gelir kaynakları da büyük ölçüde tarım ve hayvancılık sektörüne bağlıdır. Örneğin, kira gelirlerinin büyük bir kısmı icara verilen tarım topraklarından elde edilmektedir. Yine temettuat kayıtlarında meslek geliri olduğu belirtilen hane reislerinin büyük çoğunluğunun tarım ve hayvancılıkla alakalı mesleklerde iştegi oldukları görülmektedir. Ayrıca değirmenlerden de tarımsal üretim sonucunda elde edilen ürünlerin işlenmesi ile belirli bir miktar gelir elde edilebilmektedir.

Tablo 33'te gelir kaynaklarının köylere göre dağılımları verilmektedir. Tabloya bakıldığında gelir kaynakları dağılımının köyler arasında farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Köyler arasında ki gelir kaynakları dağılımının farklılıklar göstermesinin

birçok nedeni vardır. Bu nedenler arasında yerleşim birimlerinin coğrafi yapıları, zirai toprakların verimliliği ve hayvancılık için uygun ortam, beşeri kapital dediğimiz kalifiye insan unsuru, sanayi alt kollarının gelişme kaydedip kaydetmemesi, ticari faaliyetlerin gerçekleşmesi için uygun ortam, şart ve sermayenin varlığı, teşebbüs kabiliyeti ve piyasalara duyarlılık gibi faktörleri sıralamak mümkündür (Öztürk, 1996:112).

Tablo 33. Gelir Kaynaklarının Köylere Göre Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Tarım Geliri	Hayvancılık Geliri	Meslek Geliri	Kira Geliri	Ticaret Geliri	Değirmen Geliri	Toplam
Moramur Karyesi	40.246	3.197,5	1.748	684,5	-	-	45.876
Boğa Karyesi	31.994,5	4.463,5	2.105	166	800	960	40.489
Kovay Karyesi	31.428	5.807	1.690	697	-	352	39.974
Olus Karyesi	18.352,5	4.489	2.790	303	-	-	25.934,5
Musa Karyesi	17.692	1.732	760	2.478,5	250	-	22.912,5
Bağlıca Karyesi	12.707,5	4.154	1.300	903	360	-	19.424,5
Orta Karyesi	14.038,5	2.400	1.150	148	-	-	17.736,5
İmred Karyesi	12.510	2.463,5	1.360	1.086	-	-	17.419,5
Elgazi Karyesi	10.912	3.420	400	176	600	-	15.508
Yağmur Karyesi	10.433	2.420,5	210	84	350	-	13.497,5
Kutu Karyesi	5.777,5	1.148,5	-	361,5	300	-	7.587,5
Yaylacık Karyesi	3.090	1.707,5	-	-	2.070	-	6.867,5
Toplam	209.181,5	37.403	13.513	7.087,5	4.730	1.312	273.227

Tabloda da görüldüğü üzere Geldiklan'da temel gelir kaynağı tarımdır. Tarım sektöründe, tahıl üretimi ve bağcılık olmak üzere iki temel üretim faaliyeti kolu bulunmaktadır. Nahiye genelinde tarımsal üretim faaliyetleri sonucunda 209.181,5 kuruş gelir elde edilmiştir. Tarım sektöründen en fazla gelir elde edilen köy Moramur Karyesi'dir. Moramur Karyesi'nde tarımsal üretim sonucunda toplam 40.246 kuruş gelir elde edilmiştir. Tarım sektöründen en az gelirin elde edildiği köy ise Yaylacık Karyesi'dir. Yaylacık Karyesi'nde tarımsal üretim sonucunda toplam 3.090 kuruş gelir elde edilmiştir. Köylerin tarım sektöründen elde ettikleri gelirlerin genel dağılımına bakıldığında, yıllık toplam gelirin

büyük bir kısmının tarımsal üretim sonucunda elde edilen gelirlerden meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Tarım sektöründen sonra, köylerin ekonomik gelir kaynaklarında en fazla paya sahip olan sektör hayvancılıktır. Hayvancılık sektörü köylerde genel olarak tarım sektörüne paralel olarak gelişen ve yaygınlaşan bir üretim faaliyeti alanıdır. Hayvancılık sektöründe gelir elde edilen dört farklı üretim faaliyeti kolu mevcuttur. Bunlar büyükbaş, küçükbaş ve yük hayvanı yetiştiriciliği ve arıcılıktır. Geldiklan genelinde hayvancılık faaliyetlerinden toplam 37.403 kuruş gelir elde edilmiştir. Hayvancılık faaliyetlerinden en fazla gelir elde edilen köy Kovay Karyesi'dir. Kovay Karyesi'nde hayvancılık faaliyetlerinden toplam 5.807 kuruş gelir elde edilmiştir. Hayvancılık faaliyetlerinden en az gelirin elde edildiği köy ise Kutu Karyesi'dir. Kutu Karyesi'nde hayvancılık faaliyetlerinden toplam 1.148,5 kuruş gelir elde edilmiştir.

Köylerde, gelirin kaynaklara göre dağılımında üçüncü sırayı hane reislerinin iştiğal ettikleri mesleklerden elde ettikleri gelirler almaktadır. Temettüat kayıtlarında gelir elde edildiği belirtilen mesleklerin, hizmetkârlık, bahçıvanlık ve çobanlık gibi tarım ve hayvancılıkla alakalı ve genel olarak beden gücüyle yapılan meslekler olduğu tespit edilmiştir. Tarım ve hayvancılıkla alakalı meslekler dışında, gelir elde edildiği belirtilen diğer bir meslek kolu da imamlıktır. Kazanç elde edildiği belirtilen bu mesleklerden toplam 13.513 kuruş gelir elde edilmiştir. Meslek gelirlerinin en fazla olduğu köy Olus Karyesi'dir. Olus Karyesi'nde toplam 2.790 kuruş meslek geliri elde edilmiştir. Kutu ve Yaylacık karyelerinin kayıtlarında ise herhangi bir meslek geliri kaydına rastlanmamıştır.

Temettüat defterlerinde hane reislerinin gelir elde ettikleri belirtilen bir diğer gelir kaynağı da kiraya verilen tarım arazisi ve değirmenlerden elde edilen kira ücretleridir. Hane reislerinin arazilerinin bir kısmını veya tamamını kiraya vererek belirli bir miktar da kira geliri elde ettikleri görülmektedir. Bazı köylerde ise değirmenlerin belirli bir ücret karşılığında kiraya verildiği görülmektedir. Örneğin, İmred Karyesi'nde bulunan ve yedi hane reisinin hisselerinin bulunduğu bir değirmen kiraya verilmiş ve kira ücreti bu yedi hane reisi arasında hisseleri ölçüsünde paylaştırılmıştır. Nahiye genelinde kiraya verilen arazi ve değirmenlerden toplam 7.087,5 kuruş gelir elde edilmiştir. En fazla kira geliri 2.478,5 kuruş ile Musa Karyesi'nde elde edilmiştir. Musa Karyesi'nde elde edilen kira gelirlerinin büyük çoğunluğu kiraya verilen tarım arazilerinden elde edilmiştir. En az kira geliri ise toplam 84 kuruş ile Yağmur Karyesi'nde elde edilmiştir.

Tabloda yer alan diğer bir gelir çeşidi ise temettüat defterlerine "ticaret-i sairesi" adı altında kayıt edilen ve kaynağı belirtilmeyen gelir çeşididir. Tabloda ticaret gelirleri başlığı altında verilen bu gelirler, muhtemelen tarım ve hayvancılık faaliyetleri sonucunda üretilen ihtiyaç fazlası çeşitli ürünlerin pazarlarda satılması sonucunda elde edilmekteydi.

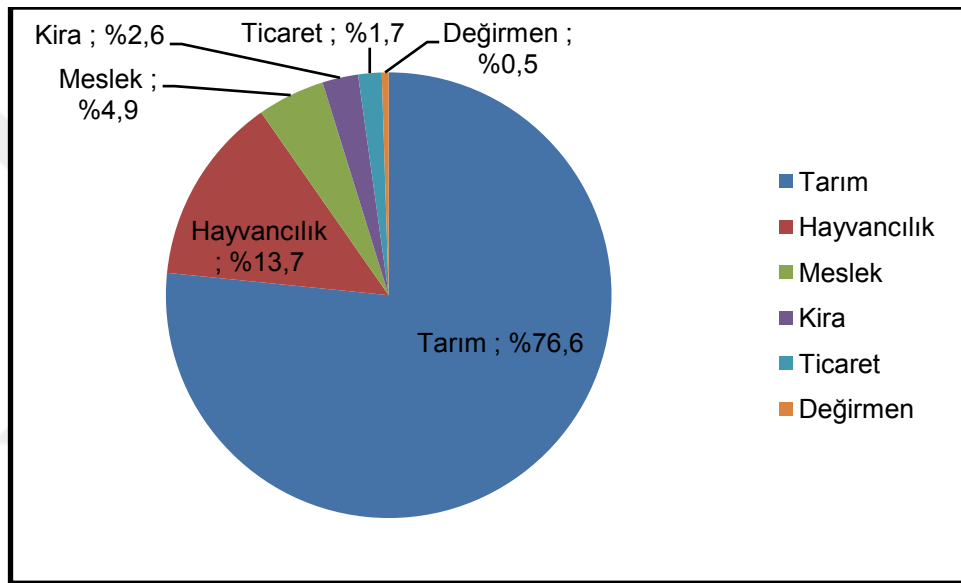
Geldiklan genelinde ticari faaliyetlerden toplam 4.730 kuruş gelir elde edilmiştir. En fazla ticaret geliri Yaylacık Karyesi'nde elde edilmiştir. Yaylacık Karyesi'nde toplam 2.070 kuruş ticaret geliri elde edilmiştir. Yaylacık Karyesi'nde ikamet eden 11 hane reisinin tamamı yıllık 150 ila 250 kuruş arasında ticaret geliri elde etmektedir. Yaylacık Karyesi gibi nüfusu ve yıllık geliri çok az olan bir köyde ticaretten elde edilen gelirlerin bu kadar yaygın olması dikkat çekicidir. Bu durum muhtemelen hane reislerinin gelir elde etmek için ticari faaliyetlere yönelmelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Yaylacık Karyesi Geldiklan Nahiyesi'ne bağlı köyler arasında tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin en az yapıldığı yerleşim yeridir. Moramur, Kovay, Olus, Orta ve İmred karyelerinde ise ticari faaliyetlerden gelir elde edilmediği görülmektedir.

Geldiklan Nahiyesi'ndeki ekonomik faaliyetlerden birisi de değirmenciliktir. Osmanlı Devleti'nde değirmenlerde genel olarak su, rüzgâr ve hayvan gücünden faydalanılmaktaydı. Özellikle su gücüyle çalışan değirmenler köylerde daha yaygındı. Değirmenler genellikle birkaç kişiden oluşan ortakçılar marifetiyle işletilmekteydi. Bunun yanında devlete ait olan veya çeşitli vakıfların tasarrufunda bulunan değirmenlerde vardı (Özcan, 2016:196-199). Değirmenler, tarımsal üretim sonucunda elde edilen ürünlerin işlenmesinde büyük bir öneme sahiptir. Özellikle buğdaydan temel besin maddesi olan unun üretilmesi için değirmenlerden faydalanılmaktaydı.

Geldiklan'da sekiz tane değirmen tespit edilmiştir. Bu değirmenlerden üç tanesi Boğa Karyesi'nde bulunmaktadır. Boğa Karyesi'nde bulunan bu değirmenlerden toplam 960 kuruş gelir elde edilmiştir. Kayıtlarda değirmen başına 320 kuruş yıllık gelir kaydedildiği tespit edilmiştir. Kovay Karyesi'nde ise iki tane değirmen bulunmaktadır. Ayrıca 26 numaralı hanede ikamet eden Veli Efendi'nin zevcesinin değirmen hissesinden yıllık 32 kuruş gelir elde ettiği belirtilmektedir. Kovay Karyesi'nde bulunan değirmenlerden biri 25 numaralı hanede ikamet eden Davulcuoğlu Abdullah adına, diğeri ise 33 numaralı hanede ikamet eden Davulcuoğlu Derviş Halil adına kayıtlıdır. Bu değirmenlerin yıllık geliri ise kayıtlarda 160 kuruş olarak belirtilmektedir. Musa ve İmred karyelerinde bulunan iki adet değirmenin ise temettüat kayıtlarında kiraya verildiği belirtilmektedir. İmred Karyesi'nde bulunan değirmende yedi hane reisinin hisseleri bulunmaktadır. Musa Karyesi'nde bulunan değirmen ise 29 numaralı hanede ikamet eden Yozgadlı Çapanzade Ahmed Bey'in zevcesi Hafize Hatun adına kayıtlıdır. Temettüat kayıtlarında Hafize Hatun'un sahibi olduğu değirmeni kiraya verdiği ve kira ücreti olarak yıllık 480 kuruş gelir elde ettiği belirtilmektedir. Kira bedellerinin belirlenmesinde değirmenlerin verimliliği ve istikrarı dikkate alınmaktaydı (Özcan, 2016:200). Bağlıca Karyesi'nde bulunan değirmenin kayıtlarda harap durumda olduğu belirtilmektedir. Nahiye genelinde işletilen

değirmenlerden toplam 1.312 kuruş gelir elde edilmiştir. Kiraya verilen değirmenlerden elde edilen gelirler, kira gelirleri kapsamında değerlendirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde gelir elde edilen bütün kaynaklarda olduğu gibi değirmenlerden de vergi alınmaktaydı. Resm-i asiyab adıyla toplanan bu vergi Osmanlı maliyesi açısından önemli bir gelir kaynağı konumundaydı (Özcan, 2016:201). Geldiklan Nahiyesi'nde ise değirmenlerin yıllık kazançları ile birlikte defterlere kayıt edildiği fakat vergi tahakkuk ettirilmediği görülmektedir. Devletin gelirlerini artırmak amacıyla yapılan temettüat sayımlarında, maliye açısından önemli bir gelir kaynağı olduğu belirtilen değirmen vergisinin alınmaması bu sayımların güvenilirliği meselesini tekrar akıllara getirmektedir.

Şekil 22. Gelirin kaynaklara göre dağılımı

4.5. XIX. Yüzyılın Ortalarında Geldiklan Nahiyesi'nde Vergi Dağılımı

Vergi, devletin kamu giderlerini karşılamak üzere kişilerden cebren ve karşılıksız olarak topladığı ekonomik bir değeri ifade eder. Osmanlılarda vergiyle ilgili yükümlülükler işaret eden çok sayıda terim vardır. Kaynaklarda daha çok "virgü" olarak geçen kelime, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bugünkü şekli ve kapsamıyla kullanılmaya başlanmıştır (Kenanoğlu, 2013:52-56).

Osmanlı Devleti'nde vergi toplama usulleri dört ayrı prensibe dayanmaktadır. Bunların başında İslami vergi esasları gelmektedir. Osmanlılarda reayadan alınan vergilerin büyük bir kısmı İslami esaslara göre tevzi ve tahsil ediliyordu. İslami vergi esaslarından sonra ise örfi kurallara göre konulan ve toplanan vergiler gelmekteydi. Vergilerin toplanmasında uygulanan bu genel esasların yanında bazı alternatif yöntemlere

de zaman zaman başvurulmaktaydı. Bu yöntemlerin başında özellikle savaş masraflarını karşılamak amacıyla toplanan avarız vergileri gelmekteydi. Yine hükümdarda dâhil olmak üzere yüksek rütbeli devlet görevlilerine sunulan hediyelerin de vergi kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü devlet büyüklerine bu tür hediyelerin verilmesi bir keyfiyet değil zorunluluktur (Akdağ, 1979:510-511).

Tanzimat'la birlikte, yukarıda belirtilen örfi esaslara dayanan vergiler ve olağanüstü durumlarda toplanan avarız vergileri kaldırılmış ve yerine vergi mükelleflerinin toplam kazançlarına göre tevzi edilecek olan ancemaatin vergi getirilmiştir. Ayrıca İslami esaslara dayanan öşür vergisinin de ülke genelinde 1/10 oranında toplanması prensibi kabul edilmiştir (Şener, 1990:94-129).

Tablo 34. Vergi Türlerinin Köylere Göre Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Vergü-yi Mahsusa	Öşür Vergisi	Ağnam Vergisi	Toplam Vergi	Hane Başına Düşen Ortalama Vergi
Moramur Karyesi	69	5.690	4.433	40	10.163	147,29
Kovay Karyesi	48	5.147	3.672	71,5	8.890,5	185,22
Olus Karyesi	60	6.335	2.275	12	8.622	143,70
Boğa Karyesi	39	3.149	3.483,5	83,5	6.716	172,21
Musa Karyesi	37	2.410	2.290,5	8	4.708,5	127,26
Bağlıca Karyesi	23	2.714	1.658,5	34	4.406,5	191,59
İmred Karyesi	38	2.550	1.546	11	4.107	108,08
Yağmur Karyesi	18	2.160	1.174,5	13,5	3.348	186
Orta Karyesi	24	1.589	1.658,5	29	3.276,5	136,52
Elgazi Karyesi	24	1.812	1.220,5	57,5	3.090	128,75
Kutu Karyesi	23	1.940	737	6,5	2.683,5	116,67
Yaylacık Karyesi	11	841	373	14	1.228	111,64
Toplam	414	36.337	24.522	380,5	61.239,5	147,92

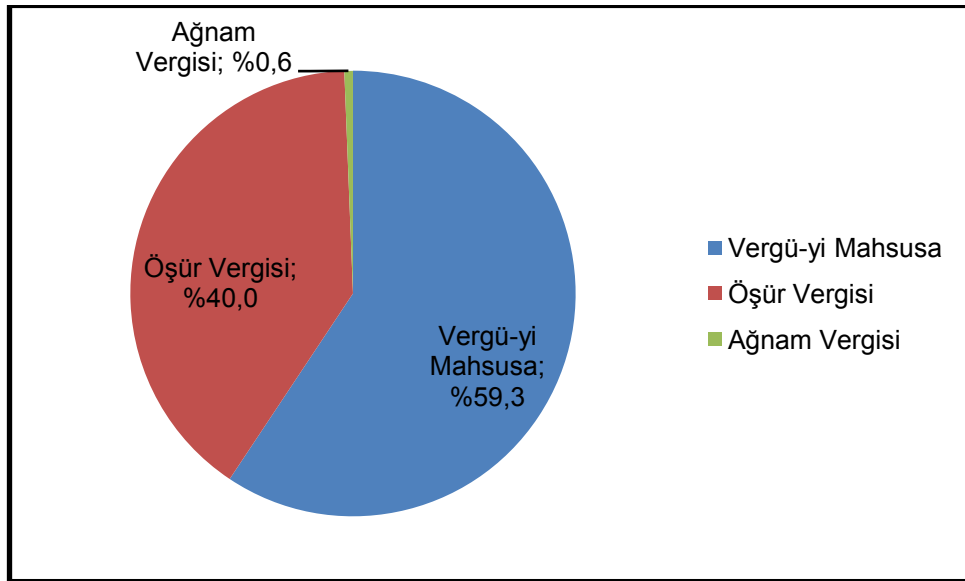
Tablo 34'te vergi türleri ve miktarlarının köylere göre dağılımları verilmektedir. Köylerden toplam 61.239,5 kuruş vergi tahsil edilmiştir. Tahsil edilen toplam verginin büyük bir kısmını vergü-yi mahsusa ve öşür vergisi oluşturmaktadır. Nahiye genelinde

36.337 kuruş vergü-yi mahsusa tahsil edilmiştir. Tahsil edilen öşür vergisi ise toplam 24.522 kuruştur. Vergü-yi mahsusa ve öşür vergisinin ardından üçüncü sırada ise toplam 380,5 kuruş ile ağnam vergisi gelmektedir.

Temettüat kayıtlarında, bazı köylerin toplam vergilerinin hesaplanmasında hatalar yapıldığı tespit edilmiştir. Örneğin, Kutu Karyesi'nin ödemekle yükümlü olduğu toplam vergü-yi mahsusa miktarı 1.940 kuruş olması gerekirken, kayıtlarda toplam 1.740 kuruş olarak belirtilmiştir. Kutu Karyesi haricinde, Olus, Bağlıca ve Moramur karyelerinin de toplam vergü-yi mahsusa miktarları yanlış hesaplanmıştır.

Tabloda 34'te köylerin bir yılda ödedikleri toplam vergilerin dağılımına bakıldığında, Moramur Karyesi'nin 10.163 kuruş toplam vergi ile birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Moramur Karyesi'nde hane başına ortalama 147,29 kuruş yıllık vergi miktarı düşmektedir. Toplam vergi miktarının en az olduğu köy ise Yaylacık Karyesi'dir. Yaylacık Karyesi'nden toplam 1.228 kuruş vergi tahsil edilmiştir. Hane başına ortalama 111,64 kuruş yıllık vergi miktarı düşmektedir. Bağlıca Karyesi, hane başına düşen ortalama vergi miktarının en yüksek olduğu köydür. Bağlıca Karyesi'nde hane başına ortalama 191,59 kuruş vergi miktarı düşmektedir.

Geldiklan genelinde hane başına ortalama 147,92 kuruş vergi miktarı düşmektedir. Buna göre Kovay, Boğa, Bağlıca ve Yağmur karyelerinde hane başına düşen ortalama vergi miktarı genel ortalamanın üstündedir. Moramur, Olus, Musa, İmred, Orta, Elgazi, Kutu ve Yaylacık karyelerinde ise hane başına düşen ortalama vergi miktarı genel ortalamanın altındadır.

Şekil 23. Vergi türlerinin dağılımı

Şekil 23'te verilen grafikte, toplanan verginin türlerine göre dağılım yüzdeleri verilmektedir. Grafiğe bakıldığında vergü-yi mahsusanın toplam vergi içindeki payının %59,3 olduğu görülmektedir. Buna göre köylerde toplanan vergilerin yarısından fazlasının vergü-yi mahsusa kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. İslami esaslara göre toplanan öşür vergisi ise toplam vergi içinde %40'lık bir paya sahiptir. Küçükbaş hayvanlardan alınan ağnam vergisinin toplam vergi içindeki payının ise %0,6 olduğu görülmektedir.

4.5.1. Vergü-yi Mahsusa

Tanzimat idarecileri tarafından örfi vergiler yerine ikame edilen ve "Ancemaatin Vergi", "Vergü-yi Mahsusa", "Vergü" ve "Komşuca alınan vergü" gibi muhtelif adlar verilen bu vergi, 1840 (H.1255-1256) yılından itibaren uygulanmaya başlandı (Öztürk, 1996:174). Tanzimat'la getirilen bu yeni verginin her şeyden önce mükelleflerin ödeme güçlerini esas alması ve vergilerin tevzi edilmesinde yaşanan adaletsizliklerin önlenmesi amaçlanıyordu. Herkese isabet edecek vergi miktarı onun mali gücüyle bağlantılı olacaktı. Mali gücün ölçüsü olarak tebaanın emlak, arazi ve hayvan varlığı, ticaretle uğraşıyorsa geliri esas alınmaktaydı. Böylece Tanzimat'a kadar genellikle köylü kesimin üzerinde olan vergi yükü, şehirli kesimi de kapsayacak şekilde genişletiliyordu (Şener, 1990:96).

Herkesin kazancına göre tevzi edilen bu verginin toplanması işi, halkı Müslüman olan köy ve mahallelerde imam ve muhtarlara, halkı Hristiyan olan köy ve mahallerde ise papaz ve muhtarlara verilmiştir (Kızılkın, 2008:59-60). Vergü-yi mahsusanın tevzi edilmesinde ve toplanmasında mahalli idarecilerin etkin bir rol oynadıkları görülmektedir. Özellikle mahalli idarecilerin tercih edilmesinin temel nedeni, bu idarecilerin yaşadıkları mahalle ve köylerde bulunan kişilerin ekonomik durumlarını çok iyi bilmeleridir. Bu sayede vergü-yi mahsusanın tevzi edilmesinde ve toplanmasında tesadüfî tahminlerin en aza indirilmesi amaçlanmıştır (Güran, 2000:79).

Vergilerin daha adaletli ve eşit bir şekilde tevzi edilmesi ve toplanması amacıyla uygulamaya konulan vergü-yi mahsusanın, aynı mahalle veya köyde yaşayan haneler arasında tevzi edilmesinde bazı sorunların yaşandığı tespit edilmiştir. Hanelerin ödemekle yükümlü oldukları vergi miktarı ile kazançları arasında bir orantı olmadığı görülmektedir. Kazancı az olan daha çok, kazancı çok olan daha az vergi ödeyebilmiştir (Kütükoğlu, 1995:412). Vergilerin tevzi edilmesinde ve toplanmasında yaşanan bu tür sorunların önüne geçmek amacıyla teftiş heyetleri kurulmuştur (Çakır, 2001:119-121).

Geldiklan Nahiyesi temettuat defterlerinde, hane başına tevzi edilen vergü-yi mahsusa için genellikle "Vergi-yi senevîsi" veya "Bir senede vergisi" gibi ifadelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Hane reislerinin ödemekle yükümlü oldukları vergü-yi

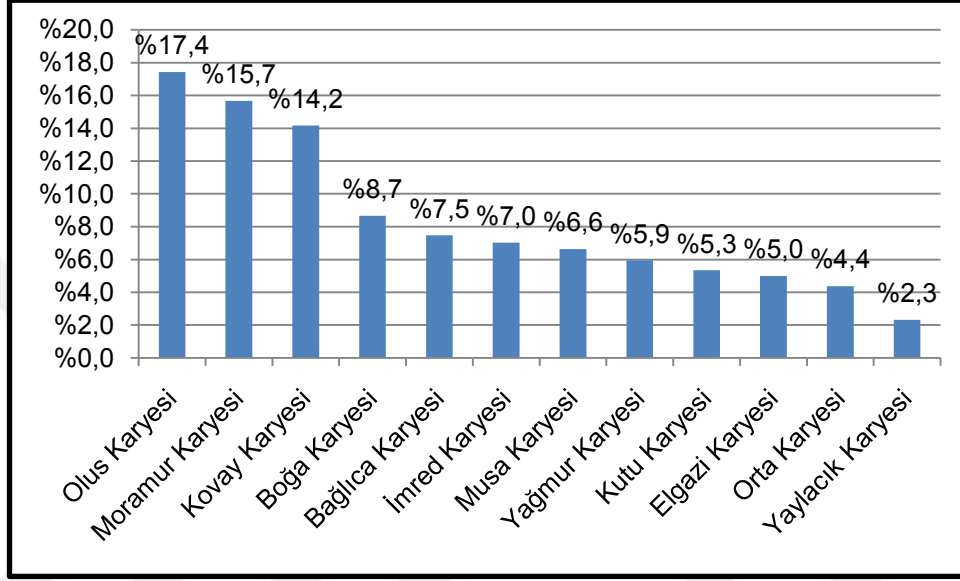
mahsusa miktarı, genel olarak hane numarasının üstüne dikey olarak yazılmıştır. Vergi ödemekten muaf olanların ise genellikle muafiyet nedenleriyle beraber kayıtlara geçirildiği tespit edilmiştir. Örneğin, Kutu Karyesi'nde 15, 16, 17 ve 18 numaralı hanelerde ikamet eden Çerkes göçmenler için, "Merkum Kayrat muhacirlerinden olup emlak ve arazisi olmayub şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğundan vergisi olmadık da" ifadesi kullanılmıştır.

Tablo 35. Vergü-yi Mahsusanın Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Vergü-yi Mahsusa	Hane Başına Düşen Ortalama Vergü-yi Mahsusa
Olus Karyesi	60	6.335	105,58
Moramur Karyesi	69	5.690	82,46
Kovay Karyesi	48	5.147	107,23
Boğa Karyesi	39	3.149	80,74
Bağlıca Karyesi	23	2.714	118
İmred Karyesi	38	2.550	67,11
Musa Karyesi	37	2.410	65,14
Yağmur Karyesi	18	2.160	120
Kutu Karyesi	23	1.940	84,35
Elgazi Karyesi	24	1.812	75,50
Orta Karyesi	24	1.589	66,21
Yaylacık Karyesi	11	841	76,45
Toplam	414	36.337	87,77

Tablo 35'te köylerin 1845 yılında ödemekle yükümlü olduğu toplam vergü-yi mahsusa miktarları verilmektedir. Toplam vergü-yi mahsusa miktarı 36.337 kuruştur. Vergü-yi mahsusanın en fazla ödendiği yerleşim yeri 6.335 kuruş ile Olus Karyesi, en az ödendiği yerleşim yeri ise 841 kuruş ile Yaylacık Karyesi'dir. Vergü-yi mahsusanın en fazla ödendiği yerleşim yeri olan Olus Karyesi'nde hane başına ortalama 105,58 kuruş vergi miktarı düşmektedir. Vergü-yi mahsusanın en az ödendiği yerleşim yeri olan Yaylacık Karyesi'nde ise hane başına ortalama 76,45 kuruş vergi miktarı düşmektedir.

Tabloya bakıldığında nahiye genelinde hane başına düşen ortalama vergü-yi mahsusa miktarının 87,77 kuruş olduğu görülmektedir. Buna göre Olus, Kovay, Bağlıca ve Yağmur karyelerinde hane başına düşen ortalama vergü-yi mahsusa miktarları genel ortalamanın üstündedir. Moramur, Boğa, İmred, Musa, Kutu, Elgazi, Orta ve Yaylacık karyelerinin hane başına düşen ortalama vergü-yi mahsusa miktarları ise genel ortalamanın altında kalmaktadır.

Şekil 24. Vergü-yi mahsusanın köylere göre dağılımı

4.5.2. Öşür Vergisi

Kelime anlamı olarak onda bir anlamına gelen öşür, terim olarak hububattan alınan vergi anlamında kullanılmıştır. Tarım ürünleri üzerinden alınan şer'i bir vergi olarak kavramlaşmıştır. Osmanlı Devleti'nde, İslami esaslara göre toplanan öşür vergisi gayrimüslimlerden de alınmaktaydı (Şener, 1990:119-120).

Öşür vergisinin oranı, toprağın verimine, sulama şartlarına, ürün çeşitlerine, mahalli örf ve adetlere göre büyük değişiklikler arz etmekte, bazen her kaza, hatta her köy için ayrı ayrı tayin edilmekteydi. Öşür toprak mahsullerinden vezir, kumandan ve diğerlerine ayrılan pay olan salariyye ile birlikte tahsil edilirdi (Erkal ve Tabakoğlu, 2007:101). Öşür vergisinin toplanmasında bölgeler arasında farklılıklar gösteren çeşitli usuller kullanılmaktaydı. Bazı bölgelerde öşür, harman zamanında her gün hâsıl olan hububattan öşür vergisinin oranı nispetinde mal olarak toplanırdı. Bazı bölgelerde ise yine harman zamanında tarlada biçilen ekinlerden demet usulü ile toplanır ve "Beylik" adı verilen bir

harmanda bir ayara getirilirdi. Toplanan bu demetler, samanı karşılığında köy halkına dövürülerek çıkan hububat ambara konulurdu (Çakır, 2001:124).

Öşür vergisi, sadece hububat ürünlerinden alınan bir vergi değildi. Toprak üzerinde yetiştirilen ve belirli bir miktarda gelir elde edilen çeşitli sebze ve meyvelerden de öşür vergisi alınmaktaydı. Ayrıca çiçek ürünü sayılan bal ve dutluklarla ilişkisi nedeniyle ipek de öşür vergisinin konusuna girmektedir (Şener, 1990:127). Baldan alınan öşür vergisi, “Öşür-i Kovan”, “Öşür-i Asel” ve “Öşür-i Mizan” gibi değişik adlarla anılmaktaydı. Öşür-i kovan, bazı yerlerde bal olarak bazı yerlerde ise para olarak, harman vaktinde veya güzün toplanmaktaydı (Çağatay, 1947:508-509). Dut bağlarıyla ilişkisi nedeniyle ipek üretiminden alınmakta olan öşür ise “Harir Öşürü” olarak adlandırılmaktaydı. Harir öşürü, üretilen ipeklerin mizan yerlerinde satışı sırasında tahsil edilmekteydi (Şener, 1990:128). 1830 yılında Amasya’da bir okka ham ipekten üç kuruş mizan resmi alındığı tespit edilmiştir (Kıvrım ve Elmacı, 2011:721).

Tablo 36. Öşür Vergisinin Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Tahıl Öşürü	Öşür-i Üzüm	Öşür-i Harir	Öşür-i Kovan	Toplam Öşür Vergisi	Hane Başına Düşen Ortalama Öşür Vergisi
Moramur Karyesi	69	3.008	455	910	60	4.433	64,25
Kovay Karyesi	48	3.608	-	-	64	3.672	76,50
Boğa Karyesi	39	2.930	312,5	219	22	3.483,5	89,32
Musa Karyesi	37	2.059	211,5	-	20	2.290,5	61,91
Olus Karyesi	60	2.026	-	249	-	2.275	37,92
Orta Karyesi	24	1.582,5	44	-	32	1.658,5	69,10
Bağlıca Karyesi	23	1.224	46,5	242	146	1.658,5	72,11
İmred Karyesi	38	1.528	-	-	18	1.546	40,68
Elgazi Karyesi	24	1.125	87,5	-	8	1.220,5	50,85
Yağmur Karyesi	18	1.013	82,5	21	58	1.174,5	65,25
Kutu Karyesi	23	735	-	-	2	737	32,04
Yaylacık Karyesi	11	343	-	-	30	373	33,91
Toplam	414	21.181,5	1.239,5	1.641	460	24.522	59,23

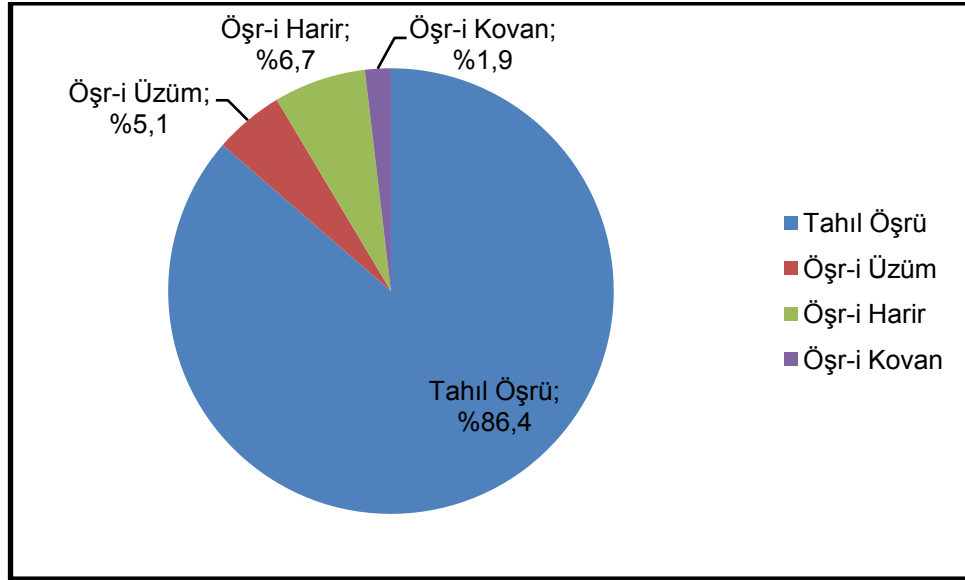
Tablo 36'da öşür vergisine konu olan kaynakların köylere göre dağılımları verilmektedir. Öşür vergisinin kaynakları dört başlık altında sınıflandırılmıştır. Hınta, şair ve karıklı gibi tahıl çeşitlerinden alınan öşür vergileri, tahıl öşrü başlığı altında toplanmıştır. Tabloya bakıldığında tahıl öşrünün, tahsil edilen toplam öşür vergisi içinde büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Geldiklan genelinde üretilen tahıl çeşitlerinden toplam 21.181,5 kuruş öşür vergisi toplanmıştır. Tahıl öşrünün en fazla toplandığı köy ise Kovay Karyesi'dir. Kovay Karyesi'nde toplam 3.608 kuruş tahıl öşrü toplanmıştır. Tahıl öşrünün en az toplandığı köy ise 343 kuruş ile Yaylacık Karyesi'dir.

Öşür vergisinin kaynakları arasında, tahıl öşründen sonra en fazla tahsilât yapılan kaynak öşr-i harirdir. Nahiye genelinde 1.641 kuruş öşr-i harir toplanmıştır. Öşr-i haririn en fazla tahsil edildiği köy, dut bağcılığının ve buna bağlı olarak ipek üretiminin en fazla yapıldığı Moramur Karyesi'dir. Moramur Karyesi'nde ipek üretiminden toplam 910 kuruş öşr-i harir toplanmıştır.

Öşür vergisinin kaynakları arasında üçüncü sırayı öşr-i üzüm almaktadır. Üretim yapılan üzüm bağlarından toplam 1.239,5 kuruş öşr-i üzüm tahsil edilmiştir. Öşr-i üzümün en fazla tahsil edildiği köy 455 kuruş ile Moramur Karyesi'dir. Sadece aile ihtiyacını karşılayacak kadar mahsul alınan küçük üzüm bağları için öşr-i üzüm tahakkuk ettirilmemiştir (Kütükoğlu, 1995:407).

Öşür vergisinin kaynaklara göre dağılımında dördüncü sırada bal üretiminden kovan başına alınan öşr-i kovan yer almaktadır. Köylerdeki arı kovanlarından toplam 460 kuruş öşr-i kovan tahsil edilmiştir. Öşr-i kovanın en fazla toplandığı köy ise 146 kuruş ile Bağlıca Karyesi'dir. Arı kovanlarının öşür vergilerinin eksiksiz olarak kayıtlara geçirildiği görülmektedir. Örneğin, Kutu Karyesi'nde 13 numaralı hanede ikamet eden İdrisoğlu İslam'ın bir kovan arısı için 1/10 oranında iki kuruşluk öşr-i kovan vergisinin kayıtlara geçirildiği tespit edilmiştir.

Tabloya bakıldığında, Geldiklan genelinde 24.522 kuruş öşür vergisinin tahsil edildiği görülmektedir. En fazla öşür vergisi ödeyen köy 4.433 kuruş ile Moramur Karyesi'dir. Moramur Karyesi'nde hane başına ortalama 64,25 kuruş öşür vergisi düşmektedir. En az öşür vergisi ödeyen köy ise 373 kuruş ile Yaylacık Karyesi'dir. Yaylacık Karyesi'nde hane başına ortalama 33,91 kuruş öşür vergisi düşmektedir. Hane başına düşen ortalama öşür vergisi miktarının en yüksek olduğu köy, 89,32 kuruş ile Boğa Karyesi'dir. Geldiklan genelinde ise hane başına ortalama 59,23 kuruş öşür vergisi düşmektedir. Buna göre Moramur, Kovay, Boğa, Musa, Orta, Bağlıca ve Yağmur karyelerinde hane başına düşen ortalama öşür vergisi miktarı genel ortalamanın üstündedir. Olus, İmred, Elgazi, Kutu ve Yaylacık karyelerinde ise hane başına düşen ortalama öşür vergisi miktarları genel ortalamanın altındadır.

Şekil 25. Öşür vergisinin kaynaklara göre dağılımı

4.5.3. Ağnam Vergisi

Ağnam, koyun demek olan “ganem” kelimesinin çoğuludur. Osmanlı maliyesinde koyun ve keçiden alınan şer’i nitelikli bir vergi olarak kavramlaşmıştır (Şener, 1990:140). Osmanlı resmi kayıtlarında genellikle resm-i ganem ve adet-i ağnam şekillerinde geçen bu vergi türüne, bazı sancak kanunnamelerinde adet-i zekât da denmektedir (Emecen, 1988:478). Ağnam vergisinin hesaplanmasında kuzulu koyun kuzusuyla beraber, oğlaklı keçi oğlağıyla beraber sayılırdı. Yani oğlağından veya kuzusundan ayrıca vergi alınmazdı (Çağatay, 1947:485-487).

Ağnam vergisi, genellikle koyun yavruladıktan sonra nisan ve mayıs aylarında toplanırdı. Ağnam vergisinin miktarı, bölgelerin özelliklerine göre değişiyordu. Fatih kanuna göre ağnam vergisi miktarı üç koyundan bir akçe iken daha sonra iki koyundan bir akçe olarak tespit edilmişti (Emecen, 1988:478). Tanzimat’la birlikte ağnam vergisinin aynı olarak tahsili ve iltizam usulü ile idaresi kaldırıldı. Ayrıca ağnam vergisinin miktarı tüm ülkede koyun ve keçi başına 5 kuruş 20 para olarak belirlendi (Şener, 1990:141). Ağnam vergisinin tüm ülkede sabit bir miktar üzerinden hesaplanması, bölgeler arasındaki verimlilik düzeyi ve fiyat farklarının dikkate alınmadığını göstermektedir. Buna rağmen vergi miktarının bölgeler arasında farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Geldiklan Nahiyesi’nde ağnam vergisi miktarının koyun ve keçi başına dört para, Sivas Eyaleti’nin Yıldızeli Kazası’nda ise koyun ve keçi başına yedi para olduğu görülmektedir (Özbölük, 2011:145).

Ağnam vergisinin hesaplanması sırasında birçok hata yapılmıştır. Örneğin, Yağmur Karyesi'nde 11 numaralı hanede ikamet eden Kargaoğlu Veli ve biraderi Ömer'in 39 adet koyunu olduğu halde ağnam vergisinin hesaplanmadığı ve kayıtlarda belirtilmediği görülmektedir. Bu şekilde ağnam vergisi hesaplanmayan birçok hane mevcuttur. İmred Karyesi'nde ise kuzu ve oğlakların da ağnam vergisine dâhil edildiği tespit edilmiştir. Yine birçok kayıтта, hanenin ödemesi gereken ağnam vergisi miktarı olması gerekenden daha fazla veya daha az miktarlarda hesaplanmıştır. Örneğin, Orta Karyesi'nde 10 numaralı hanede ikamet eden Tüfenkçioğlu Mehmed ve biraderi Ömer'in, 80 adet keçisi için ödemesi gereken sekiz kuruş ağnam vergisi kayıtlarda 6 kuruş 36 para olarak belirtilmiştir. Ağnam vergisinin hesaplanması sırasında, diğer vergi türlerine göre daha fazla hata yapıldığı görülmektedir.

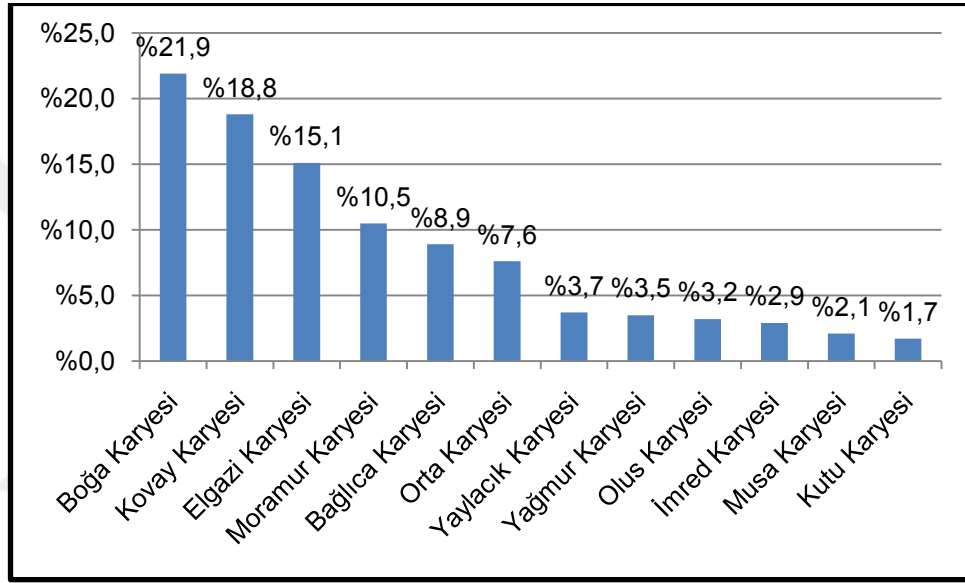
Tablo 37. Ağnam Vergisinin Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Vergiye Konu Olan Küçükbaş Hayvan Adedi	Ağnam Vergisi	Hane Başına Düşen Ortalama Ağnam Vergisi
Boğa Karyesi	39	876	83,5	2,14
Kovay Karyesi	48	761	71,5	1,49
Elgazi Karyesi	24	704	57,5	2,40
Moramur Karyesi	69	455	40	0,58
Bağlıca Karyesi	23	364	34	1,48
Orta Karyesi	24	363	29	1,21
Yaylacık Karyesi	11	142	14	1,27
Yağmur Karyesi	18	238	13,5	0,75
Olus Karyesi	60	479	12	0,20
İmred Karyesi	38	94	11	0,29
Musa Karyesi	37	101	8	0,22
Kutu Karyesi	23	75	6,5	0,28
Toplam	414	4.652	380,5	0,92

Tablo 37'de ağnam vergisinin köylere göre dağılımı verilmektedir. Ayrıca köylerde ağnam vergisine konu olan toplam koyun ve keçi sayılarına da tabloda yer verilmiştir.

Tabloya bakıldığında en fazla ağnam vergisinin 83,5 kuruş ile Boğa Karyesi'nde toplandığı görülmektedir. Boğa Karyesi'nde hane başına ortalama 2,14 kuruş ağnam vergisi düşmektedir. Ağnam vergisinin en az toplandığı köy ise 6,5 kuruş ile Kutu Karyesi'dir. Kutu Karyesi'nde hane başına ortalama 0,28 kuruş ağnam vergisi düşmektedir.

Geldiklan genelinde, 4.652 adet koyun ve keçiden 380,5 kuruş ağnam vergisi tahsil edildiği görülmektedir. Hane başına ortalama 0,92 kuruş ağnam vergisi düşmektedir. Ancak temettüat kayıtlarından tespit ettiğimiz bu miktar, ağnam vergisinin hesaplanması sırasında yapılan hatalar yüzünden, gerçek vergi miktarını tam olarak yansıtmamaktadır.

Şekil 26. Ağnam vergisinin köylere göre dağılımı

4.5.4. Vergiden Muaf Tutulanlar

Klasik Osmanlı vergi düzeninde nüfus, askeriler ve reaya olmak üzere iki gruba ayrılıyordu. Askeriler çeşitli kamu görevlerini yerine getirdikleri için vergilerden muaf tutulmaktaydı. Reaya olarak adlandırılan, köylü, tüccar ve zanaatkârlar ise kendi alanlarında üretim faaliyetlerine katılıp belirli bir miktar gelir elde ettikleri için vergi ödemekle yükümlü sayılıyorlardı (İnalçık, 2000b:52).

Tanzimat sonrası getirilen yeni vergi düzeninde, ayrıcalıklı bir azınlığa tanınan her türlü vergi muafiyeti ve istisnaları kaldırılmıştır. Ancak bir süre sonra bu hüküm yumuşatılmış, din işleriyle uğraşan imam ve hatiplerin vergi muafiyetlerinin devam etmesine karar verilmiştir. Ayrıca yoksul, hasta ve henüz çalışma yaşına gelmeyen yetimlere tanınan vergi muafiyetlerinin de devam etmesine izin verilmiştir (Şener, 1990:180).

Temettüat defterlerinin yazımında yetimlere ait mal ve nakdin ne şekilde kaydedileceği nizamnamelerde ayrıca gösterilmiş bulunmaktadır. Nizamnamelerde, yetimlere miras kalan mal ve nakdin temettüat defterlerine kaydedilmesi fakat vergi tahakkuk ettirilmemesi gerektiği belirtilmektedir (Kütükoğlu, 1995:411). Ayrıca sağlık sorunları nedeniyle çalışamayacak durumda olanlar, yaşlılar ve yoksullar da vergilerden muaf tutulmuşlardır. Vergilerden muaf olan haneler “şunun bunun ianesiyle geçinirler” ifadesi kullanılarak defterlere kayıt edilmiştir (Adıyeke, 2000:781-782).

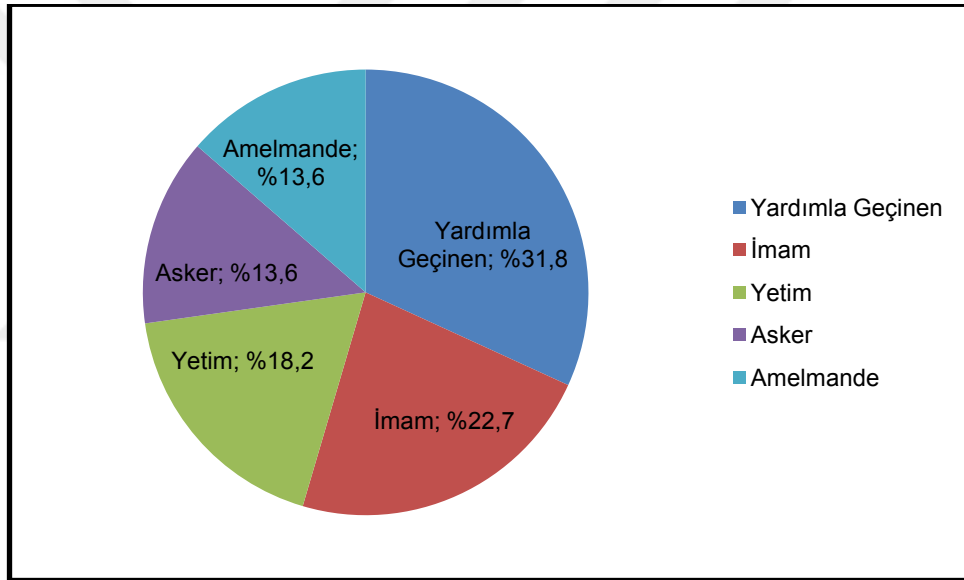
Tablo 38. Vergiden Muaf Tutulan Hanelerin Köylere Dağılımı

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Vergiden Muaf Olan Hane Sayısı	Yüzdesi
Kutu Karyesi	23	5	%21,7
Moramur Karyesi	69	4	%5,8
Musa Karyesi	37	3	%8,1
Elgazi Karyesi	24	3	%12,5
İmred Karyesi	38	2	%5,3
Boğa Karyesi	39	2	%5,1
Olus Karyesi	60	2	%3,3
Kovay Karyesi	48	1	%2,1
Yaylacık Karyesi	11	-	-
Yağmur Karyesi	18	-	-
Orta Karyesi	24	-	-
Bağlıca Karyesi	23	-	-
Toplam	414	22	%5,3

Tablo 38’de çeşitli nedenlerle vergiden muaf tutulan hanelerin köylere göre dağılımları verilmektedir. Kayıtlarda vergiden muaf tutulan toplam 22 hane reisi tespit edilmiştir. Bu hanelerden beşi Kutu Karyesi’nde ikamet etmektedir. Kutu Karyesi’nde ikamet eden bu hanelerin temettüat kayıtlarında, muhacir oldukları ve köylülerin yardımları ile geçindikleri belirtilmektedir. Kutu Karyesi’nden sonra vergiden muaf tutulan hane sayısının en fazla olduğu yerleşim yeri Moramur Karyesi’dir. Moramur Karyesi’nde

vergiden muaf tutulan toplam dört hane tespit edilmiştir. Tabloya bakıldığında, vergiden muaf tutulan hanelerin, toplam hane sayısı içinde %5,3'lük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Kutu Karyesi'nde ise vergiden muaf tutulan haneler, köyde ikamet eden toplam hane sayısı içinde %21,7 gibi yüksek bir paya sahiptir.

Şekil 27'de temettüat kayıtlarında belirtilen vergiden muafiyet sebeplerinin dağılımı verilmektedir. Grafiğe bakıldığında, vergiden muaf tutulan hanelerin %31,8'lik kısmının emlak ve arazisi bulunmayan ve yardımlarla geçinmek zorunda olan hanelerden oluştuğu görülmektedir. Vergilerden muafiyet sebepleri arasında ikinci sırada %22,7 ile imamlık yapan hane reisleri gelmektedir. Üçüncü sırada ise %18,2 ile yetim olduğu için vergiden muaf tutulan haneler yer almaktadır. Amelmande yani hasta olanlar ve asker oldukları için vergiden muaf tutulanlar ise %13,6'lık bir paya sahiptir.

Şekil 27. Vergiden muafiyet sebeplerinin dağılımı

Temettüat kayıtlarında amelmande ve asker olduğu belirtilenlerin tamamının vergilerden muaf tutulmadığı tespit edilmiştir. Örneğin, Kutu Karyesi'nde 19 numaralı hanede ikamet eden Müftü Efendi'nin biraderi İbrahim Efendi'nin, kayıtlarda amelmande olduğu belirtilmiş ancak vergiden muaf tutulduğuna dair bir ibare kullanılmamıştır. Ayrıca 20 kuruş vergü-yi mahsusa ödemekle yükümlü olduğu da belirtilmiştir. Bu durum hane reisinin çalışamaz durumda olsa da başka kaynaklardan gelir elde ettiğini göstermektedir. Yine Bağlıca Karyesi'nde bir numaralı hanede ikamet eden Mirliva Ahmed Nazif Paşa'nın da asker olduğu belirtildiği halde vergiden muaf tutulmadığı ve 100 kuruş vergü-yi mahsusa ödediği tespit edilmiştir.

5. TARTIŞMA

Temettuat defterleri kullanılarak yapılan bu çalışma sonucunda, Geldiklan Nahiyesi'nin XIX. yüzyılın ortalarındaki sosyal ve ekonomik durumu hakkında birçok bilgiye ulaşılmıştır. Elde edilen bu bilgiler, daha önce temettuat defterleri üzerine yapılmış olan çalışmalarda verilen bilgilerle karşılaştırılmış benzer ve farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Geldiklan Nahiyesi temettuat defterlerinden elde edilen veriler, XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde hâkim olan genel ekonomik yapının burası içinde geçerli olduğunu göstermektedir. Bu alanda yapılan öncü çalışmalarda da belirtildiği üzere Osmanlı ekonomisi XIX. yüzyılda büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Geldiklan Nahiyesi'nde de temel ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılıktır.

Temettuat defterlerinden, XIX. yüzyılın ortalarında kırsal kesimdeki sosyal hayat hakkında da birçok bilgiye ulaşılmıştır. Ekonomik verilerde olduğu gibi sosyal hayata dair elde edilen verilerde bu alanda yapılmış öncü çalışmalarda verilen bilgilerle paralellik göstermektedir. Bu durum kırsal kesimdeki sosyal yaşantının bölgeler arasında birçok yönden benzerlikler taşıdığını göstermektedir. Özellikle kırsal kesimde kullanılan isim ve lakaplar neredeyse bütün bölgelerde büyük benzerlikler taşımaktadır.

Yukarda verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Geldiklan temettuat defterlerinden elde edilen veriler, yararlanılan kaynaklardan elde edilen verilerle büyük benzerlikler taşımaktadır. Bu durum, XIX. yüzyılda özellikle köy tipi yerleşim birimlerinde sosyal ve ekonomik hayatın klasik dönemden beri süre gelen geleneksel yapısını fazla bir değişime uğramadan muhafaza ettiğinin bir göstergesidir.

Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyıldaki sosyal ve ekonomik vaziyetinin aydınlatılmasında, temettuat defterleri kullanılarak mikro düzeyde yapılan bu çalışmalar büyük önem arz etmektedir. Kaza ve nahiye gibi görece küçük yerleşim birimleri ölçeğinde yapılan bu çalışmalar sonucunda elde edilen bilgiler, XIX. yüzyıldaki genel ekonomik ve sosyal yapının anlaşılmasına büyük katkı sağlayacaktır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmanın temelini, Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtlarından temin edilen, Geldiklan Nahiyesi'ne ait 12 köy yerleşiminin temettüat defterleri oluşturmaktadır. Çalışmada temettüat defterlerinden elde edilen bilgiler ilgili konu başlıkları altında sınıflandırılmış, tablolar ve grafikler vasıtasıyla analizleri yapılarak sunulmaya çalışılmıştır.

XIX. yüzyılda Sivas Eyaleti'nin Amasya Sancağı'na bağlı nahiyelerden biri olan Geldiklan'da temettüat defterlerinde kayıtlı 414 hane tespit edilmiştir. Tespit edilen hane reislerinin tamamı Müslüman'dır. Geldiklan Nahiyesi'nin nüfus bakımından en büyük yerleşim birimi 69 hanenin ikamet ettiği Moramur Karyesi'dir. Nüfus bakımından en küçük yerleşim birimi ise 11 hanenin ikamet ettiği Yaylacık Karyesi'dir. Ayrıca Geldiklan Nahiyesi'ne hem ülke içinden hem de Osmanlı toprakları dışından göç eden hanelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Özellikle Kutu Karyesi'nde Osmanlı toprakları dışından göç ederek gelen Çerkes ve Ahışalı göçmen hanelere rastlanmıştır. Sair Osmanlı topraklarından Geldiklan Nahiyesi'ne göç eden hane reislerinin ise genel olarak Amasya'ya yakın bölgelerden göç ederek buraya yerleştikleri tespit edilmiştir.

Hane reisleri temettüat defterlerine isimleri, lakapları ve unvanları ile birlikte kaydedilmiştir. Bu durum hane reislerinin sosyal statüleri, meslekleri, memleketleri, akrabalık ilişkileri ve fiziksel özellikleri hakkında birçok bilgiye ulaşmamızı sağlamıştır. Nitekim Geldiklan Nahiyesi'ndeki göçmen hane reisleri vatan ve milletlerine vurgu yapan lakapları sayesinde tespit edilmiştir. Hane reislerinin baba ismi ve aile adlarına atfen kullandıkları lakaplar, aynı köy içerisinde akrabalık ilişkileri hakkında tahminlerde bulunmamıza imkân vermiştir. Ayrıca hane reislerinin kullandıkları isimlerden hareketle, bu dönemde isim vermede dinin büyük bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Temettüat defterlerinden elde edilen ekonomik verilere göre, nahiyeye bağlı köylerde temel ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılıktır. Buna bağlı olarak hane reislerinin büyük bir kısmı tarım ve hayvancılıkla alakalı mesleklerde iştigal etmektedirler. Temettüat kayıtlarına geçirilen tarım arazilerinin büyük bir bölümünde tahıl üretimi yapılmaktadır. Özellikle temel besin maddesi olan unun yapımında kullanılan buğdayın, geniş bir alanda üretildiği tespit edilmiştir.

Tarımsal üretim genel olarak orta büyüklükteki tarım işletmelerinde yapılmaktadır. Tarım arazilerinde ayrıca üzüm ve dut bağcılığı da yaygın olarak yapılmaktadır. Özellikle dut bağcılığı ekonomik değeri çok yüksek olan ipek üretimi ile beraber yapılan bir üretim

faaliyettir. İpek üretimine bağılı olarak, dut bağılarından elde edilen yıllık gelirlerin, üzüm bağılarından elde edilen gelirlere göre bir hayli fazla olduğu göze çarpmaktadır.

Tarımsal üretimin geleneksel yöntemlerle yapıldığı bu dönemde, tarım alanlarının büyük bir kısmının çeşitli nedenlerle boş bırakıldığı ve üretim yapılmadığı tespit edilmiştir. Tarım topraklarının %40,3'ü temettuat defterlerine gayrimezru tarla olarak kayıt edilmiş ve bu topraklardan sayımın yapıldığı 1845 yılında herhangi bir gelir elde edilemediği belirtilmiştir. Üretimin genellikle hane ihtiyacını karşılamak amacıyla yapıldığı küçük köylü ekonomisinde ihtiyaç fazlası toprakların boş bırakılması sık karşılaşılan bir durumdur. Bu arazilerin boş bırakılmasında, emek faktörünün kıt olmasının da büyük bir etkisi olduğu düşünülmektedir.

Geldiklan Nahiyesi'nde hayvancılıkta yaygın bir ekonomik faaliyet alanıdır. Temettuat kayıtlarında hane reislerinin genel olarak kendi ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda hayvan sahibi oldukları tespit edilmiştir. Özellikle koyun ve keçi yetiştiriciliğinin nahiyeye bağılı köylerde yaygın olduğu görülmektedir. Ayrıca tarım arazilerinin işlenmesinde ve ürünlerin taşınmasında büyük bir öneme sahip olan büyükbaş hayvan türleri de yaygın olarak yetiştirilmektedir.

Geldiklan Nahiyesi'nde hane reislerinin yıllık kazançlarının büyük bir kısmı tarım ve hayvancılık kaynaklıdır. Bunun yanında, icra ettikleri mesleklerden ve ticari faaliyetlerden belirli bir miktar gelir elde eden hane reisleri de bulunmaktadır. Ayrıca bazı hane reislerinin tarım arazilerini veya değirmenlerini kiraya vererek gelir elde ettikleri tespit edilmiştir. Hane reislerinin genellikle orta seviyede gelir gruplarına dâhil oldukları görülmektedir. Moramur Karyesi yıllık toplam geliri en fazla olan yerleşim yeridir. Yıllık toplam geliri en az olan köy ise Yaylacık Karyesi'dir.

Geldiklan Nahiyesi genelinde vergi kaynaklarının dağılımına bakıldığında, vergilerin yarısından fazlasının yıllık toplam kazanç üzerinden alınan vergü-yi mahsusa kaynaklı olduğu görülmektedir. Vergü-yi mahsusanın ardından, İslami esaslara göre üretilen çeşitli ürünlerden 1/10 oranında alınan öşür vergisi gelmektedir. Öşür vergisinin büyük bir kısmını, özellikle tarım arazilerinde üretimi çok yaygın olan tahıl ürünlerinden alınan vergiler oluşturmaktadır. Vergi kaynaklarının dağılımında üçüncü ve son sırada ise küçükbaş hayvanlardan alınan ağnam vergisi gelmektedir.

6.2. Öneriler

6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler ve varılan sonuçlar, daha önce Amasya'nın kaza ve nahiyeleri üzerine yapılan çalışmalarda verilen bilgilerle

karşılaştırılmalı ve ondan sonra Amasya'nın XIX. yüzyılın ortalarındaki sosyal ve ekonomik durumu hakkında bir yargıya varılmalıdır.

2. Çalışmada da sık sık değindiğimiz üzere, temettüat sayımları esnasında elde edilen bilgilerin defterlere kayıt edilmesinde bazı yanlış hesaplar ve hatalar yapılmıştır. Bu nedenle çalışma sonucunda ulaşılan bilgilerde bazı eksiklikler olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

6.2.2. İlerde Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Temettüat defterleri üzerine yapılacak olan çalışmaların kapsamının kaza ve nahiye ölçeğinde tutulması, elde edilecek bilgilerin daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirilebilmesine olanak verecektir.

2. Temettüat defterleri üzerinden yapılacak olan çalışmalarda, araştırmacı mutlaka bu alanda daha önce yapılmış olan çalışmaları ayrıntılı bir şekilde okumalı ve incelemelidir. Bu alanda yapılmış öncü çalışmalardan elde edilecek bilgiler temettüat defterlerinden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde ve doğru bir şekilde anlaşılmasında büyük önem arz etmektedir.

7. KAYNAKLAR

Arşiv Vesikaları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.), Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri (ML. VRD. TMT.) genel koduyla kayıtlı, Geldiklan Nahiyesi'ne ait 12911, 12923, 12943, 12963, 12974, 12987, 13006, 13008, 13024, 13027, 13034, 15981 numaralı defterler.

Tetkik Eserler

Acun, F. (1999). Osmanlı tarihi araştırmalarının genişleyen sınırları. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 1, 319-332.

Açık, T. (2014). "Bey"likten "Ağa"lığa: 17. yüzyılın ilk yarısında Trabzon'da "unvan enflasyonu". *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 8 (16), 9-38.

Adıyeke, N. (2000). Temettuat sayımları ve bu sayımları düzenleyen nizamname örnekleri. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 11, 769-823.

Akdağ, M. (1979). *Türkiye'nin iktisadi ve içtimai tarihi 1243-1453: Cilt 1* (3. Baskı). Ankara: Tekin.

Akyıldız, A. (2011). Tanzimat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.40, s.1-10). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Arıcan, M. A. (2002). Tanzimat Dönemi'nde Amasya'da aile. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Aslan, S. (2015). Temettuat defterlerine göre XIX. yy. ortalarında Gümüşhacıköy Kazası'nın sosyo-ekonomik durumu (1844-1845). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Barkan, Ö. L. (1953). Tarihi demografi araştırmaları ve Osmanlı tarihi. *Türkiyat Mecmuası*, 10, 1-26.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (2010). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*. İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (2012). *Osmanlı Belgelerinde Kafkas Göçleri: Cilt 1*. İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Behar, C. (2000). Osmanlı nüfus istatistikleri ve 1831 sonrası modernleşmesi. H. İnalçık ve Ş. Pamuk (Ed.), *Osmanlı Devleti'nde bilgi ve istatistik* içinde (s.61-73). Ankara: DİE.

Bozkurt, N. ve İpşirli M. (2003). Lakap. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.27, s.65-67). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Çadırcı, M. (1970). Türkiye’de muhtarlık teşkilatının kurulması üzerine bir inceleme. *Bellekten*, 34 (135), 409-420.
- Çadırcı, M. (1991). *Tanzimat Dönemi’nde Anadolu kentlerinin sosyal ve ekonomik yapıları*. Ankara: TTK.
- Çağatay, N. (1947). Osmanlı İmparatorluğu’nda reayadan alınan vergi ve resimler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 5, 483-511.
- Çakır, C. (2001). *Tanzimat Dönemi Osmanlı maliyesi*. İstanbul: Küre.
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (29. Baskı). Ankara: Aydın.
- Efe, A. (2010). Osmanlı Devleti’nde mali sistem arayışının getirdiği yerel yönetim uygulamaları: Muhassıllık örneği. *Tarih Dergisi*, 49, 59-89.
- Efe, A. (2016). 1845 temettuat sayım sonuçları ne oldu. *History Studies*, 8 (1), 19-35.
- Elibol, N. (2007). Osmanlı İmparatorluğu’nda nüfus meselesi ve demografi araştırmaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 135-160.
- Emecen, F. (1988). Ağnam resmi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.1, s.478-479). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Emecen, F. (1994). Dönüm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.9, s.521). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı şehrindeki mahallenin işlev ve nitelikleri üzerine. *Osmanlı Araştırmaları*, 4, 69-78.
- Erkal M. ve Tabakoğlu A. (2007). Öşür. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.34, s.97-103). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Genç, M. (2000). İltizam. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.22, s.154-158). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Genç, M. (2002). *Osmanlı İmparatorluğu’nda devlet ve ekonomi* (2. Baskı). İstanbul: Ötüken.
- Göyünç, N. (1979). Hane deyimi hakkında. *Tarih Dergisi*, 32, 331-348.
- Gudiashvili, D. (1999). XV-XVII. yüzyıllarda Türkiye’de ipekli kumaş dokumacılığı. *Osmanlı ansiklopedisi* (c.3, s.86-96). Ankara: Yeni Türkiye.
- Güran, T. (1998). *19. yüzyıl Osmanlı tarımı üzerine araştırmalar*. İstanbul: Eren.
- Güran, T. (2000). 19. yüzyıl temettuat tahrirleri. H. İnalçık ve Ş. Pamuk (Ed.), *Osmanlı Devleti’nde bilgi ve istatistik* içinde (s.73-95). Ankara: DİE.
- Gürbüz, A. (2007). Osmanlı klasik döneminde Amasya. Y. Bayram (Ed.), *Amasya il yillığı* içinde (s.165-182). Amasya: Amasya Valiliği.

- İnalcık, H. (1964). Tanzimat'ın uygulanması ve sosyal tepkiler. *Bellekten*, 28 (112), 623-690.
- İnalcık, H. (1998). Çiftliklerin doğuşu: devlet, toprak sahipleri ve kiracılar. Z. Altok (Çev.), Ç. Keyder ve F. Tabak (Ed.), *Osmanlı'da toprak mülkiyeti ve ticari tarım* içinde (s.17-35). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- İnalcık, H. (2000). Osmanlı'da istatistik metodu kullanıldı mı. H. İnalcık ve Ş. Pamuk (Ed.), *Osmanlı Devleti'nde bilgi ve istatistik* içinde (s.1-15). Ankara: DİE.
- İnalcık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal tarihi 1300-1600: Cilt 1*. H. Berktaş (Çev.), H. İnalcık ve D. Quataert (Ed.). İstanbul: Eren.
- İnalcık, H. (2012). Tımar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.41, s.168-173). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İpek, N. (2006). *İmparatorluktan ulus devlete göçler*. Trabzon: Serander.
- Kahriman S. ve Gür F. (2012). *Amasya nüfus defterleri 1840*. İstanbul: Amasya Belediyesi.
- Karadeniz, Y. (1996). H. 1182 şer'iyeye siciline göre Amasya'nın idari, sosyal, siyasi ve iktisadi yapısı. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Karal, E. Z. (1995). *Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk nüfus sayımı 1831*. Ankara: DİE.
- Karpat, K. H. (2010). *Osmanlı nüfusu 1830-1914* (2. Baskı). B. Tırnakçı (Çev.). İstanbul: Timaş.
- Karpat, K. H. (2013). *Osmanlı'dan günümüze etnik yapılanma ve göçler* (2. Baskı). B. Tırnakçı (Çev.). İstanbul: Timaş.
- Kenanoğlu, M. M. (2013). Vergi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.43, s.52-58). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kıvrım, İ. ve Elmacı S. (2011). Osmanlı Dönemi'nde Amasya'da ipekçilik. *Turkish Studies*, 6 (4), 715-728.
- Kızılkın, A. Ö. (2008). Osmanlı vergi düzeninde temettuat uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 57-66.
- Kurt, S. K. (2016). 1844-1845 temettuat defterlerine göre Ziyere Köyü'nün sosyal ve ekonomik durumu. *History Studies*, 8 (3), 57-81.
- Kütükoğlu, M. S. (1995). Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi kaynaklarından temettü defterleri. *Bellekten*, 59 (225), 395-412.
- Kütükoğlu, M. S. (1999). Osmanlı iktisadi yapısı. E. İhsanoğlu (Ed.), *Osmanlı Devleti tarihi* içinde (c.2, s.513-649). İstanbul: Zaman.
- Kütükoğlu, M. S. (2007). *XIX. asır ortalarında Tavas Kazası*. İstanbul: Milenyum.

- McGowan, B. (2006). Ayanlar çağı 1699-1812. A. Berktay (Çev.). H. İnalçık ve D. Quataert (Ed.), *Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal tarihi (1600-1914)* içinde (c.2, s.759-884). İstanbul: Eren.
- Mert, Ö. (1993). Çapanoğulları. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.8, s.221-224). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ortaylı, İ. (1987). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı* (2. Baskı). İstanbul: Hil.
- Ortaylı, İ. (2010). *Türkiye teşkilat ve idare tarihi* (3. Baskı). Ankara: Cedit.
- Özaydın, A. ve İpşirli M. (2012). Unvan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.42, s.163-166). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özbölük, R. (2011). 19. yüzyılda Yıldızeli Kazası. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Özcan, R. (2016). Arşiv belgeleri diliyle su değirmenleri (Âsiyab). *Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 40, 195-203.
- Özel, O. (2000). Avarız ve cizye defterleri. H. İnalçık ve Ş. Pamuk (Ed.), *Osmanlı Devleti'nde bilgi ve istatistik* içinde (s.33-51). Ankara: DİE.
- Özel, O. (2016). *The collapse of rural order in Ottoman Anatolia: Amasya 1576-1643*. Leiden: BRILL.
- Özkaya, Y. ve Akyıldız, A. (2006). Muhassıl. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.31, s.18-20). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özlü, Z. (2007). *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu'da kır ve kent hayatı (Bolu- Göynük örneği)*. Ankara: Berikan.
- Öztürk, S. (1995). XIX. Yüzyılda Söğüd'ün sosyo-ekonomik yapısı. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 106.
- Öztürk, S. (1996). *Tanzimat Dönemi'nde bir Anadolu şehri Bilecik*. İstanbul: Kitabevi.
- Öztürk, S. (2003). Türkiye'de temettuat çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1 (1), 287-304.
- Öz, M. (2000). Tahrir defterlerindeki sayısal veriler. H. İnalçık ve Ş. Pamuk (Ed.), *Osmanlı Devleti'nde bilgi ve istatistik* içinde (s.15-33). Ankara: DİE.
- Öz, M. (2010). Tahrir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.25, s.425-429). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü* (c.1-3). İstanbul: MEB.
- Quataert, D. (1985). Osmanlı İmparatorluğu'nda tarımsal gelişme. A. Günlük (Çev.). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye ansiklopedisi* (c.6, s.1556-1562). İstanbul: İletişim.
- Saydam, A. (2010). *Kırım ve Kafkas göçleri (1856-1876)*. Ankara: TTK.

- Serbestoğlu, İ. (2006). Kırım Savaşı sonrasında Samsun'da göç ve göçmen sorunu. C. Yılmaz (Ed.), *Geçmişten geleceğe Samsun* içinde (c.1, s.83-98). Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi.
- Serbestoğlu, İ. (2015). *Canik Sancağı 1863-1865*. Malatya: Mengüceli.
- Shaw, S. (1985). Tanzimat'tan sonra Osmanlı vergi sistemi. A. Günlük (Çev.), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye ansiklopedisi* (c.4, s.934-946). İstanbul: İletişim.
- Solak, İ. (2013). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Anadolu'da arıcılık. H. Bahar, M. Toker, M. A. Hacıgökmen, H. G. Küçükbezci (Ed.), *Tarihçiliğe adanmış bir ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç'e armağan* içinde (s.347-364). Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Şahin, İ. ve Emecen, F. (1991). Amasya. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (c.3, s.1-4). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şener, A. (1990). *Tanzimat Dönemi Osmanlı vergi sistemi*. İstanbul: İşaret.
- Tozduman, A. (1992). Aydın Güzelhisarı'nın sosyal ve iktisadi durumu (1844). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uluerler, S. (1999). 71 numaralı Amasya şer'iyye sicili. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yaşar, H. H. (2013). *Amasya tarihi: Cilt 1*. M. Aydın ve G. Aydın (Haz.). Amasya: Amasya Belediyesi.
- Yücekaya, H. (2013). Amasya ipekçiliği üzerine (1750-1900). *Akademik Bakış*, 7 (13), 269-283.
- Zeyrek, Y. (2007). Amasya'nın Türkler tarafından fethi ve Türk yönetiminin kurulması. Y. Bayram (Ed.), *Amasya il yillığı* içinde (s.157-164). Ankara: Amasya Valiliği.

İnternet Kaynakları

- URL-1, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> Temettuat Tezleri. 14 Mayıs 2017.

8. EKLER

Ek 1: Geldiklan Nahiyesi'ne Bağlı Yaylacık Karyesi'ne Ait BOA. ML. VRD. TMT. Kodlu ve 13008 Numaralı Temettuat Defteri ve Transkripsiyonu

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

TARİH : / /2005

DEFTER BİLGİ FORMU (BDA-17-FR-10)			
KOD :	SIRA NU :	ORJİNAL NU :	
ML.VRD.TMT.d	13008		
TEMETTUAT DEFTERİ			
BAŞLANGIÇ TARİHİ :		BİTİŞ TARİHİ :	
ŞEKLİ :		EBADI :	
Ciltli	Ciltsiz	Ebrulu	Ebrusuz
	x		x
NUMARALAMA USULÜ :		TOPLAM SAYFA SAYISI :	
Varak	Sayfa	Numaralı : 8	
	x		
Numaralı boş sayfalar : 6-8			
Mükerrer sayfa numaraları :			
Ekler :			
Numarasız boş sayfalar (başta) :			
Numarasız boş sayfalar (sonda) :			
AÇIKLAMALAR :			
Çekimin Yapıldığı Kamera : Sayısal A2-1		Operatör : Osman KURT	

- 1 -

بازرسی و تفتیش

T. C.
BAŞVEKALET
ARŞİV DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
H

Karye-i Yaylacık der Nahiye-i Geldiklan

Sivas Eyaleti sancaklarından Amasya Sancağı kaymakamlığı dâhilinde kâin Geldiklan Nahiyesi kuralarından Yaylacık ahâlilerinin emlak ve arazi ve temettüatlarının defteridir.

Hane 1 Numro 1

Karye-i mezkûr sakinlerinden Muslioğlu Veli Kethüda'nın emlak ve arazi ve temettüatı

Rençber taifesinden idüğü

Vergü-yi Senevî

56

Aşar Rüsümü

Hınta	Şair	Karıklı
Kile 3	Kile 4	Kile 4
Kuruş 18	Kuruş 16	Kuruş 16
Beher 6	Beher 4	Beher 4

Yekûn Kuruş

50

4 Öşr-i Asel

54

Mezru Tarla	Gayrimezru Tarla	Sağman İnek	Arı Kovanı	Merkeb
Dönüm	Dönüm	Res	2	1
27	27	3	Hâsılat	Hâsılat
Hâsılat		Hâsılat	60 40	60 15
500		60 60	61 40	61 15
<u>50</u> Öşr-i Minha		61 60		
450 60				
980 61				

Koşu Öküzü	Koşu Camuş	Yaşar Malak	Yoz İnek	Yaşar Dana
Res	Res	Res	Res	Res
1	1	2	2	2

Mecmuundan Bir Senede Temettüatı

565

150 Ticaret-i Saireden

715

Hane 2 Numro 2

Karye-i mezkûr sakinlerinden Mustafa'nın oğlu Kadir'in emlak ve arazi ve temettüatı

Rençber idüğü

Vergü-yi Senevî

126

Aşar Rüsümü

Hınta Şair Karıklı

Kile 6 Kile 10 Kile 12

Kuruş 36 Kuruş 40 Kuruş 48

Yekûn Kuruş

124

4 Öşr-i Asele

6 Rüsüm-u Ağnam Res 60

134

Mezru Tarla	Gayrimezru Tarla	Koşu Camuş	Camuş Conbası	Koşu Öküzü
Dönüm	Dönüm	Res	Res	Res
45	45	1	1	2

Hâsılat

1240

124 Öşr-i Minha

1116 60

1280 61

Sağman Camuş	Sağman İnek	Yoz İnek	Arı Kovanı	Sağman Ağnam
Res	Res	Res	2	Res
2	3	4	Hâsılat	41
Hâsılat	Hâsılat		60 40	Hâsılat
60 40	60 60		61 40	60 205
61 40	61 60			61 205

Kuzu	Yoz Ağnam	Merkeb Hayvanı
Res	Res	Res
41	19	2
	Hâsılat	Hâsılat
	60 47,5	60 30
	61 47,5	61 30

Mecmuun Bir Senede Temettüatı

1541,5

150 Ticaret-i Saireden

1691,5

Hane 3 Numro 3

Karye-i mezkûr sakinlerinden Umur Mustafa'nın emlak ve arazi ve temettüatı

Rençber idüğü

Vergü-yi Senevî

12

Aşar Rûsumu

Hinta

Şair

Karıklı

Kile 1,5

Kile 1

Kuruş 9

Kuruş 4

Yekûn Kuruş

13

Mezru Tarla

Gayrimezru Tarla

Koşu Öküzü

Sağman İnek

Yoz İnek

Dönüm

Dönüm

Res

Res

Res

22,5

22,5

2

1

2

Hâsılat

Hâsılat

130

60 20

13 Öşr-i Minha

61 20

117 60

120 61

Merkeb

Yaşar Dana

Res

Res

1

2

Hâsılat

60 15

61 15

Mecmuun Bir Senede Temettüatı

152

200 Ticaret-i Saireden

352

Hane 4 Numro 4

Karye-i mezkûr sakinlerinden Musli Hüseyin'in emlak ve arazi ve temettüatı

Rençber idüğü

Vergü-yi Senevî

90

Aşar Rüsümü

Hınta	Şair	Karıklı
Kile 3	Kile 1	Kile 2
Kuruş 18	Kuruş 4	Kuruş 8

Yekûn Kuruş

30

8 Öşr-i Asel

38

Mezru Tarla	Gayrimezru Tarla	Koşu Camuş	Yaşar Conba	Koşu Öküzü
Dönüm	Dönüm	Res	Res	Res
18	18	1	1	1
Hâsılat				
300				
<u>30</u> Öşr-i Minha				
270 60				
720 61				

Sağman Camuş	Sağman İnek	Yoz İnek	Yaşar Dana	Merkeb
Res	Res	Res	Res	Res
1	3	1	4	2
Hâsılat	Hâsılat			Hâsılat
60 40	60 60			60 30
61 40	61 60			61 30

Arı Kovanı

4

Hâsılat

80

8 Öşr-i Minha

60 72

61 80

Mecmuun Bir Senede Temettüatı

472

200 Ticaret-i Saireden

672

Hane 5 Numro 5

Karye-i mezkûr sakinlerinden Dercanoğlu Mustafa'nın emlak ve arazi ve temettüatı

Rençber idüğü

Virgüsü

80

Aşar Rüsümü

Hinta	Şair	Karıklı
Kile 1,5	Kile 1	Kile 1,5
Kuruş 9	Kuruş 4	Kuruş 6

Yekûn Kuruş

19

2, 28 para Aded-i Ağnam Res 27

4 Öşr-i Asel

25, 28

Mezru Tarla	Gayrimezru Tarla	Koşu Camuş	Koşu Öküzü	Camuş Malağı
Dönüm	Dönüm	Res	Res	Res
18	18	1	2	2

Hâsılat-ı Senevîsi

190

19 Öşr-i Minha

171 60

540 61

Yoz Camuş	Sağman İnek	Yoz İnek	Yaşar Dana	Arı Kovanı
Res	Res	Res	Res	2
1	2	2	2	Hâsılat-ı Senevîsi
	Hâsılat-ı Senevîsi			40
	60 40			<u>4</u>
	61 40			60 36
				61 40

Sağman Ağnam	Kuzu	Yoz Ağnam	Merkeb
Res	Res	Res	Res
12	12	15	1
Hâsılat-ı Senevîsi		Hâsılat-ı Senevîsi	Hâsılat-ı Senevîsi
60 60		60 37,5	60 15
61 60		61 37,5	61 15

Mecmuun Bir Senede Temettü

359

180 Ticaret-i Saire

539,5

Hane 6 Numro 6

Karye-i mezkûr sakinlerinden Dercanoğlu Ali'nin emlak ve arazi ve temettüatı

Rençber idüğü

Vergü-yi Senevîsi

90

Aşar Rüsümü

Hınta

Şair

Karıklı

Kile 2

Kile 1,5

Kile 2

Kuruş 12

Kuruş 6

Kuruş 8

Yekûn Kuruş

26

2 24 Para Aded-i Ağnam Res 26

4 Öşr-i Asel

32,24

Mezru Tarla	Gayrimezru Tarla	Koşu Camuş	Koşu Öküzü	Merkeb
Dönüm	Dönüm	Res	Res	Res
18	18	1	2	1
Hâsılat-ı Senevîsi				Hâsılat-ı Senevîsi
260				60 15
<u>26</u> Öşr-i Minha				61 15
234 60				
640 61				

Sağman Camuş	Sağman İnek	Yoz İnek	Sağman Ağnam	Kuzu
Res	Res	Res	Res	Res
1	2	2	15	15
Hâsılat	Hâsılat		Hâsılat	
60 40	60 40		60 75	
61 40	61 40		61 75	

Yoz Ağnam	Yaşar Dana	Arı Kovanı
Res	Res	2
11	2	Hâsılat
Hâsılat		40
60 27,5		<u>4</u> Öşr-i Minha
61 27,5		60 36
		61 40

Mecmuun Bir Senede Temettüatı

467

200 Ticaret-i Saire

667,5

Hane 7 Numro 7

Karye-i mezkûr sakinlerinden İlyasoğlu Hüseyin'in emlak ve arazi ve temettüatı

Rençber idüğü

Vergü-yi Senevîsi

72

Aşar Rüsümü

Hınta	Şair	Karıklı
Kile 1	Kile	Kile 2,5
Kuruş 6	Kuruş	Kuruş 10

Yekûn Kuruş

16

Mezru Tarla	Gayrimezru Tarla	Koşu Camuş	Koşu Öküzü	Yaşar Dana
Dönüm	Dönüm	Res	Res	Res
14	22,5	1	1	2
Hâsılat				
160				
<u>16</u> Öşr-i Minha				
144 60				
450 61				

Sağman İnek	Merkeb
Res	Res
2	1
Hâsılat	Hâsılat
60 40	60 15
61 40	61 15

Mecmuun Bir Senede Temettüatı

199

250 Ticaret-i Sairenden

449

Hane 8 Numro 8

Karye-i mezkûr sakinlerinden Hasanoğlu Mehmed'in emlak ve arazi ve temettüatı

Rençber idüğü

Vergü-yi Senevîsi

90

Aşar Rüsümü

Hinta

Şair

Kile 1,5

Kile 1,5

Kuruş 9

Kuruş 6

Yekûn Kuruş

15

Mezru Tarla	Gayrimezru Tarla	Koşu Öküzü	Sağman İnek	Yoz İnek
Dönüm	Dönüm	Res	Res	Res
14	14	3	3	1
Hâsılat			Hâsılat	
150			60 60	
<u>15</u> Öşr-i Minha			61 60	
135 60				
320 61				

Merkeb	Yaşar Dana
Res	Res
2	3
Hâsılat	
60 30	
60 30	

Mecmuun Bir Senede Temettüatı

225

220 Ticaret-i Sairesinden

445

Hane 9 Numro 9

Karye-i mezkûr sakinlerinden Çam Alioğlu Süleyman'ın emlak ve arazi ve temettüatı

Rençber idüğü

Vergü-yi Senevîsi

81

Aşar Rûsumu

Hınta	Şair	Karıklı
Kile 2	Kile 1,5	Kile 2
Kuruş 12	Kuruş 6	Kuruş 8

Yekûn Kuruş

26

2 Öşr-i Aşel

28

Mezru Tarla	Gayrimezru Tarla	Koşu Camuş	Koşu Öküzü	Sağman İnek
Dönüm	Dönüm	Res	Res	Res
14	10	1	1	2
Hâsılat				Hâsılat
260				60 40
<u>26</u> Öşr-i Minha				61 40
234 60				
280 61				

Yoz İnek	Yaşar Düve	Arı Kovanı	Merkeb
Res	Res	Aded	Res
1	2	1	Hâsılat
		Hâsılat	60 15
		20	61 15
		<u>2</u>	
		60 18	
		61 20	

Mecmuun Bir Senede Temettüatı

307

150 Ticaret-i Sairesinden

457

Hane 10 Numro 10

Karye-i mezkûr sakinlerinden Köseoğlu Mustafa'nın emlak ve arazi ve temettü

Rençber idüğü

Vergü-yi Senevîsi

90

Aşar Rüsümü

Hinta	Şair	Karıklı
Kile 2	Kile 1	Kile 1
Kuruş 12	Kuruş 4	Kuruş 4

Yekûn Kuruş

20

36 Para Aded-i Ağnam Res 9 Para 4

2 Öşr-i Asel

22, 36

Mezru Tarla	Gayrimezru Tarla	Koşu Camuş	Koşu Öküzü	Sağman Camuş
Dönüm	Dönüm	Res	Res	Res
18	18	2	1	1
Hâsılat				Hâsılat
200				60 40
<u>20</u> Öşr-i Minha				61 40
180 60				
580 61				

Sağman İnek	Yoz İnek	Yaşar Dana	Merkeb	Sağman Ağnam
Res	Res	Res	Res	Res
1	2	4	1	5
Hâsılat			Hâsılat	Hâsılat
60 20			60 15	60 25
61 20			61 15	61 25

Kuzu	Yoz Ağnam	Arı Kovanı
Res	Res	Res
5	4	1
	Hâsılat	Hâsılat
	10	60 20
	10	61 20

Mecmuun Bir Senede Temettü

310

200 Ticaret-i Saire

510

Hane 11 Numro 11

Karye-i mezkûr sakinlerinden Ahmed Kethüda'nın emlak ve arazi ve temettüatı

Rençber idüğü

Vergü-yi Senevîsi

54

Aşar Rüsümü

Karıklı

Kile 1

Kuruş 4

Yekûn Kuruş

4

2 Aded-i Ağnam Res 24 Para 4

2 Öşr-i Aseî

8

Mezru Tarla	Gayrimezru Tarla	Koşu Camuş	Koşu Öküzü	Sağman İnek
Dönüm	Dönüm	Res	Res	Res
2	2	1	1	1
Hâsılat				Hâsılat
40				60 20
<u>4</u> Öşr-i Minha				61 20
36 60				
280 61				

Yoz Camuş	Yaşar Balak	Tosun	Arı Kovanı	Sağman Ağnam
Res	Res	Res	Res	Res
1	1	1	1	12
			Hâsılat	Hâsılat
			20	60 60
			<u>2</u> Öşr-i Minha	61 60
			60 18	
			61 20	

Kuzu	Yoz Ağnam	Merkeb
Res	Res	Res
12	8	1
	Hâsılat	Hâsılat
	60 20	60 15
	61 20	61 15

Mecmuun Bir Senede Temettüatı

169

170 Ticaret-i Saire

339

Yekûn Kuruş

Vergü

Temettü

841

6867,5

Muhtar-ı Sani Karye-i Yaylacık

1256

ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Rıza YILDIRIM 1986 yılında Sivas'ın Yıldızeli ilçesine bağlı Kavak Köyü'nde doğdu. İlköğretimi Kavak Şehit Nadir Bekar İlköğretim Okulu'nda, ortaöğretimini 2004 yılında Yıldızeli Çok Programlı Lisesi'nde tamamladı. 2014 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2015 yılında Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Yakınçağ Tarihi alanında yüksek lisans eğitimine başladı.

İLETİŞİM BİLGİLERİ:

Adres: Rıza YILDIRIM, Kavak Köyü/ Fatih Mahallesi/ No:5/ 58500/ Yıldızeli/SİVAS

E-mail: rizayildirim58@gmail.com

Telefon: +905071212077